

Druga številka // iz sveta ptic: Prehranjevalne navade ptic // poljudni članek: Posvojena od ljudi-
bela štorclja // ornitološki potopis: Tunizija // varstvo ptic in narave: Natura 2000 v Sloveniji //
portret: Veliki skovik

Svet ptic: 02,'04

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS // letnik 10, številka 02, julij 2004 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 10, številka 02, julij 2004//ISSN: 1580-3600
prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS — BirdLife Slovenija[®]), Tržaška 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS — BirdLife Slovenija[®]), Tržaška 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

glavni urednik: Damijan Denac,
e-mail: damijan.denac@dopps-drustvo.si

tehnični urednik: Andrej Figelj

uredniški odbor: Urša Koce, dr. Andreja Ramsak, Jakob Smole, Eva Vukelič

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom in fotoliti: Fotolito Dolenc d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 1700 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo RS in Grand hotel Union d.d. Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: damijan.denac@dopps-drustvo.si

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Slavko Polak

podpredsednik: Bogdan Lipovšek

upravni odbor: Katarina Aleš, Dejan Bordjan, Marjan Gobec, Vojko Havliček, Dušan Klenovšek, Urša Koce, Luka Korošec, Borut Mozetič, Žiga Iztok Remec, Dušan Sova, Boštjan Surina, Željko Šalamun, Simon Širca, Eva Vukelič

nadzorni odbor: Tatjana Čelik, Andrej Hudoklin (predsednik), dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta

poslovni račun: 02018-0018257011 pri NLB

direktor: Tomaž Jančar

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Bela štokrlja (*Ciconia ciconia*) na zanjo najbolj izdatno založenem prehranjevališču - vlažnem travniku. Posnetek je zmagal na nagradnem fotografskem natečaju "Svoboden kot ptica" leta 1999.

Foto: Jože Pojbič

glavni sponzor DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Ubljanska 1, Ljubljana, Slovenija

ZIVLJENJE NISO LE BESEDE
WWW.MOBIFEL.SI

Priradoslovni muzej Slovenije
Slovenian Museum of Natural History

04

07

10

14

22

26

28

33

34

4

Prehranjevalne navade ptic

//Davorin Tome

7

Posvojena od ljudi - bela štokrlja (*Ciconia ciconia*)

//Damijan Denac

10

Tunizija

//Luka Božič

14

Natura 2000 v Sloveniji - izrezane ogrožene vrste ptic!

//Luka Božič

16

Flora Snežnika

//Boštjan Surina

18

Ali je Dravinja končno »na varnem«?

//Vladka Tucovič

20

Vetrne elektrarne na Volovji rebri

//Andrej Medved

22

Popis ptic Koroške

//Tomaž Mihelič

23

Izginjanje koscev na Ljubljanskem barju

//Luka Božič

24

Svetovna konferenca BirdLife Durban 2004

//Tomaž Jančar

25

»Slovenska ornitologija med znanostjo in aplikacijom« - Kongres ornitologov Slovenije ob 25. obletnici DOPPS

//Borut Rubinič

25

VI. mednarodni popis belih štokrelj

//Damijan Denac

26

Poleteli so

//Tatjana Koren

28

Veliki skovik

//Katarina Denac

30

Izlet na Ljubljansko barje

//Jurij Hanžel in Peter Šolar

31

Na OŠ Breg Ptuj pomagamo pticam

//Klavdija Lovrenko in Klarisa Sipoš

32

Lokvica

//Jernej Figelj

33

Bloke

//Eva Vukelič

33

Ribniki v dolini Drage pri Igu

//Žiga Iztok Remec

34

Kaj pisati?

//Al Vrezec

36

Novice

Danes je lepo biti opazovalec in proučevalec ptic. Skoraj ni knjigarne ali knjižnice, kjer ne bi dobili terenskih priročnikov za opazovanje ptic v naravi. S članstvom v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije na dom prejemo slikovito revijo Svet ptic, ki pri naša poljudne članke in nas obvešča o tekočem dogajanju na Društvu. Svoja ornitološka opažanja in raziskave lahko vsakdo objavi v naši strokovni reviji *Acrocephalus*, ki že presega nacionalne okvire.

Na letošnji skupščini DOPPS ste me izbrali za svojega predsednika. V družbo ljubiteljev ptic sem pristopil šele nekaj let po ustanovitvi Društva. Takrat je bilo precej drugače. V nasprotju s planinci ali jamarji opazovanje ptic v takratni družbi ni bilo znano kot ljubiteljska dejavnost. Terenskih priročnikov na slovenskih knjižnih policah ni bilo - le zavistno smo pogledovali izbrance, ki so imeli kakega "Petersona", seveda v tujem jeziku. Pomagali smo si z vsemi mogočimi, navadno pretežkimi in za terensko delo neuporabnimi knjigami. Daljnoglede smo si večinoma sposodili in spet zavistno pogledovali za ornitologi, ki so okrog vratu nosili daljnoglede z več kot 7- ali 8-kratno povečavo. Teleskopov nismo poznali.

Slavko Polak, predsednik DOPPS

>> Prišlo je leto 1994. Zaradi odsotnosti našega takratnega tajnika Petra Trontlja sem ga nadomeščal na Svetovni konferenci združenja za ohranitev ptic *BirdLife International*, ki je potekalo v bavarskem mestecu Rosenheim. To je bilo zame prelomno srečanje, menim pa, da tudi za Društvo. Spoznali smo, da smo združeni lahko močnejši in nadvse učinkoviti pri varovanju ptic in njihovih habitatov po vsem svetu. Pristopili smo k pogajanjem za polnopravno članstvo v partnerstvu *BirdLife International* in že takoj začeli sodelovati pri svetovnem programu opredeljevanja območij, pomembnih za ptice (IBA). V Rosenheimu so mi povedali, da ni dobre organizacije brez dobrega društvenega glasila. Nastale so *Novice DOPPS*, prvi zametki *Sveta ptic*. Zadnjih 10 let se je dogajalo preveč, da bi lahko vse naštel. Ne morem pa mimo vestno izpeljanega projekta IBA in priprave predlogov posebnih varstvenih območij (SPA) za evropski projekt Natura 2000, na katerega nas je partnerstvo *BirdLife* pripravljalo kar 10 let. Imeli smo zagotovila, da bodo predlogi posebnih varstvenih območij sprejeti v celoti. Na dan vstopa Slovenije v Evropsko Unijo smo imeli namen nazdraviti novemu poglavju vseevropskega ohranjanja ptic tudi v Sloveniji. Toda iz tega ni bilo nič. V enem popoldnevu je bilo izničeno desetletno strokovno delo. Pa ne da bi bili užaljeni, le skrbi nas prihodnost naših, sedaj tudi evropskih ptic. Čaka nas veliko dela: aktivno varstvo ptic je čisto nekaj drugega od risanja mej območij po zemljevidih. Pred nami so pomembni projekti, prav tako pa tudi nepredvidljivi dogodki, ki nam bodo nalagali nove delovne obveze. Lepo, a hkrati zelo odgovorno je danes biti opazovalec in proučevalec ptic. Naša skupna odgovornost je, da se bodo kosci imeli kam vrniti v prvih majskih dneh in da bodo navadne čigre ostale gnezdilke Slovenije. Naša je tudi odgovornost, da bodo beloglavi jastrebi s Cresa varno prijadrali v Krnsko pogorje. Zapisujte si vsa svoja zanimiva opažanja naših ptic. Strokovnost je ključna za varstvo narave!

1

2

Prehranjevalne navade ptic //Davorin Tome

1: Žličarka (*Platalea leucorodia*) si išče hrano tako, da s sploščenim kljunom »prečesava« vodo ali redkeje blato. Glavo premika iz ene na drugo stran, pričemer ji v kljunu ostanejo majhne ribice, žuželke, nji hove ličinke, polži, školjke ali celo mrest. foto: Luka Božič

2: Še dandanes je prava uganka, kako uspe mormonu (*Fratercula arctica*) naloviti za poln kljun rib, ne da bi pri novo ulovljeni izgubil tiste, ki jih že ima v kljunu. foto: Tomaž Mihelič

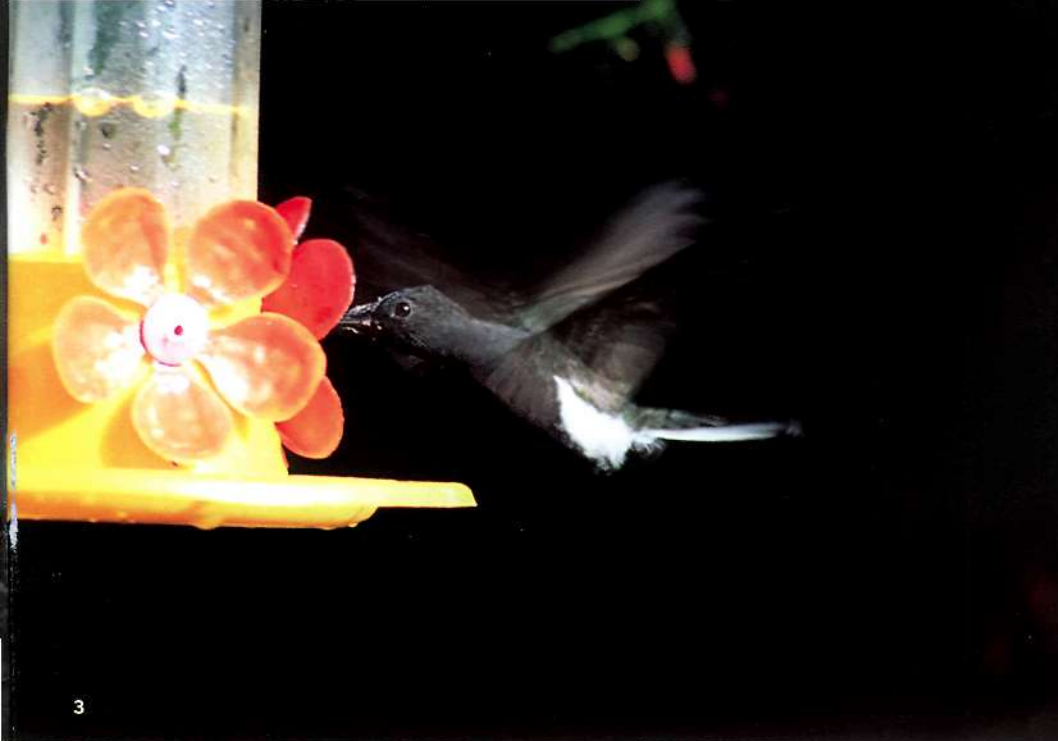
3: Tale kolibri iz Argentine, črni jakobin (*Florisuga fusca*), ravno obeduje. Prilagojen je na hranjenje z rastlinskim nektarjem, ki ga dobro nadomešča sladkorna raztopina v krmilnikih. Za »pogon« svojega malega, a hitrega telesca potrebuje energijsko zelo bogati sladkor. foto: Borut Rubinič

Če bi moral izbrat, kaj na pticah se od vrste do vrste najbolj razlikuje, bi prisegel na kljun. Ta je lahko kratek, dolg, upognjen v različne smeri, celo prekrižan, tanek, debel, kljukast, sploščen s strani ali od zgoraj, da o različnih barvah niti ne govorim. Tako velika pestrost kljunov kaže, da imajo ptice zelo pestro prehrano, saj so različne oblike nastale zato, da lahko izkoriščajo različne vire. Skupaj z načini, kako jih uporabljajo, pa nam oblike kljunov povedo marsikaj tudi o prehranjevalnih navadah ptic.

Veliko ptic, ki imajo kratek in močan kljun, je zrnjeje-dih. Strnadi iščejo s trav odpadla semena, zato jih pogosto vidimo na tleh, ščinkavci raje iščejo plodove, ki so zrastle na drevju. Kraljička (*Regulus spp.*) in listnice (*Phylloscopus spp.*) imajo kot pinceta tanek kljun, s katerim pobirajo drobne listne uši in v zalistju dreves skrite pajke. Ker so zalogaji majhni, ure in ure skačejo po krošnjah dreves, z vejice na vejico, tako da dajejo videz precej živčnih ptic. Lastovke, hudourniki in ležetrudniki lovijo mrčes med letom. To so vrste, ki imajo med pticami najkrajše kljune. Da pa v zraku kakšne mušice le ne bi zgrešili, odprejo usta precej bolj na široko kot druge ptice. Ena izmed prehranjevalnih navad, ki pa jo lahko opazujemo le pri nekaterih vrstah, je zbiranje hrane za obdobje pomanjkanja. Srakoperji (*Lanius spp.*) nataknejo na trnje vrtnic, robidnic, v skrajnem primeru tudi na bodečo žico to, kar ne pojedjo takoj. Sove v času, ko v gnezdu še nimajo mladičev, kopicijo zalogo malih sesalcev za vsak primer, če bo kasneje, ko bo naraščaj, zaradi slabega vremena ulov slab. Med najbolj znanimi zbiratelji hrane so šoje (*Garrulus glandarius*). Precej časa porabijo, da si naredijo zimsko zalogo žira, ki ga skrijejo v vse mogoče in nemogoče koticke gozda. Na velik del semen kasneje

pozabijo tudi same. Pri želodji žolni (*Melanerpes formicivorus*), ki živi v novem svetu, so prešteli, da je deset osebkov prek leta poskrilo okoli 50.000 želodov, kar naj bi skupini zadostovalo za vso zimo.

Z močnim, kljukastim kljunom ujede hitro obvladajo tudi velik plen – zajca, mlado srno ali celo divjega prašiča. Ker pa v naravi prav nič ne sme ostati neizkoriščenega, se je del ujed, predvsem jastrebi, specializiral na prehranjevanje z ostanki hrane, tekne jim tudi že precej usmrjena mrhovina. Pri skrbi za čim boljši izkoristek hrane je gotovo šel najdlje brkati ser (*Gypaetus barbatus*) - zadovolji se s povsem obranimi kostmi. Največje požre šele, ko jih razbije na majhne koščke. Ker pri tem seveda ne more računati na pomoč orodja, to naredi tako, da jih z velike višine spusti na kamen. Pri opisih prehranjevalnih navad ujed spoznamo še nekaj: agresivna, kljukasta oblika kljuna očitno ni nastala zaradi ubijanja plena. Zakaj bi takšen kljun sicer imeli tudi jastrebi, ki se živih živali običajno ne lotevajo. Kljukasta oblika kljuna je bolj primerna za učinkovito trgjanja plena. Ujede ubijajo s silovitim stiskom krempljev.

3

4

Krivokljuni deževnik (*Anarhynchus frontalis*) je ptica, ki živi na prodiščih gorskih rek Nove Zelandije. Hrani se z majhnimi živalmi, ki se skrivajo pod kamni. Z ravnim kljunom bi jim bil tam spodaj težko kos, zato ima obe polovici zaviti vstran, kar je izjemen primer v svetu ptic. Za iskanje hrane pod lubjem dreves so se specializirali detli in žolne. Apalaški muzevnik (*Sphyrapicus varius*) prav tako spada med plezalce kot žolne, tudi drevesna debela luknja prav tako kot one. Vendar pa pri tem ne išče skritih žuželk. Muzevnik se hrani s sokom, ki curlja iz drevesnih ran. Ko v lubje izteše nekaj lukenj, odleti, na pojedino se vrne šele čez nekaj časa, ko se v svežih vdolbinah že nabere nekaj soka. Mimogrede požre tudi vse žuželke, ki jih privabi sladki sok.

Številne ptice se prehranjujejo z ribami. Človek bi pomislil, da imajo potemtakem vse enako oblikovane kljune in precej podobne prehranjevalne navade, pa še zdaleč ni tako. Afriški škarjekljun (*Rynchops flavirostris*) jih lovi med letom tik nad morsko gladino. Spodnjo polovico kljuna, ki je daljša od zgornje, ima pri tem ves čas potopljeno nekaj centimetrov pod vodo, z njo »tipa« pod vodno gladino. Čim naleti na ribo, kljun hitro zapre. Kar nekaj tudi nam dobro poznanih ptic se je naučilo loviti ribe z metodo strmoglavljenja iz zraka v vodo – v slogu kamikaza. Vodomec (*Alcedo atthis*) in čigre (*Sterna spp.*) imajo vse dolg, raven, zašiljen kljun, prav tako strmoglavc (*Morus bassanus*), ki se med vsemi v vodo požene najbolj vratolomno. Spusti se z višine nekaj deset metrov, od koder ima dober pregled nad položajem rib, ob vodno gladino pa tresči s hitrostjo prek 100 km/h. Napad je tako nenaden, da ribe ne utegnejo niti pomisliti na pobeg. Kljub temu, da ima telo v obliki dobro zašiljene puščice, pa stik z vodno gladino pri takšni hitrosti ni mačji kašelj. Pretrese v glavi in po telesu mu pomagajo blažiti posebne podkožne zračne blazine. Zopet drugačno tehniko ribolova ima indijski

kačjevratnik (*Anhinga melanogaster*). Potopi se, ne da bi razburkal vodno površino, in se prihuli na dno plitvega jezera, kjer na ribe počaka v zasedi. S slokim, dolgim in ostro ošiljenim kljunom jih napiči kot s harpuno. Mormon (*Fratercula arctica*), zaradi vzorca na obrazu ga bolj slikovito imenujemo tudi ptičji klovn, za ribami leta pod vodo z zamahi peruti, prav tako kot v zraku. Ker lovi daleč od gnezda, si jih v pisani, ploščati kljun »nabaše« do 60, preden se vrne. S tem bistveno poveča svojo učinkovitost. Tudi albatrosi so pretežno ribojede ptice, plen lovijo na morski površini brezmejnih oceanov. Kar zagrabijo s kljunom, ki ima ob strani ostre robove in zadebeljeno, kljukasto konico, zlepa ne pobegne. Njihov način prehranjevanja pa jih kaj lahko stane tudi izumrtja. Po 100.000 jih vsako leto pogine, ko se v dobri veri, da lovijo živo ribo, ujamejo na trnke parangalov, ki jih po južnih morjih vlečejo lovci na tune. Devetnajst od 21 vrst je zaradi tega v najvišjem razredu ogroženosti.

Oblika kljuna pa nas ne opozori na prav vsako posebnost v načinu prehranjevanja. Veliki medosledec (*Indicator indicator*), ki naseljuje večji del Afrike, ima kljun oblikovan precej vsakdanje, pa je vendarle velik prehranjevalni posebnost – če le dobi priložnost, se rad posladka z medom divjih čebel. Sam pa svoji razvadi ni kos (večino hrane še vedno sestavljajo žuželke), saj je obramba čebel zanj preveč čvrsta, zato si je poiskal partnerja, prav tako sladkosnedelega afriškega jazbeca (*Meloidora capensis*). Brž ko v krošnji zagleda čebelje gnezdo, z zvižganjem pritegne njegovo pozornost. Jazbec po drugi strani brez težav spleza na drevo in skladi gnezdo na tla, ker pa je bolj majhen, brez medosledčevega opozorila gnezda visoko na drevesu sam ne bi nikoli opazil. Na koncu oba z medom zaključita to posrečeno obliko simbioze. Zadnjo besedo pa ima medosledec. Požre tudi čebelji vosek, saj je edina ptica, ki lahko prebavlja tudi takšno hrano. ●

4: Nekatere ptice so se naučile uporabljati tudi pripomočke, da pridejo do hrane: Cikovt (*Turdus philomelos*) si poišče kamen ali štor in ta mu je nakovalo, kjer razbija njemu ljube polže. foto: Dušan Klenovšek

1: Zaradi stalnega dograjevanja postanejo sčasoma štorcljina gnezda prav veličastna, zasedejo pa jih tudi drugi pernat »podnajemniki«. Pri nas so to skoraj izključno poljski (*Passer montanus*) in domači (*Passer domesticus*) vrabci, v tem gnezdu na Madžarskem pa so si svoja gnezdla spletle celo kavke (*Corvus monedula*).
foto: Martin Wolfram
(www.wolfram-martin-naturbuecher.de)

Popisovanje bele štorclje je nepozabna izkušnja, že zaradi zgodb, ki jih slišimo od domačinov, kadar se oglasimo pri njih. Iz teh ljudi se zrcali odnos do štorclje, saj ima ta ptica v njihovi zavesti prav posebno mesto. Je pozitiven simbol, simbol rodnosti, partnerske zvestobe, ljubezni in sreče. Bržkone se jim zato tako vtisnejo v spomin vsakdanji dogodki iz njenega življenja, kot na primer prvi prihod na gnezdo, graditev gnezda, pretepi štorcelj, iz gnezda vržena jajca ali mladiči itd. Nemalokrat nam postrežejo z večletno kronologijo osupljive natančnosti, ki je v veselje vsakemu raziskovalcu. Poleg tega odprtih ust poslušamo, kako domačinka z oponašanjem štorcljinega "klopota" zvabi in hrani štorcljo praktično iz roke že 3 leta zapored, kako so z gasilci reševali mladiča, pa kako je bila cela vas zaradi štorclje brez elektrike, da nešteti akcij premeščanja gnezd in nastavljanja podstavkov sploh ne omenjamo. Obisk štorcljinih sosedov tako ni le zbiranje in dopolnjevanje podatkov o štorclji, je spoznavanje kulture naroda, ljudi, njihovih vrednot, običajev in drobnih življenjskih zgodb. Brez discipline pri delu pa kar pozabimo na rezultate. Gostoljubnost Prekmurcev ni le pregovorna, zato nam, če se jim preveč prepustimo, kaj hitro zmanjka časa za popisovanje. >>

POSVOJENA OD LJUDI – bela štorcklja (*Ciconia ciconia*)

//Damijan Denac

Malokatero vrsto ptice poznajo ljudje tako dobro kot belo štorckljo. Ker gnezdi v nižinah in ravninah, te pa je človek poselil zelo zgodaj, ga spremlja že tisočletja. Na njegovo navzočnost v teh krajih se je dodobra prilagodila, ta proces pa se nadaljuje še danes. Tudi pozornost ljudi do štorcklje ima dolgo zgodovino. Muslimanom je sveta žival, že Plinij pa je poročal, da so v antični Tesaliji štorckljo varovali, človeka, ki jo je ubil, pa kaznovali s smrtjo. Štorcklja ima tudi nekaj zaslug, da je človek osvojil nebo. Leta 1891 je Nemeec Otto Lillenthal kot prvi človek uspešno poletel z letalno napravo, ki jo je izdelal na osnovi svojih študij leta in peruti bele štorcklje. Bele štorcklje se drži še en sloves - je ena najbolje raziskanih živalskih vrst sploh.

Sorodstvo

Sistematiki jo uvrščajo v red močvirnikov (Ciconiiformes). V zahodni Palearktiki živijo tri družine tega redu: štorcklje (Ciconiidae), čaplje (Ardeidae) ter ibisi in žličarke (Threskiornithidae). Laični opis, da so močvirniki ptice, za katere je značilno, da so velike in imajo dolge noge in velike kljune, ne drži povsem. Ena od skupaj šestih družin iz redu močvirnikov so tudi jastrebi novega sveta (Cathartidae), kar se je pokazalo na osnovi novejših genetskih raziskav, čeprav po zunanosti niso nič kaj podobni štorckljam ali čapljam. Štorckelj je na svetu 19 vrst, v Sloveniji pa živita dve, bela in črna (*Ciconia nigra*). Črna štorcklja je plaha, ne gnezdi v neposredni bližini človeka in ima raje velike gozdove, njena ekologija je povsem drugačna kot pri beli štorcklji. Od bele jo najlaže ločimo po črnem vratu in repu.

Bela štorcklja živi le na stari celini. Podvrsta *C. ciconia ciconia* gnezdi domala po vsej Evropi, Severni Afriki, Savdski Arabiji, Iranu, Izraelu in Siriji. Druga podvrsta, *C. ciconia asiatica*, ima svoj areal v Centralni Aziji. V glavnem gnezdi v Uzbekistanu, manjše število pa še v Kazahstanu, Tadžikistanu in Kirgiziji. Ta podvrsta se seli v Indijo, njena celotna populacija pa je bila ocenjena na 1450 parov.

Nekdanjo tretjo podvrsto, *C. c. boyciana*, z razširjenostjo v JV Sibiriji in SV Kitajski, so v novejšem času opredelili kot samostojno vrsto - črnokljuno štorckljo (*Ciconia boyciana*).

Izjemno domovanje

Štorckljino gnezdo je veličastna stvaritev, ki si zasluži posebno omembo. Je središče socialne aktivnosti para med gnezdenjem in skupaj ga silovito branita pred drugimi štorckljami, ki ga želijo prevzeti. Takšni boji so pogost pojav, trajajo lahko ves dan in se končajo s smrtnim izidom katere od štorckelj. Gnezdo sprva brani samec pred drugimi samci, saj se priseli pred samico. Večina se jih vrne k nam v zadnjem tednu marca. Kasneje ga skupaj branita predvsem pred mlajšimi štorckljami, ki se priselijo za odraslimi. Med temi boji pri prerivanju pogosto poškodujejo jajca ali

mladiče. V primeru prevzema gnezda novi lastnik vedno vrže iz njega jajca ali mladiče prejšnjega para. Boji potekajo tiho, saj štorcklja s svojim grgavcem (syrinx) razen pihanja in sikanja ne zmore drugih glasov. Pač pa je njeno hitro klopotanje s kljunom prava pesem.

Gnezdo, zgrajeno iz debelejših vej, trave, zemlje in gnoja, lahko meri v višino tudi do 2,5 metra in ima premer 2 metrov. Takšna ogromna gnezda so zelo stara. Štorcklje jih dograjujejo iz leta v leto, zato »rastejo«. Najstarejše slovensko gnezdo ima okrog 100 let in ga lahko občudujemo na dimniku baročnega dvorca v Dornavi. V njenem gnezdu gnezdijo poljski (*Passer montanus*) in domači vrabci (*Passer domesticus*) brez škode za štorckljo. Kar 85 % gnezd v Sloveniji ima takšne podnajemnike, v posameznem gnezdu smo jih našli do 15 parov. Tej posebni obliki medvrstnega odnosa pravimo komenzalizem (ena vrsta ima korist od druge, druga pa pri tem nima škode) oziroma, še bolj specifično za ta primer, karpoza. Z Madžarskega so znani primeri gnezdenja kavk (*Corvus monedula*), škorcev (*Sturnus vulgaris*), postovke (*Falco tinnunculus*) in celo zlatovranke (*Coracias garrulus*) v štorckljinih gnezdih.

Pri interpretaciji števila štorckljinih gnezd moramo biti previdni. En par lahko zgradi dve gnezdi v enem letu in drugo uporablja le za spanje. Sicer lahko štorcklja zgradi novo gnezdo v manj kot tednu dni. Po vsej Evropi in tudi pri nas je bila ugotovljena sprememba v izbiri gnezdišč. Medtem ko je leta 1964 skoraj 90 % štorckelj gnezdilo na dimnikih, jih je leta 1999 tam gnezdilo le še manj kot 20 %. Skokovito pa je naraslo število gnezd na drogovi. To je posledica sprememb v graditvi hiš, gnezdenje na drogovi pa zaradi bližine električnih žic za štorckljo pomeni večje tveganje. Pri nas se je celo zgodilo, da je zaradi kratkega stika gnezdo zgorelo. Gnezda na slamnatih kopicah so za naše kraje davna preteklost iz šestdesetih let 20. stoletja, še sredi osemdesetih pa je večina srbske populacije gnezdila prav tam. Danes ni več tako.

Štorcklje lahko gnezdijo kolonijsko, takšno gnezdenje naj bi bil način optimalne izrabe zelo ugodnih prehranjevališč. Kadar hranijo mladiče, iščejo hrano v manj kot kilometrskem krogu od gnezda; lahko si predstavljamo ponudbo hrane v okolici kolonije 56 parov v vasi Čigoč na Hrvaškem! Poplavni in močvirni travniki so za štorckljo najbolj izdatno pogrnjena miza. Pri nas prave kolonije nimamo. Za ohlapno kolonijsko gnezdenje gre najbrž v primeru 10 gnezd v vaseh Mala in Velika Polana, ki se vrstijo drugo za drugim. Prave kolonije so nam najbližje na Hrvaškem, že omenjena na Lonjskem polju, pa v Avstriji na meji s Slovaško, v znanem rezervatu »Marchauen« - loke ob Moravi. Kolonije so znane tudi iz Maroka, kjer tretjina populacije gnezdi v njih, in iz Španije. V Pelagoniji v južni Makedoniji

2: Gnezditveni uspeh bele štokrlje (*Ciconia ciconia*) je močno odvisen od vremena. Precej manj mladičev poleti iz gnezd, če je ob koncu maja in v juniju daljša ohladi-tev ali deževje.

foto: Franc Bračko

3: V vročih poletnih dneh morda uzremo bele štokrlje z belimi nogami. Po nogah spuščajo (blatenje nog) sečno kislino, ki izhlapeva, pri čemer se jim ohlaja telo.

Izvrstna termoregula-cijska sposobnost. Kristalizirana sečna kislina bele barve ostane na nogah. foto: Martin Schneider-Jacoby

je pred približno 50 leti praktično vsa populacija gnezdila kolonijsko. Leta 2002 je bilo v kolonijah le še 65 % ptic, kolonije pa so povsem izginile iz izsušenih območij.

Ogrožena?

Na osnovi podatkov, zbranih med mednarodnimi popisi bele štokrlje, je moč spremljati nihanja celotne populacije. Leta 1984 je celotna populacija štela 135.000 parov, leta 1994/95 pa 166.000. V tem obdobju se je torej povečala za 23 %. To pa ne pomeni, da so sedaj razlogi za njeno varstvo odveč. Povečala se ni enakomerno po celotni Evropi in sploh ne povsod. Na osnovi populacijskih nihanj lahko prepoznamo v Evropi več ločenih »regionalnih populacij«. JZ populacija v Španiji in na Portugalskem je izjemno narasla. V Španiji se je število parov povečalo za 146 %, v glavnem zaradi prilagoditve štokrelj prehranjevanju po smetiščih. Zaradi novih navad pa je tam skokovito narasla smrtnost zaradi trkov v električne žice in zaradi plastike, ki jo zaužijejo na smetiščih in jim poškoduje želodec. Prav tako je zelo močna vzhodna populacija na območju Poljske, Ukrajine, Belorusije in baltskih držav. Za SZ populacijo na območju držav Danske, Nemčije, Nizozemske, Avstrije, Francije in Švice je značilna nizka gnezditvena gostota, povečanje populacije v teh državah pa pojasnjujejo v glavnem s priseljevanjem iz JZ in vzhodne populacije. V to skupino bi lahko uvrstili tudi Slovenijo, saj smo pri nas med letoma 1979 in 1999 ugotovili 19 % porast populacije, ki gotovo ni posledica povečane reprodukcije naših štokrelj. Leta 1999 je gnezdilo v Sloveniji 200 parov. Povprečni gnezditveni uspeh bi moral biti vrsto let krepko čez 2 poletela mladiča na par, da bi lahko vzroke za takšno rast pripisali razmeram na gnezdiščih, kar pa je za osrednjo Evropo prej izjema kot pravilo.

K povečanju populacije so pripomogle tudi prekinjene katastrofalne suše na območju Sahela v Afriki med letoma 1968 in 1984. Takrat so se travišča, glavni prehranjevalni habitati bele štokrlje na prezimovališčih, zaradi suše spre-

menila v polpuščave in puščave. To je bilo posebej izrazito v Senegalju, Maliju in Nigru, državah, kjer prezimuje večina zahodne populacije. Njihova glavna hrana v teh krajih so žuželke, zlasti kobilice.

Ali je torej bela štokrlja pri nas ogrožena? Ob trenutnem širjenju gnezditvenega areala in povečevanju števila gnezdečih štokrelj bi temu zlahka oporekali. Zavedati pa se moramo, da je stanje ugodno le toliko časa, dokler je v močnih populacijah dovolj štokrelj, ki napajajo našo. Ob prenehanju priseljevanja, poslabšanju razmer na prezimovališčih ter ob deževnem in hladnem vremenu v času gnezdenja nekaj let zapored lahko število štokrelj kaj hitro dramatično upade.

Gnezditveni uspeh štokrlje je zelo odvisen od vremena. Najbolj jih prizadeneta ohladiitev in deževje v obdobju, ko so izvaljeni mladiči stari manj kot teden dni, to je v drugi polovici maja.

Kako tragične posledice ima za belo štokrljo intenzivno kmetijstvo, nam dovolj zgovorno ponazarjajo naslednji primeri. Na Nizozemskem je v tridesetih letih 20. stol. gnezdilo 350 parov, v osemdesetih letih pa je bela štokrlja tako rekoč izumrla. Od leta 1969 gojijo štokrlje *ex situ* (način ohranjanja vrste zunaj okolja, kjer živi - vrsto v ujetništvu namnožijo in jo, v optimalnih razmerah, znova vrnejo v naravo) v t.i. »satelitskih postajah«, s čimer jim je nekako uspelo ponovno vzpostaviti »naravno« populacijo, ki šteje 90 parov. Še bolj črna je zgodba iz Danske. Od 4.000 gnezdečih parov (!) leta 1890 jih je do leta 1996 preživelo 6! Vzrok: intenzivno kmetijstvo. Švedska - nekdaj pogosta štokrlja je izumrla leta 1955. Leta 1989 so se lotili projekta reintrodukcije. Podobno velja za Švico.

Na poti

Štokrlje čaka vsako leto čez 5.000 km dolga pot v Afriko in nazaj. To razdaljo premagajo skoraj izključno nad kopnim,

kjer izkoristijo dvigovanje toplega zraka. Ta jih dvigne, z višine pa lahko brez pretirane vložene energije letijo zelo daleč. Nad morjem se zrak dviguje bistveno slabše kot nad kopnim, zato morje premagajo nad morskimi ožinami. V povprečju preletijo 200 kilometrov na dan.

Povsem nov vpogled v poznavanje selitve je prinesla uporaba satelitske telemetrije selečnih se ptic. Ob koncu osemdesetih let so jo prvič uporabili pri beli štoklji, danes so na voljo podatki o čez 100 satelitsko sledenih pticah na selitvi. In rezultati? Zabeleženi premiki 24 ur na dan v obdobju več let omogočajo prav neverjetne analize. Na Poljskem gnezdeči samec »Peterchen«, ki je 4 leta nosil 60 g težki mikrooddajnik, je v tem obdobju za pot v Afriko potreboval 20-25 dni, v glavnem se je selil v Sudan, pa tudi v Kenijo in Etiopijo. Črno morje je vselej preletel po najkrajši poti, čez ožino Bospor. Odselil se je med 14. in 23. avgustom, nazaj pa se je odpravil med 21. februarjem in 22. marcem. Za pot domov je potreboval 37-56 dni, na »rodno« gnezdo pa je priletel med 10. aprilom in 16. majem. V štirih letih je preletel 71.725 kilometrov. Prav neverjetno! Takšni rezultati nimajo le znanstvene, marveč tudi pomembno uporabno vrednost. Z njimi lahko odkrijemo pomembna prezimovališča, ki jih »peš« morebiti ne bi nikdar, in začnemo z njihovo naravovarstveno obravnavo.

V preteklih letih je prišlo tudi do sprememb v selitvenem vedenju bele štoklje. Vedno večji del španske populacije prezimuje kar na smetiščih in se ne odloča več za tvegano selitev. Kakšna prezimujoča štoklja zadnja leta tudi domačinov Dravskega polja ne vznemirja več.

Spet doma

Število štokelj v Sloveniji narašča. Povečalo se je tudi njeno naselitveno območje. Najprej je naselila Mursko in Dravsko ravan ter Slovenske gorice, od koder se je razširila na Dolenjsko, v Belo krajino, na Ljubljansko barje, na Savsko in Savinjsko ravan ter na Goričko. Po teh pokraj-

nah jo spremljajo različni habitati z zelo raznoliko ponudbo hrane. Par, ki gnezdi sredi Dravskega polja in ga obdaja v glavnem koruzne monokulture, ima večje težave in drugačne strategije lova kot par, ki se gosti na močvirnih travnikih ob Krki. Prvega najpogosteje srečamo kar ob neobdelanih melioracijskih jarkih. Sprehodimo se še ob vencu travnikov pri Veliki in Mali Polani, ki ju morebiti poznamo po rojstni hiši pisatelja Miška Kranjca. Na njih mrgoli žuželk in drugih organizmov. Ob travniških opravilih – košnji, obračanju in spravilu krme – bele štoklje sledijo ljudem, ki ob tem razkrijejo njihovo hrano: male sesalce, dvoživke, žuželke in plazilce. Nepozaben prizor iz kulturne krajine, ki daje slutiti odvisnost živali od človeka. Štoklje lahko životarijo ob intenzivno obdelovanih poljih, vendar tam nikdar ne dosegajo takšnih populacijskih gostot kot ob travnikih. Z roba preživetja jih zlahka zbrisejo naključni dogodki.

Velika in Mala Polana sta bili leta 1999 skupaj razglašeni za Evropsko vas štokelj, vas z največ štokljami v državi. Pridružili sta se vsem Nagybjom na Madžarskem (33 gnezd v vasi), Rühstädt (43) v Nemčiji, Čigoč (56) na Hrvaškem, Andrid (37) v Romuniji in Malpartida de Caceres (120) v Španiji. Evropsko koordinacijo in podelitev priznanja »Evropska vas štokelj« je vodila fundacija Euronatur. Tem vsem je skupno proslavljanje praznika štokelj. Ta izjemni medijski dogodek združuje kulturni program, mladinsko delo, razstave, stojnice itd. Je enkratni primer, kako naravna dediščina postane kapital za domačine na najboljši možen način. Brez štokelj pač ni Evropske vasi štokelj. Spričo splošne družbene naklonjenosti beli štoklji si skorajda ne moremo zamisliti bolj karizmatične vrste, s katero lahko širimo naravovarstveno sporočilo. Človekovo naklonjenost štoklji bodo z ohranjanjem tradicionalne košnje užile tudi vse druge ogrožene vrste, ki pri ljudeh ne vzbujajo posebnih simpatij. Bela štoklja je tako most do varstva narave v najširšem pomenu. ●

4 in 5: Travnike, štokljina najboljša prehranjevališča, mora človek vzdrževati bodisi s pašo bodisi s košnjo. foto: Martin Schneider-Jacoby

6: Povsod po naseljenem območju gnezdi bela štoklja (*Ciconia ciconia*) vse pogosteje na drogovih električne napeljavne. To je povezano z večjim tveganjem za štokljo, saj sta trk v žice ali električni udar najpogostejša vzroka smrti. foto: Luka Božič

Tunizija

//Luka Božič

Površina: 155.360 km² kopnega
Število prebivalcev: 9.924.742 (julij 2003)
Dolžina obale: 1148 km
Najvišja točka: Jebel Chambi (1544 m)
Število opazanih vrst ptic: 373
Število globalno ogroženih vrst: 4 (3 gnezdilke)
Število izumrlih vrst ptic: 9
Število območij IBA: 46

Zanimive vrste ptic: marmornata raca (*Marmaronetta angustirostris*), beloglavka (*Oxyura leucocephala*), sinji lebduh (*Elanus caeruleus*), stepski lunj (*Circus macrourus*), južna postovka (*Falco naumanni*), sultanika (*Porphyrio porphyrio*), ovratničarska droplja (*Chlamydotis undulata*), tenkokljuni škurh (*Numenius tenuirostris*), sredozemski galeb (*Larus audouinii*), egipčanska podhujka (*Caprimulgus aegyptius*), atlaska žolna (*Picus vaillantii*), sredozemski škrjanec (*Chersophilus duponti*), afriška puščavska penica (*Sylvia deserti*), saharski drozgač (*Turdoides fulvus*).

Nekatere izumrle vrste ptic: noj (*Struthio camelus*), tekačica (*Turnix sylvatica*), deviški žerjav (*Anthropoides virgo*), mala droplja (*Tetrax tetrax*).

Zanimive živali: antilope (3 vrste iz rodu *Gazella*), fenek (*Vulpes zerda*), progasta hijena (*Hyaena hyaena*), severnoafriški gundi (*Ctenodactylus gundi*), afriški ježevec (*Hystrix cristata*), trnatorepa agama (*Uromastix acanthinurus*), egipčanska kobra (*Naja haje*).

Zanimive rastline: hrast plutovec (*Quercus suber*), alepski bor (*Pinus halepensis*), akacija vrste *Acacia raddiana*.

Zavarovana območja: 8 narodnih parkov v skupni površini približno 200.000 ha (1,3 % površine kopnega).

Viri ogrožanja: širjenje in intenzifikacija kmetijstva, zajezitve rek/graditev jezov, urbanizacija, masovni turizem (obala), lov.

Biomi: mediteranski (severni in centralni del ter obalni pas), saharsko-sindski (južni in JZ del).

Tunizija je med Evropejci znana predvsem kot poceni turistična dežela, kamor nas popeljejo tako rekoč vse agencije z različnimi "zadnjeminutnimi" ponudbami. Glavni (in največkrat edini) cilj teh ponudb so megalomanski hotelski kompleksi pri Hammametu, Monastirju, Djerbi in drugod, ki vzdolž sredozemske obale rastejo kot gobe po dežju. Na pravcato falango tipičnih turistov sva naletela že na prenatrpanem letališču, kjer naju je neka sonarodnjakinja vidno začudena vprašala: "A vidva pa ne gresta golfat?" No, na srečo je Tunizija za afriške razmere majhna in s cestami dobro preskrbljena država, tako da lahko z razmeroma malo napora odkrivamo tudi njeno drugačno, manj znano podobo...

Zemljevid:

Uporabljeno z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1-6: Slano jezero Chott el Jerid, trogloditska hiša v Matmati, južni veliki srakoper (*Lanius meridionalis*), jata črnorepih kljunačev (*Limosa limosa*), »puščavska roža«, črni kupčar (*Oenanthe leucura*).
foto: Luka Božič

7: Puščavske gore nad vasjo Tamerza, v ospredju nasad datljevih palm in suha rečna struga.
foto: Luka Božič

Najino štirinajstdnevno potovanje se je začelo sončnega februarskega jutra v Monastirju, v bližini znamenite trdnjave iz 9. stoletja, mnogim najbolj znane po prizorih iz filma »The Life of Brian« kultne britanske zasedbe Monty Python. Za uvod v severnoafriško ptičjo favno sem se že ob eni izmed glavnih ulic seznanil z dvema tukaj zelo običajnim vrstama, ki sta me v nadaljevanju spremljali večji del potovanja, saj sta v Tuniziji razširjeni od sredozemske obale do najbolj izoliranih puščavskih oaz. To sta bila črni škorec (*Sturnus unicolor*) in travniški vrabec (*Passer hispaniolensis*), ki tukaj nadomeščata nam bolj znane predstavnike teh rodov. Čas potovanja sva z Vesno izbrala tako, da se je najin obisk ujema z gnezditno sezono večine tamkajšnjih gnezdičk, hkrati pa sva še ujela prezimujoče vrste z evropske celine.

Prva dva dneva sta bila posvečena ogledom stepskih predelov v okolici dveh velikih depresij v vzhodnem delu Tunizije, v trikotniku, ki ga oblikujejo mesta Sousse, Kairouan in Sfax. Osrednji del teh depresij sestavljata dve veliki, plitvi in slani jezera. V arabskem jeziku imenujejo takšne slane depresije, ki se v poletnih mesecih pogosto povsem izsušijo, *sebkhet*. V Tuniziji je približno 80 takšnih jezer. Južneje ležeči Sebkhet Sidi el Hani je bil v času najinega obiska delno presušen, tako da so bili na robovih dobro vidni izločeni belo sijoči kristali soli. Večji *sebkheti* so vsi po vrsti mednarodno pomembna mokrišča za prezimujoče race, gosi in pobrežnike. Najštevilnejše vrste so duplinska kozarka (*Tadorna tadorna*), žvižgavka (*Anas penelope*), rasa žličarica (*Anas clypeata*), sabljarka (*Recurvirostra avosetta*) in druge. V letih z ugodno vodnatostjo na mnogih v velikem številu gnezdiijo plamenci (*Phoenicopterus ruber*). Vendar se dobro znanim vrstam vodnih ptic nisem veliko posvečal, predvsem zaradi nedostopnosti samih jezer. V bližini jezera Sebkhet Kelbia so me najbolj prevzele polslane stepe, kjer na aluvialnih tleh prevladujejo različne slanuše in nizka grmičasta vegetacija, kamor seže oko, pa zlepa ne vidimo nobenega drevesa. Najpogostejša vrsta tukaj je laški škranjec

(*Melanocorypha calandra*), ki gnezdi v zelo visoki gostoti, na bolj golih tleh pa srečamo malega škranjčka (*Calandrella rufescens*). Pridih prave Afrike so dajale črne stepske kokoške (*Pterocles orientalis*), ki so območje preletavale v manjših jatah. Obsežne stepe so najpomembnejše prezimovališče žerjava (*Grus grus*) v Tuniziji, opazoval pa sem tudi veliko jato sibirskih prosenk (*Pluvialis fulva*). Zelo zanimiva je osočnikova penica (*Sylvia conspicillata*), saj v nasprotju z drugimi vrstami penic gnezdi v nizki, največ pol metra visoki vegetaciji. V takšnem habitatu sem opazoval tudi prezimujočo otoško penico (*Sylvia sarda*), sicer gnezdiško zahodnosredozemskih otokov. Podobno združbo ptic lahko v Evropi srečamo le ponekod v Španiji. Vsekakor pa nikjer v Evropi ne moremo opazovati saharkega drozgača (*Turdoides fulvus*), drozgom podobnega predstavnika v zahodni Palearktiki skromno zastopane družine timalij, ki ima daleč največje število vrst v JV Aziji. Pokrajina v obalnem pasu vzhodnega dela Tunizije, znana kot Sahel, je sicer precej obdelana. Sredozemska klima zelo godi brezštevilnim nasadom oljk, ki so tukaj prevladujoči tip kmetijske rabe tal. Čim se nekoliko pomaknemo v notranjost, postane klima za gojenje rastlin presuha in prevladovati začnejo pašniki. Tukaj so najpogostejši južni veliki srakoperji (*Lanius meridionalis*), pred nedavnim kot samostojna vrsta ločeni od sedaj izključno holarktično razširjenega velikega srakoperja (*Lanius excubitor*). Potovanje po tem delu Tunizije sva zaključila z obiskom solin pri kraju Thyna, daleč največjih solinah in enih od dveh še delujočih v Tuniziji. Soline so pomembno gnezdišče številnih vrst ptic, njihov pomen pa je še večji v času prezimovanja in selitve. Nesporni vrhunec dneva je bilo opazovanje večtisočglave jate sabljark, ki so kot bel oblak pokrivalo celotno površino enega izmed solinskih bazenov.

Južna polovica Tunizije, z izjemo ozkega obalnega pasu, pripada puščavi. Ti predeli letno ne prejmejo več kot 150 mm padavin, najbolj suhi deli Sahare pa ostanejo brez dežja tudi po več let. Količina padavin narekuje različne tipe puščav in pre-

8: Maroški pogorelček (*Phoenicurus moussierii*) je endemična vrsta severnoafriškega gorovja Atlas. foto: Luka Božič

9: Domači strnad (*Emberiza striolata*) upravičeno nosi svoje ime, saj je zelo zaupljiva vrsta puščavskih naselij. foto: Luka Božič

10: Puščavski škrijanec (*Ammomanes deserti*) živi v najbolj suhih območjih. Naseljuje skalnato puščavo. foto: Luka Božič

11: Čuk (*Athene noctua*) je pogosta vrsta vzdolž vlažnih pašnikov v narodnem parku Ichkeul. foto: Luka Božič

hode med njimi. Nekakšen prehod v to regijo je travnata pokrajina s prevladujočo vrsto trave *Stipa tenacissima*, ki jo danes množično gojijo za proizvodnjo visoko kakovostnega papirja. Na severnem robu prave puščave se razprostirajo ogromne slane ravnice, imenovane *chott*, ki se občasno napolnijo z vodo, večino časa pa so povsem suhe in zaradi visoke slanosti v glavnem povsem gole. Največja med njimi, Chott el Jerid, meri 5000 km² in zavzema velik del osrednje Tunizije. Na južni strani slednje se šele začneja takšna puščava, kot si jo predstavlja večina ljudi. To je peščeni del Sahare oziroma tunizijski del Velikega vzhodnega erga s tipičnimi sipinami. Prave, spektakularne, sto in več metrov visoke sipine se začnejo pojavljati šele kakšnih 150 km južneje. V samem predelu puščave najdemo tudi nekaj pravih gorskih grebenov, visokih 600-800 metrov. Ti skalnati grebeni so pogosto popolnoma goli, medtem ko sta bili kamnita in peščena puščava ter vse oblike njunih medsebojnih prehodov v času najinega potovanja presenetljivo zeleni in polni pisano cvetočih rastlin.

Najina puščavska pustolovščina se je začela na območju mesta Tataouine ter vasic Chenini in Guermessa v JV Tuniziji, kjer je zelo pogosta vrsta na skalnatih pobočjih in previsih trobentar (*Bucanetes githagineus*). V naseljih so zelo pogosti domači strnadi (*Emberiza striolata*). Slovensko poimenovanje te vrste je povsem ustrezno, saj se domači strnadi dejansko zadržujejo na strehah in dvoriških zgradb, včasih pa med iskanjem hrane celo vstopajo v hiše. Večkrat sem opazoval tudi našemu krokarju zelo podobnega puščavskega krokarja (*Corvus ruficollis*), medtem ko je bila zelo svetla, puščavska podvrsta južnega sokola (*Falco biarmicus erlangeri*) precej redkejša. Število vrst je tu zaradi ekstremnih razmer zelo nizko. V povprečju v enem opazovalnem dnevu nisem zabeležil več kot 10-15 vrst ptic. Omenjenemu območju daje pečat tudi svojevrstna berberska arhitektura. Vasici Chenini in Guermessa izvirata iz 11. stoletja in sta eni izmed najstarejših ohranjenih berberskih naselij. Zgrajeni

sta na strmih, težko dostopnem pobočju, ki je prebivalce varovalo pred vpadi. Osrednji del vseh berberskih naselij je bila utrjena žitnica, v arabščini imenovana *ksar*, sestavljena iz številnih prostorov v več nadstropjih, zgrajenih iz kamna ali blata. Drugo obliko berberskih naselij si lahko ogledamo v okolici Matmate. Tukaj je osrednji del hiše nekaj metrov globoka luknja krožne oblike. V stene te luknje so nato izkopane posamezne sobe z različnimi funkcijami. Vhod v osrednji del je običajno ozek tunel, ki vodi z dvorišča. V Matmati še danes precej družin živi v takšnih hišah, ki so ena izmed osrednjih turističnih atrakcij Tunizije.

Za ornitologa zelo zanimivi so postopni prehodi gorske kamnite puščave v skalnato puščavo in nato te v peščeno puščavo. Praktično nobena vrsta ni splošno razširjena, temveč so vse vezane na določen tip puščave ali celo na prehod med njima. Ta prehod lahko najlepše opazujemo pri kupčarjih, ki so v Tuniziji bogato zastopana skupina ptic. Tako naseljuje beloglavi kupčar (*Oenanthe leucopyga*) predvsem strma skalnata pobočja, žalobni kupčar (*O. lugens*) vzhodna gorskih grebenov in suhe rečne struge, mavrski kupčar (*O. moesta*) kamnito puščavo in puščavski kupčar (*O. deserti*) prehod med kamnito in peščeno puščavo ter čisto peščeno puščavo, kjer je vsaj nekaj nizkega rastja. Podobno je tudi pri nekaterih vrstah škrijancev, kjer sta največja skrajnost puščavski (*Ammomanes deserti*) in srpasti škrijanec (*Alaemon alaudipes*). Slednji sodi v času gnezditve med najbolj opazne ptičje vrste v peščeni puščavi, kjer nase opozarja z značilnimi svatovskimi leti. Pojoci samec se namreč med petjem vsake kitice s tal strmo dvigne nekaj metrov v zrak, nato pa po njenem zaključku z zloženimi perutmi in pahljačasto razširjenim repom navpično pikira na tla.

Največ časa sva na puščavskem jugu Tunizije preživela v znameniti oazi Douz. Tu sem bil posebej vesel puščavskih tekalcev (*Cursorius cursor*), na neprijazne razmere prilagoje-

11

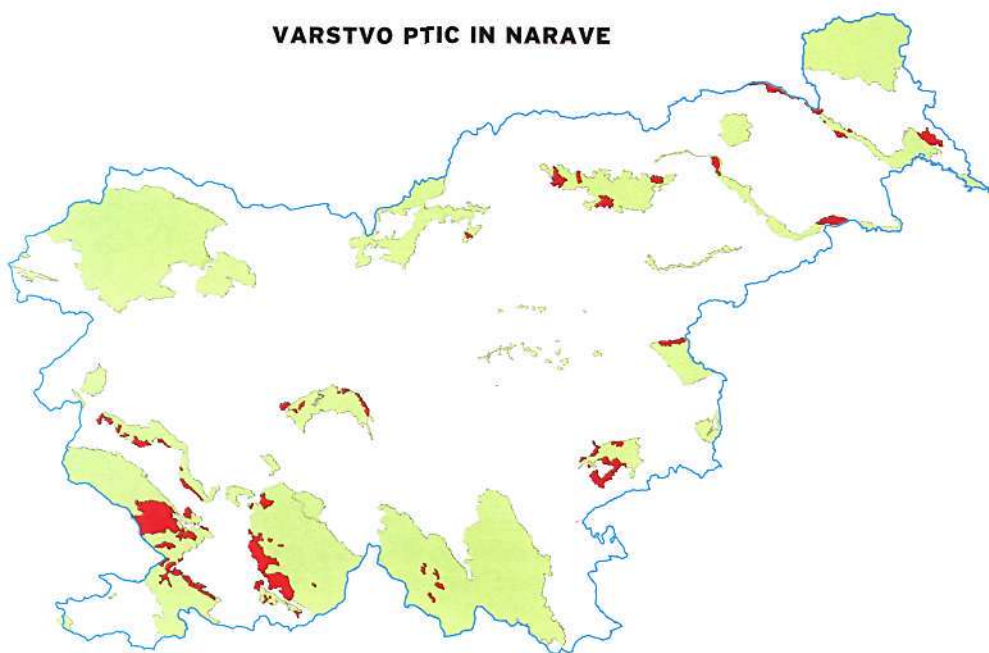
nih pobrežnikov, ki so očitno kar pogosti. Za majhno prese-
nečenje je poskrbel par selečih se zelenih čebelarjev (*Merops*
persicus). Ta vrsta v Tuniziji sicer ne gnezdi. Naslednja posebnost je atlaška penica (*Sylvia deserticola*). Ta sicer gnezdi v grmiščih na višje ležečih gorskih pobočjih zahodnega dela Tunizije, prezimuje pa v puščavi, kjer se najraje zadržuje v osamelih grmih afriške tamariske (*Tamarix africana*). V Douzu je največji nasad datljeve palme (*Phoenix dactylifera*) v Tuniziji s približno 400.000 drevesi. Izjemno pomembna so številna v širši okolici oaze ležeča jezera, ki jih napaja arteška voda ali pa voda iz lokalnih izvirov v sami oazi. Slednja so povsem sladkovodna, poraščena z močvirsko vegetacijo in za vodne ptice najpomembnejša. Na enem izmed takšnih jezer sem imel priložnost opazovati 350 osebkov marmornate rase (*Marmaronetta angustirostris*). Večina teh jezer je bila zaradi prezimovanja pomembnega števila globalno ogrožene marmornate rase uvrščena na seznam Mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA). Tukaj so se zadrževale tudi rjaste kozarke (*Tadorna ferruginea*), kostanjevke (*Aythya nyroca*), plevice (*Plegadis falcinellus*), jezerski martinci (*Tringa stagnatilis*) in številne druge, običajnejše vrste ptic.

Iz Douza sva se napotila v puščavske gore v zahodni Tuniziji, ob državni meji z Alžirijo. Čeprav tudi tukaj leži nekaj starih tradicionalnih vasic, pa naju je najbolj pritegnila čudovita pokrajina z vrhovi in gorskimi grebeni nenavadnih oblik ter drugimi geomorfološkimi pojavi. Med njimi še zlasti zbujajo pozornost kakih 100 metrov globok, vendar ozek kanjon pri vasi Mides. Pri kraju Tamerza sem se posvetil pregledovanju ogromne skalne stene, kjer je bilo kaj videti. V steni sem odkril tri mogočna gnezda kraguljega orla (*Hieraetus fasciatus*), med katerimi je bilo eno aktivno. Na njem se je ves čas opazovanja zadrževal odrasel osebek. V steni je gnezdilo tudi nekaj parov v Severni Afriki zelo lokalno razširjenih malih hudournikov (*Apus affinis*) in nekaj parov planiških hudournikov (*Tachymarptis melba*).

Dolgotrajna vožnja proti severnemu delu države naju je vodila skozi najbolj rodovitne in obdelane doline, ki so del povodja Oued Medjerde, edine stalne reke v Tuniziji. Zanimivo je, da se v celotni Tuniziji samo tukaj množično pojavljajo poljski škrijanci (*Alauda arvensis*). Tukaj živi tudi dokaj številna sedentarna (neseleča) populacija bele štokrlje (*Ciconia ciconia*). Njihova gnezda so v Tuniziji najpogosteje nameščena na drogove daljnovodov, čeprav obstajajo tudi pravcate vasi štokrelj, kot je na primer Sejnane s kakimi 20-30 gnezdi. Veliko je tudi osamljenih gnezd na različnih strukturah sredi obdelanih njiv, pogosto le 1-2 metra nad tlemi. Pri znamenitih razvalinah nekdanjega rimskega mesta Dougga je bilo moč združiti spoznavanje zgodovinskega spomenika z opazovanjem ptic. Najštevilnejša vrsta ptice na samih razvalinah so bili maroški pogorelčki (*Phoenicurus moussieri*). To je sicer ena izmed redkih endemičnih vrst Severne Afrike oziroma gorovja Atlas. Na odlično ohranjenem rimskem gledališču, ki ga je leta 188 zgradil Marcus Quadratus, je gnezdil par črnih kupčarjev (*Oenanthe leucura*). Enodnevní postanek sva si privoščila v kraju Ain Draham, v skrajnem SZ delu Tunizije. Kraj leži na nadmorski višini skoraj 1000 metrov, na t.i. Tunizijski dorzali, kot se imenuje najvzhodnejši del Atlasa. Prevladujoči tip rasti na najvišjih predelih je vednozeleni gozd, kjer prevladuje hrast plutovec (*Quercus suber*). Te gozdove naseljuje, poleg številnih tudi pri nas običajnih gozdnih vrst ptic, atlaška žolna (*Picus vaillantii*). Zanimivo je bilo opazovati rdečeglave kraljičke (*Regulus ignicapillus*) v čistem listnatem gozdu in rumeno obarvano severnoafriško podvrsto meniščka (*Parus ater ledouci*). V nasprotju z vzhodno obalo je obala Sredozemskega morja na skrajnem severnem delu Tunizije zelo redko poseljena in ponekod praktično neobljudena. Sama obala se pogosto zelo strmo spušča v morje, v zalivih pa najdemo nanose čudovitega belega peska. Zelo številne so morske ptice, med katerimi po številu močno prevladujejo rumenokljuni viharniki (*Calonectris diomedea*). Viharnike lahko pogosto opazujemo kar z obale, pogosti pa so tudi strmoglavci (*Morus bassanus*). Vsekakor velja omeniti tudi več tisočglavo jato zalivskih galebcev (*Larus genei*) v laguni Ghar el-Melh.

Pomemben cilj potovanja po severnem delu Tunizije je bilo jezero Ichkeul. To 8,5 km² veliko sladkovodno jezero je bilo nekoč eno izmed najpomembnejših mokrišč v zahodnem Sredozemlju za prezimujoče in seleče se vodne ptice. Jezero je biosferni rezervat, uvrščeno pa je tudi na Unescov seznam svetovne naravne dediščine. Ichkeul se med drugim postavlja z več opazovanji kritično ogroženega tenkokljunega škurha (*Numenius tenuirostris*). Žal so postavitve jezer na dveh rekah, ki napajata jezero, v zadnjih desetih letih močno spremenile njegov značaj. Zaradi manjšega dotoka sladke vode postaja le slabih 10 km od morskega zaliva ležeče jezero vse bolj slano, kar povzroča propad vodnih makrofitov, zlasti češljastega dristavca (*Potamogeton pectinatus*). Zaradi izginjanja glavnega vira hrane so populacije prezimujočih rac in gosi, ki so nekdanje šteje 300.000-400.000 osebkov, močno upadle. Skladna s tem trendom so bila tudi najina opazovanja, tako da je bilo jezero Ichkeul eno izmed redkih razočaranj na tem potovanju.

Potovanje sva zaključila na rtu Bon, skrajni točki 100 km dolgega polotoka vzhodno od glavnega mesta Tunis. Rt je v času selitve ujed, štokrelj in žerjavov pravo »ozko grlo« za te ptice na poti proti Siciliji oziroma Evropi. Območje je po pomenu podobno Gibraltarju in Bosporju, saj ga med marcem in majem redno preleti 20.000-40.000 ujed, pripadajočim 24 vrstam. Midva sva bila za ujede prezgodnja, tako da sva vide-la proti Italiji leteti le 220 žerjavov. Lepo pokrajino je kazilo le kakšnih 30 vetrnic za proizvodnjo elektrike, ki so se nevarno vrtele v neposredni bližini. ●

1

2

Natura 2000 v Sloveniji – izrezane ogrožene vrste ptic! //Luka Božič

1: Z rdečo barvo označene dele predlaganih območij SPA bomo v Uredbi o posebnih varstvenih območjih iskali zama. Izločili so jih, ne ozi- raje se na strokovne utemeljitve po pravi- lih, ki veljajo v Evropski uniji. karta: Tomaž Mihelič

2: V Črnem logu gnezdi 10-20 % popu- lacije srednjega detla (*Dendrocopos medius*) na predlaganem SPA Mura. Usoda tega dela populacije je spričo dejstva, da so Črni log »izrezali« iz predloga SPA, vse prej kot rožnata. foto: Jan Ševčik

Konec aprila 2004 smo naravovarstveniki v Sloveniji po dolgih mesecih vročitnih razprav, usklajevanj, sestankov in argumentiranj naposled le dočakali težko pričakovano uradno odločitev vlade, katera območja in v kakšnem obsegu bodo razglašena kot območja Natura 2000. Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) je bila objavljena v Uradnem listu (Ur.l. RS, št. 49/2004) dne 30.4., tako da je začela veljati natančno z dnevom vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Z razglasitvijo vseh najpomembnejših območij za dolgoročno ohranitev sedanje visoke biotske pestrosti pri nas naj bi se končala prva faza prizadevanj biološke oziroma naravovarstvene stroke za ustrezen prenos določil Direktive o pticah in Direktive o habitatih v slovensko zakonodajo. Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije je na tem področju v preteklih štirih letih odigralo zelo pomembno vlogo. Naši predlogi posebnih območij varstva (SPA) navsezadnje pokrivajo 24 izmed skupno 38% odstotkov ozemlja Slovenije, kolikor ga obsegajo vsi strokovni predlogi območij Natura 2000.

Žal je že prvi pogled na pregledno karto, ki je bila priložena Uredbi, razkril, da naši predlogi niso bili upoštevani v celoti, kot tudi ne predlogi strokovnjakov za druge živalske skupine, rastline in habitatne tipe. S strani Ministrstva za okolje, prostor in energijo je bilo sicer sprejetih vseh 25 predlaganih posebnih območij varstva (SPA), vendar so bili ponekod dokaj obsežni deli izrezani, ne glede na njihov prispevek k celovitosti območij in pomen za kvalifikacijske vrste ptic. Največje »luknje« v predlaganih območjih lahko najdemo tam, kjer so načrtovani najrazličnejši večji posegi, predvidoma z nesprejemljivimi vplivi na varovane vrste ptic in njihove habitate. V nadaljevanju si bomo ogledali nekaj primerov delov območij, ki so bili kljub trdnim strokovnim argumentom izločeni iz predlog posebnih območij varstva (SPA).

Reka Mura

Nerazglasitev reke Mure v celotnem predlaganem obsegu je gotovo eno izmed najbolj neprijetnih presenečenj vladnega predloga območij Natura 2000 v Sloveniji. Reka Mura je z močnimi populacijami 10 kvalifikacijskih vrst nedvomno eno izmed najpomembnejših območij za ohranjanje ogroženih vrst ptic pri nas. Ocenjujemo, da so z izločitvijo celotnega zgornjega dela območja med mejnim prehodom Trate in Radenci ter nižinskega hrastovo-gabrovega gozda Črni log zunaj območja Natura 2000 ostali zelo pomembni deleži populacij vodmca (*Alcedo atthis*), srednjega detla (*Dendrocopos medius*) in belovratega muharja (*Ficedula albicollis*). Vse od naštetih vrst imajo prav vzdolž Mure tudi najpomembnejšo populacijo v Sloveniji. Poleg teh treh vrst bo s takšnim potekom meja okrnjena tudi optimalna pokritost populacij črne štokrlje (*Ciconia nigra*), sršenarja (*Pernis apivorus*) in pisane penice (*Sylvia nisoria*). O naravovarstvenem pomenu Mure ob meji z Avstrijo zgovorno priča tudi dejstvo, da je rečna loka na avstrijski strani reke uvrščena med območja Natura 2000 v Avstriji.

Razlogi za takšno nestrokovno odločitev Ministrstva za okolje, prostor in energijo so tako kot v vseh drugih primerih izključno ekonomske oziroma politične narave. Žal so bile ideje o postavitvi celega niza hidroelektrarn na zgornjem delu Mure objune prav v dnevih pred razglasitvijo območij Natura 2000. Kljub temu, da mejni del območja trenutno uradno ni pod varstvom Nature 2000, ne verjame- mo, da bo država projekt postavitve hidroelektrarn lahko izpeljala. Takšen poseg bi nedvomno imel velik negativen vpliv na sedaj še dokaj ohranjeno naravno rečno dinamiko Mure in s tem tudi na celotno nizvodno ležeče območje ob Muri, uradno razglašeno za Natura 2000 območje.

Krakovski gozd - Šentjernejsko polje

Pri območju z zgornjim imenom strokovni predlog DOPPS ni bil upoštevan pri negozdnatem delu območja, ki zajema

OBMOČJE	"IZREZANI" KLJUČNI DELI	NAJPOMEMBNEJŠE VRSTE	% POPULACIJE NA IZREZANEM DELU	RAZLOGI
REKA MURA	zgornji del območja med mejnim prehodom Trate in mostom v Radencih	vodomec (<i>Alcedo atthis</i>)	20-30 %	načrtovana gradnja hidroelektrarn na zgornji Muri
	Črni log	srednji detel (<i>Dendrocopos medius</i>)	10-20 %	avtocesta Beltinci-Pince
		belovrati muhar (<i>Ficedula albicollis</i>)	10-20 %	postavitev 110 kV daljnovoda
KRAKOVSKI GOZD - ŠENTJERNEJSKO POLJE	del območja severno od hitre ceste Krško-Novo Mesto	mali klinkač (<i>Aquila pomarina</i>)	100 %	
	celoten del območja južno od Šentjerneja	črnočeli srakoper (<i>Lanius minor</i>)	50-60 %	
	večji del Šentjernejskega in Šentjakobskega polja	južna postovka (<i>Falco naumanni</i>)	100 %	
SNEŽNIK - PIVKA	zgornji del doline Pivke med izvirom in krajem Pivka	kosec (<i>Crex crex</i>)	50 %	načrtovana gradnja vetrne elektrarne na Volovji rebri
	celoten del območja zahodno od ceste Pivka-Šembije	podhujka (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	10-20 %	
	pobočja Snežniške planote med Volovjo rebrijo in vrhom Gradišče nad Kuteževim	kotorna (<i>Alectoris graeca saxatilis</i>)	cca. 50 %	
		kačar (<i>Circaetus gallicus</i>)	50-70 %	
KRAS		beloglavi jastreb (<i>Gyps fulvus</i>)	100 %	
	Ležeški Gabrk pri Divači	kačar (<i>Circaetus gallicus</i>)	40 %	
	Griško polje	vrtni strnad (<i>Emberiza hortulana</i>)	10-20 %	
	Matarsko podolje	hribski škrjanec (<i>Lullula arborea</i>)	10-20 %	

večino Šentjernejskega in Šentjakobskega polja ter predel južno od Šentjerneja do vzhodja Gorjancev. S tem so bili izločeni predeli s prevladujočo kulturno krajino, ključnega pomena za ohranitev nekaterih v Sloveniji kritično ogroženih vrst ptic. Mali klinkač (*Aquila pomarina*) in črnočeli srakoper (*Lanius minor*) gnezditja v Sloveniji samo na tem območju, njuna populacija pa šteje vsega nekaj parov. Mali klinkač sicer gnezdi v bližnjem Krakovskem gozdu, prehranjuje pa se pretežno na delu območja, ki je bilo izločeno iz Nature 2000. Črnočeli srakoper je v celoti vezan na ekstenzivno kulturno krajino s sadovnjaki, pašniki in travniki. Nestrokovnost vladne odločitve kaže dejstvo, da so bile iz območja načrtno izločene nekatere vasi, na primer Čadraže, Šentjakob, Drama, Velike in Male Roje itd. Prav vasi s svojo neposredno okolico so ključnega pomena za ohranitev črnočelega srakoperja, saj ta ptica gnezdi izključno v vaseh.

Snežnik - Pivka

Del obsežnega območja Snežnik - Pivka je v zadnjem letu prizorišče osrednjega in najbolj odmevnega konflikta med naravovarstveno stroko in ekonomskimi interesi države oziroma vplivnih posameznikov. Gre seveda za Volovjo reber in bližnjo okolico, kjer je načrtovana postavitev niza vetrnic za proizvodnjo električne energije. Na suhih kraških travniških tega območja se poleg omenjenih interesov srečuje tudi veliko število evropsko pomembnih vrst, ki imajo tukaj pomemben del svojih vitalnih populacij. Načrtovana graditev seveda neposredno najbolj ogroža ujede, med katerimi sta zlasti pomembna kačar (*Circaetus gallicus*) in beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*). Ob takšnem velikem posegu pa se je povsem nemogoče izogniti poslabšanju kakovosti habitatov vrst, kot so kotorna (*Alectoris graeca*), podhujka (*Caprimulgus europaeus*) in hribski škrjanec (*Lullula arborea*). Najverjetneje iz istega razloga so bili iz območja Natura 2000 izločeni tudi predeli s prevladujočimi

3: Iz predlaganega SPA območja Krakovski gozd - Šentjernejsko polje so bili izločeni ključni predeli kulturne krajine za ohranitev črnočelega srakoperja (*Lanius minor*).
foto: Peter Buchner

suhimi kraškimi travniki in pašniki zahodno od ceste Vipava-Šembije, vključno s skalnato steno pri Podtaboru. Naslednji pomembni del območja, »spregledan« pri pripravi uradnega predloga območja Natura 2000, je tudi zgornji del doline Pivke. Ekstenzivni vlažni travniki tega dela so pomembni za kosca (*Crex crex*), še posebej travniki med izvirom Pivke pri Zagorju in vasjo Drskovče. Tako bo ostalo zunaj meja območja Natura 2000 okoli 50 % vseh koscev na Pivškem območju.

Kras

Na Krasu je skupna površina predelov, ki so bili pri uradni razglasitvi območij Natura 2000 izločeni, največja med vsemi območji. Žal so med njimi tudi predeli z zelo pomembnimi in zaradi opuščanja rabe marsikje drugod izginjajočimi kraškimi travniški. Tukaj velja omeniti predvsem Griško polje in Ležeški Gabrk pri Divači. Slednje območje je gnezdišče dveh močno ogroženih vrst v Sloveniji, rjave cipe (*Anthus campestris*) in vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*). Obe omenjeni območji sta tudi pomembni lovišči kačarja. Razlog za izločitev Griškega polja iz strokovnega predloga je načrtovana graditev vetrne elektrarne. ●

tabela: Odstotki populacij ptic na izrezanih območjih. Za celoto je vzeta populacija na posameznem predlaganem območju SPA.

Flora Snežnika //Boštjan Surina

1: Velika kolobarnica je imeniten primer obrata vegetacijskih pasov. Od vrha proti dnu si sledijo dinarsko ruševje, subalpinsko bukovicje, spet ruševje in bosensko bilnicje, dno pa porašča subalpinsko rušnato masničeje in čvrsto šašje.
foto: Boštjan Surina

2: Turška lilija (*Lilium martagon*) je v ovršnem ruševju in rjastem šašju razmeroma pogosta. Njene cvetove zelo rada obžira divjad.
foto: Boštjan Surina

3: Na Snežniku se poleg primerkov kranjske lilije (*Lilium carnolicum*), ki imajo cvetove nasičeno oranžne barve, pojavljajo tudi tisti z rumenimi cvetovi in z nekaterimi drugimi morfološkimi značilnostmi spominjajo na bosensko lilijo (*L. bosniacum*). Sistematski položaj teh taksonov na Snežniku še ni jasen.
foto: Boštjan Surina

S cvetano gora so se pred botaniki gotovo srečevali že pastirji, lovci, rudarji in gozdarji, a so poznavanje in raziskovanje flore oziroma vedo botaniko v širšem smislu ravno lekarnarji in zdravniki povzdignili na znanstveno raven. Podobno kot velja za slovenske Alpe, da je zgodovina botaničnega delovanja, vsaj v zgodnji dobi, hkrati tudi zgodovina slovenskega gorništvja, velja tudi za Snežnik. Zaradi še pred časom zelo odmaknjenege, prostranega, pretežno gozdnatega območja, »...v katerem so se skrivali razbojniki...«, se je botanično raziskovanje Snežnika začelo razmeroma pozno. Ja, Snežnik, najvišji vrh Liburnijskega krasa, je še danes divjina s pogledom na morje.

Prvi botanik, ki je stopil na snežniško ovršje, je bil idrijski lekarnar in kasnejši kustos Kranjskega deželnega muzeja v Ljubljani Henrik Freyer. Bil je izjemen hodec, saj je v enem dnevu (15.7.1827), od 2⁰⁰ zjutraj do 9³⁰ zvečer prehodil razdaljo od Idrije do Trnovega, ki je bilo takrat še ločeno od Ilirske Bistrice. Po dveh dneh je dosegel tudi vrh, kjer je med drugimi zanimivi rastlinami zapisal tudi travnolistno vrčico (*Edraianthus graminifolius*, takrat še *Campanula graminifolia*) in s to imenitno najdbo opozoril na floristične in fitogeografske posebnosti območja. Od takrat pa vse do danes privablja Snežnik številne naravoslovce, ki so s svojimi raziskavami utrdili sloves te botanično in še kako drugače znamenite gore.

Malo je ljubiteljev narave, ki bi se ne povzpeli na ta najvišji slovenski vrh zunaj Alp, saj je pristop nanj lahek, omogoča širen razgled, botanično zahtevnejšim obiskovalcem pa zagotavlja obilo presenetljivih srečanj z rastlinami, ki domujejo bodisi v Alpah bodisi v gorstvih Balkanskega polotoka in skupaj ustvarjajo posrečeno in svojevrstno floristično sestavo rastlinskih združb. Zaradi bogastva in posebnosti snežniške flore so njegovo ovršje leta 1964 razglasili za botančni rezervat. Tu bomo srečali veliko v Sloveniji redkih ali celo samo na Snežnik omejenih rastlinskih vrst in

združb, od katerih bomo v tem prispevku zelo na kratko in zato nepopolno predstavili predvsem tiste, ki uspevajo na njegovem ovršju*.

Nad prostranimi bukovimi gozdovi z jelko (*Omphalodo-Fagetum* s. lat.), platanovolistno zlatico (*Ranunculo-platanifolii-Fagetum* s. lat.) in kopjasto podlesnico (*Polysticho lonchitis-Fagetum* s. lat.) ter smrekovji, ki se navadno bolj uveljavljajo v mrzasiščih (*Lonicero caeruleae-Piceetum* in *Hacquetio-Piceetum*), se dviguje osamljeni Snežnikov stožec. Njegovo ovršje v večji meri porašča dinarsko ruševje (*Hyperico grisebachii-Pinetum mugo*) in mu daje značilni videz. Nad sestoji rušja, ki so bili nekoč verjetno izkrčeni zaradi paše, in med njimi se uveljavljajo negozdne združbe subalpskih in alpskih travišč, melišč, skalnih razpok, snežnih dolinic in visokih steblik. Od drugih grmovnih združb velja omeniti sestoj z Waldsteinovo vrbo (*Salicetum waldsteinianae*), ki poraščajo vlažna rastišča na osojnih legah, izmed visokega steblikovja pa gotovo sestoji, kjer prevladujeta goli lepen (*Adenostyles alliaria*) in avstrijski divjakovec (*Doronicum austriacum*). Snežnik je zaradi svoje razmeroma visoke nadmorske višine (1796 m) edini vrh v dinarskem svetu Slovenije, katerega ovršje in razpihane grebene poraščajo subalpska travišča. Največ je čvrstega šašja, ki se na Snežniku pojavlja v posebni, dinarski obliki (*Edraiantho graminifolii-Caricetum firmiae*). Posebnost teh sestojev so ilirske vrste, torej tiste, ki so razširjene vzdolž Dinaridov od Slovenije do Albanije in so pri nas zelo redke, npr. travnolistna vrčica (*Edraianthus graminifolius*), lepnicevolstni grintavec (*Scabiosa silenifolia*), Scopolijev repnjak (*Arabis scopoliana*), kranjska trinija (*Trinia carniolica*), Malyjeva konjska kumina (*Seseli malyi*), nizka lepnica (*Heliosperma pusilla*) in Beckova perla (*Asperula beckiana*). Fitogeografsko posebnost kažejo tudi sestoji ostnatega šašja (*Scabioso silenifoliae-Caricetum mucronatae* in *Edraiantho graminifolii-Caricetum mucronatae*), velesja (*Scabioso silenifolii-Dryadetum octopetalae*), malopovršinski sestoji Kitaibelovega (*Caricetum kitaibeliana*), skalnega

(*Edraiantho graminifolii-Caricetum rupestris*) in rjastega šašja (*Hyperico grisebachii-Caricetum ferrugineae*) ter bosenske bilnice (*Festucetum bosniacae*), ki se zaradi tam rastočih ilirskih vrst dobro razlikujejo od sestojev jugovzhodnih apeniških Alp. Večina navedenih združb je v Sloveniji omejena zgolj na ovršje Snežnika oziroma na njegovo planoto.

Gotovo ni posebnost Snežnika, da v omenjenih združbah uspevajo rastlinske vrste, ki pripadajo tako različnim florinim elementom, presenetljivo pa je, da se vse skupaj dogaja na zelo majhnem prostoru. Mnogo vrst dosega tu mejo svoje razširjenosti: alpske jugovzhodno, balkanske severovzhodno, ali pa njihovo pojavljanje v obeh smereh hitro pojema. Veliko pa je tudi tistih, ki se pojavljajo tako v Alpah kot na Balkanskem polotoku, npr. planika (*Leontopodium alpinum*), ostnati šaš (*Carex mucronata*), rušje (*Pinus mugo*), alpska nebina (*Aster alpinum*), planinski pelin (*Achillea claveneae*), koroška zlatica (*Ranunculus carinthiacus*), rjasti šaš (*Carex ferruginea*) in še mnoge druge. Izmed alpskih (pretežno vzhodnoalpskih in jugovzhodnoalpskih) rastlin, ki jim je Snežnik začrtal jugovzhodno mejo areala, velja omeniti npr. bohinjski in zvezdastodlakavi nizki repnjak (*Arabis vohinensis*, *A. pumila* ssp. *stellulata*), noriško lakoto (*Galium noricum*), rdečo murko (*Nigritella miniata*), Traunfellnerjevo zlatico (*Ranunculus traunfellneri*) in homulični kamnokreč (*Saxifraga sedoides* ssp. *sedoides*). Še nekoliko bolj jugovzhodno v Liburnijski kras sežeta podaljšana špajka (*Valeriana elongata* - Risnjak) ter izrodna zlatica (*Ranunculus hybridus* - Snežnik v Gorskem Kotarju, Šator v zahodni Bosni), za kateri je bil Snežnik nekakšna vmesna postaja pri selitvi na jugovzhod. Nekaterih alpskih vrst proti pričakanjem še nismo našli. Tako v skalnih razpokah zaman iščemo rumeno milje (*Paederota lutea*), avrikelj (*Primula auricula*) in skorjasti kamnokreč (*Saxifraga crustata*), medtem ko je grozdasti (*S. paniculata*) danes precej redek, čeprav je bil po navedbah tržaškega lekarnarja, filozofa in botanika Bartolomea Biasoletta pred 160 leti na ovršju še precej pogost. Prav tako še nismo opazili slečnika (*Rhodothamnus chamaecystus*), brez katerega si jugovzhodno-alpskega ruševja sploh ne moremo predstavljati.

Vrste, ki pri botanikih vzbujajo največ pozornosti, so seveda balkanske. Snežnik ponazarja severozahodno mejo areala lepničevolistnega grintavca (*Scabiosa silenifolia*) in Malyjeve konjske kumine (*Seseli malyi*), medtem ko po dosedanjem vedenju Snežnik velja za edino slovensko rastišče nizke lepnice (*Heliosperma pusilla*), bosenske bilnice (*Festuca bosniaca*), Beckove perle (*Asperula beckiana*), dinarske smiljke (*Cerastium dinaricum*), liburnijskega sviščevca (*Gentiana liburnica*) in Kitaibelovega šaša (*Carex kitaibeliana*). Scopolijev repnjak (*Arabis scopoliana*) in travnolistna vrčica (*Edraianthus graminifolius*) segata še do Nanosa in Trnovskega gozda, deljenolistna črnobina (*Scrophularia laciniata* ssp. *variegata*) do Nanosa, kranjsko trinijo (*Trinia carniolica*) pa so botaniki, zanimivo, opazili tudi na Mangrtu. Presenetljivo je nedavno odkritje Waldsteinove zvončice (*Campanula waldsteiniana*) v skalnih razpokah vrha jugovzhodno od snežniškega ovršja, ki pa botanični javnosti še ni bilo posebej predstavljeno. Najbližje Snežniku je znana z Velebita, novo rastišče na Snežniški planoti pa tudi v fitogeografskem oziru smiselno zaokrožuje Liburnijski kras. Na snežniškem ovršju pa izmed balkanskih vrst pogrešamo travnolistno vilovino (*Sesleria juncifolia*), ki je sicer na južnih in preprihanih obronkih planote precej pogosta ter porašča prisojne in razpihane dinarske grebene od jugozahodne Slovenije pa vse do Črne gore.

Za nekatere rastlinske taksone na Snežniku so botaniki

ugotovili, da so novi. Tako so opisali npr. golikasti dlakavi oklep (*Androsace villosa* f. *glabrescens*), snežniško veleso (*Dryas octopetala* f. *sneznicensis*), liburnijski sviščevca (*Gentiana liburnica*), kraško planiko (*Gnaphalium leontopodium* var. *krasense*) in »snežniški« črnilec (*Melampyrum velebiticum* ssp. *motnis-nivalis*), ki ima v času cvetenja (poletna rasa) še ohranjene klične liste, a z izjemo morda črnilca in sviščevca pri sedanjih sistematikih nimajo taksonomske vrednosti.

Zapisano dovolj zgovorno govori o potrebi po varovanju snežniškega rastišča. Do neke mere – formalno – je to zagotovljeno z ustanovitvijo botaničnega rezervata iz leta 1964, a kot vse kaže, to ne zadostuje. Skrb zbujajo množice ljubiteljev gorske narave, ki se vsako leto zgrinjajo na njegov vrh, pri čemer s hojo in posedanjem najbolj ogrožajo ovršno združbo šašja s travnolistno vrčico. To travnišče je posebej izpostavljeno uničenju zaradi hoje in posedanja v zimskem času, ko je ovršje zaradi močne burje kopno in vegetacije pred mrazom in mehanskimi poškodbami ne varuje snežna odeja. Zato je organizacija množičnih prireditelj, planinskih pohodov in konjeniških zborov na ovršju zaradi majhne površine, ki jo pokriva ta združba, z naravovarstvenega stališča zelo sporna. Zavedajoč se naporov ilirskobistriških planincev pri graditvi planinskega zavetišča na vrhu Snežnika bi nenazadnje k manjšemu »obleganju« vrha in s tem ohranjanju ovršne flore in vegetacije bistveno prispevala njegova premestitev na primernejšo lokacijo, npr. na Obračališče ali sploh na bližnje, uro in pol hoje oddaljene Sviščake, kjer že stoji planinski dom, saj se še vedno veliko obiskovalcev te gore na vrh povzpne zaradi zavetišča samega. Gotovo bo to v prihodnosti eden izmed izzivov ne le primorskega (podobno velja npr. za Slavnik!), marveč tudi slovenskega planinstva. Nekatere vrste na Snežniku pred človekom varuje nedostopnost njihovih rastišč. To so lahko skalne razpoke ali pa globoke vrtače, ki jih po brezpotjih oziroma prek ruševja dosežeš le s »hudo telovadbo«. Zato pa jih ponekod ogroža narava sama s počasnim, a vztrajnim zaraščanjem določenih rastišč z ruševjem, ki postopoma izpodriva nekatere maloštevilne primerke redkih rastlinskih vrst. Sestoji rušja, ki danes popolnoma prevladujejo na Snežniškem ovršju, v preteklosti niso bili tako površinsko razširjeni. Predvsem je temu botrovalo njihovo krčenje (sečnja in požiganje) za potrebe paše drobnice, kar prof. Tone Wraber med drugim utemeljuje tudi z najdbo visoke prerasti (*Bupleurum falcatum*) na snežniškem ovršju. Zanimivo je, da je bil zadnji večji požar na snežniškem ovršju, kjer je pogorela obsežna površina sestojev rušja, zabeležen 12. septembra 1925. V znak protesta so ga podtaknili primorski rodoljubi ravno v trenutku, ko se reška sekcija italijanske planinske organizacije (CAI, Club Alpino Italiano, sezione Fiume) in predstavniki italijanske fašistične oblasti na Sviščakih proslavljali odprtje takrat največje planinske postojanke v vzhodnem delu države, imenovane »Rifugio Gabriele d'Annunzio«. Protestiralo je tudi vreme, saj jim je slovesnost pokvaril oblak, ki se je v tistem trenutku utrgal nad Ilirsko Bistrico in Sviščaki ter pregal goste.

Kljub lahkemu vzponu je osvojitve vrha za številne obiskovalce čudovito doživetje, ki ga podkrepljuje izjemen razgled in pisana cvetana. V visokem poletju jo lahko občudujemo prav vsi, saj za to ni potrebno poglobljeno botanično znanje. Botanično zahtevnejši obiskovalci pa bodo za potšitev svojih želja morali tu in tam pobrskat med rušami čvrstega šašja. Zato naj bo ta skromni prispevek namenjen vsem tistim, ki bi ta enkratni svet želeli spoznati nekoliko поблиže. ●

4: Travnolistne vrčice (*Edraianthus graminifolius*) v visokem poletju ne moreš zgrešiti, saj značilno vijoličasto obarva ovršje. Čvrstemu šašju daje poleg drugih ilirskih vrst dinarski značaj, saj je kot prava balkanska vrsta razširjena od Trnovskega gozda do Albanije z disjunktom na Apeninskem polotoku.
foto: Boštjan Surina

5: Brez planike (*Leontopodium alpinum*) si alpskega šopka ne moremo predstavljati. Na Snežniku so botaniki opisali posebno, kraško planiko (*Leontopodium alpinum* var. *krasense*), vendar pri današnjih sistematikih nima taksonomske vrednosti, zato se ime ni prijelo.
foto: Boštjan Surina

6: Sečanje z rdečo murko (*Nigritella miniata*) je na Snežniku redko doživetje. Po vsej verjetnosti jo je na Snežniku (pri Treh kalčih) prvi opazil dr. France Avčin, ko se je junija 1944 skupaj z inž. Cvekom prvič povzpnel na goro.
foto: Boštjan Surina

7: Ena najbolj značilnih vrst Liburnijskega krasa je gotovo Malyjeva konjska kumina (*Seseli malyi*). Na Snežniku jo je, zanimivo, šele v šestdesetih letih 20. stoletja odkril domači botanik dr. V. Strgar. Njen areal se razteza med Snežnikom in Velebitem.
foto: Boštjan Surina

* Namenoma sem se izognil navajanju številnih domačih in tujih botanikov, ki so delovali na območju Snežnika in bistveno prispevali k poznavanju njegove flore in vegetacije, prav tako ne navajam obsežne zadevne literature, saj bi to preseglo okvir namena prispevka. Pri pisanju se seveda opiram tako na literaturne podatke kot tudi na lastna opažanja.

1

2

Ali je Dravinja končno »na varnem«?

//Vladka Tucovič

1: Živa Dravinja - v svojem naravnem toku je kot dobra kraljica: svojim prebivalcem daje topli dom, varno zavetje in obilo hrane.
foto: Borut Štumberger

2: Ujeta v »zaporu«, izgínil je vodomčev (*Alcedo atthis*) pisk.
foto: Borut Štumberger

3: Rečne regulacije se zdijo kot najstniška zabloda. Glej ga zlomka, reka se vedno poplavlja. Mar nam niso tega modri govorili vseskozi?
foto: Borut Štumberger

»Pod gorskimi pobočji je Človek v svoji požrešnosti po zemlji pričel vodam 'regulirati' tokove, jih urejevati, da bi zemljišča tod 'melioriral', jih izboljšal. /.../ Drenaža, odlaganje, obzidavanje bregov, utrjevanje večajo vodi hitrost in prinašajo denar podjetniku. Toda korenine dreves in grmovja so daleč najboljši in hkrati najcenejši utrjevalci bregov in obenem omogočajo še najrazličnejše oblike divjega življenja« (France Avčin: *Človek proti Naravi*, 1969, str. 96).

»Vodni sklad z lanskim in letošnjim denarjem, skupaj gre torej za 2,583 milijarde tolarjev, namerava izpeljati vrsto del. /.../ Med načrti so še ureditev Savinje pod Laškim, Hudinje v Vojniku in drugi. Skupaj z Direkcijo za ceste se lotvajo še ureditve Sušice v Podbočju, regulacije Medije v Zagorju in Bizeljskega potoka skozi Bizeljsko« (*Delo*, 19. januarja 2004, str. 4).

Čeprav v zadnjem navedku ni omenjena, je vprašanje, ali vodnogospodarski načrti tako kot lani in že leta pred tem ne vsebujejo tudi uravnave Dravinje, ene zadnjih še ne popolnoma uravnanih slovenskih rek. Dravinjska dolina je bila zaradi velike gnezditvene gostote bele štorke (*Ciconia ciconia*) (18 gnezd) in vodomčev (*Alcedo atthis*) (20-30 parov) predlagana za posebno območje varstva (SPA) v okviru Nature 2000. Sedaj, po sprejetju Uredbe o Naturi 2000, je Dravinjska dolina dobila ta status tudi formalno.

Doslej je bila Dravinja že delno regulirana. Kmalu potem, ko se izvije spod Pohorja, teče kanalizirana skozi Slovenske Konjice in pod avtocesto Ljubljana - Maribor, kjer se večina Slovencev sreča z njeno zverženo podobo na mostu blizu Tepanja. Med Ločami, Poljčanami in Studenicami je z okljuki, mrtvimi rokavi in erodiranimi bregovi (gnezdišča vodomca) še ohranjen njen vijugavi tek v mehkolesni lok, pri Makolah ne dovolj pozornega opazovalca zaraščeni bregovi zaslepijo, da struga še ni uravnana,

od Varske vasi navzdol vse do Majšperka pa razen s sekiro zaradi lesa in z lopato zaradi rečnega peska in mivke človek v njeno strugo še ni posegel. Od Slap mimo Vidma do sotočja z Dravo v krajinskem parku Šturmovci je reka že več kot desetletje kanalizirana.

Ob prestopanju bregov, ko se voda razlije po loških travnikih in njivah in včasih zalije tudi kakšno klet tistih hiš, ki so zgrajene v ravnici rečnih nanosov, se nad Dravinjo usuje ploha očitkov, zakaj še ni regulirana. V preteklosti, ko tam ni bilo hiš, ko kmetje še niso zlivali gnojevke po več kot desetkrat letno košenih travnikih in ko iz mokrotnih travnikov niso delali monokulturnih koruznih njiv, ko so močave še osuševale vrbe glavače in ne melioracijski jarki, takrat proti poplavam ni imel nihče nič. Ljudje so vedeli, da je bila poplava naravna dobrina, ki je zastonj pognojila travnike. Takrat je po travnikih ob Dravinji konec avgusta še cvetel podlessek, ki ga je pozneje pretirano gnojenje praktično iztrebilo. Ob reki je bilo še v 60. letih moč videti zlatovranko (*Coracias garrulus*), na pašniku smrdokavro (*Upupa epops*), po cesti pa so tekali poljski škrajanci (*Alauda arvensis*). Seno se je takrat še kosilo konec maja in junija. Smrdokavro je moč videti tod še zdaj. Gnezdiijo sicer v sadovnjakih na pobočjih nad dolino, se pa v njej pogosto prehranjujejo.

Spominjam se, da je Dravinja nekoč poplavlila prav v začetku junija in sva se z mamo s kolesom odpeljali gledat veliko vodo. Mama je takrat rekla: »Pridi, da ti pokažem poplavo. Ko bodo Dravinjo zregulirali, je ne boš več doživela.« Iz njenih besed sem zaslutila, da regulacija za Dravinjo ne pomeni nič dobrega. Kot šestletni otrok sem se prvič ustrašila za svojo domačo reko, za njena drevesa in ptice, za njeno poplavljanje. Od takrat je beseda regulacija tičala v moji zavesti kot nekaj slabega in hudega. Pokazalo se je, da tudi v resnici pomeni opustošenje.

Začeta uravnava ni segla do Majšperka in dalj časa je bilo slišati, da bo Dravinja ostala neuravnana. A leta 1997 so vodnogospodarska regulacijska dela ponovno stekla in potekajo etapno po toku navzgor. Pomladi 2003 so sredi vegetacijskega in gnezditvenega obdobja podirali cvetoče vrbe in čremse, ravnali poraščene zelene brežine in jih utrjevali s kamnom lomljenecem.

Le osupi nas lahko aroganca, ki jo do že uveljavljenih spoznanj izražajo odgovorni za tovrstne posege. Taka spoznanja o človekovih napakah so predstavljena v zgoraj omenjeni knjigi. Presenetljiva je letnica njene izdaje: 1969. Že pred petintridesetimi leti je bilo torej jasno opozorjeno, da z rečno uravnavo dosežemo nasprotni učinek od pričakovanega in da z njo nepopravljivo posegamo v rečni ekosistem! In že takrat je bilo tudi povedano: v tujini ne samo, da rek ne uravnava več, marveč jih z renaturacijami vračajo v prvotno stanje. In pri nas? Navedek iz časopisa z najnovejšim datumom, ki našteva regulacijske posege, predvidene za letošnje leto, govori sam zase.

Očitno je, da prizadevanja za preprečitev rečnih uravnavn niso nobena novost. Prav nič novega pa tudi ni, da vsemu navkljub še vedno beležimo posege te vrste. Zdi se, da se kljub novim spoznanjem pri varstvu narave človek še zmeraj ne more otresti antropocentričnega ravnanja, ki je zaznamovalo njegov odnos do narave v preteklosti. Kako si sicer drugače razlagati vodnogospodarske odločitve o regulacijah rek in potokov, ki se kljub ugotovitvam o škodljivosti takih posegov še kar naprej uresničujejo? Kako se tako ravnanje razlikuje od tistega izpred trideset ali petnajst let, iz obdobja največjih melioracij in regulacij, ko so bile npr. uničene Črete in potoki Dravskega polja?

In zakaj ni vseeno, kaj se dogaja v Dravinjski dolini? Dravinja je z visokimi erodiranimi bregovi in obrežnim drevjem

enkrat habitat za vodomca. Potem ko je rečni breg obložen s kamnom in ko je reki onemogočeno, da bi trgala breg in se le-ta zaraste, vodomec ne more več gnezditi. Za bele štorcklje so v dolini najpomembnejši vlažni travniki, saj le tam najdejo dovolj hrane, da uspešno speljejo vse izvaljene mladiče. Tukaj ni nobena redkost opazovanje pet in več štorckelj med prehranjevanjem na travnikih. Tukajšnji gnezditveni uspeh belih štorckelj je med višjimi pri nas. Domačini so novih štorckljinih gnezd veselji, ponosni so na to, da si je par za gnezdenje izbral električni drog prav pred njihovo hišo. Ne gre pa le za belo štorckljo in vodomca. Enkrat preplet rastlin in živali, ki so medsebojno in z »živo« reko povezane, celoten ekosistem, z melioracijo funkcionalno za vselej uničimo. Čas bo pokazal, ali je naš vstop v Evropsko unijo dokončno pometel z zablodelimi melioracijami in uravnnavami. Načeloma bi moral, saj so regulacije rek v EU prepovedane s pred kratkim sprejeto Direktivo o vodah. Upamo, da je šel s tem v pozabo že več desetletij viseči Damoklejev meč regulacije nad strugo Dravinje. ●

4: Reka potrebuje svoj prostor. Prostor, kamor se ob poplavi razlije, kjer se upočasnijo in izgubi moč. Rečne loke so najboljša zaščita pred poplavami in obenem eden najbogatijih ekosistemov Srednje Evrope.
foto: Borut Štumberger

5: Poplavljeni travniki bodo spet bogato gostili bele štorcklje (*Ciconia ciconia*).
foto: Borut Štumberger

6: Mali deževnik (*Charadrius dubius*) še vedno gnezdijo na prodiščih v spodnjem toku Dravinje.
foto: Dušan Klenovšek

→ Popravek

V prejšnji številki Sveta ptic smo v članku *Kaj pa netopirji* avtorice Maje Zagmajster zaradi uredniške korekture pomotoma spremenili pomen stavka. Zapisali smo: "Ne odrekajmo jim zatočišča, ki so si ga morda napravili celo pod isto streho z nami." Pravilno bi moralo pisati: "Ne odrekajmo jim zatočišča, ki so si ga morda našli celo pod isto streho z nami." Po prvem stavku bi lahko sklepali, da si netopirji izdelujejo "zatočišča", kar pa seveda ne drži. Avtorici in bralcem se za napako iskreno opravičujemo. Urednik

Vetrne elektrarne na Volovji rebri

//Andrej Medved

1: Volovja reber, izjemen kompleks suhih kraških travnikov. foto: Tomaž Mihelič

2: Veriga cca. 25 vetrnic za pridobivanje električne energije. Na Volovji rebri jih je načrtovanih 47. foto: arhiv EHN

3: Obstaja verjetnost, da bo zaradi postavitve vetrnih elektrarn prizadeta populacija kačarja (*Circaetus gallicus*). foto: Peter Buchner

4: Vetrnico sestavijo na mestu samem. Stolp je sestavljen iz 3 delov, nanj pritrdijo gondolo z generatorjem. Nazadnje pričvrstijo čliso s kraki. foto: arhiv EHN

Piše se leto 2013. Domačin iz vasi Šembije pod grebenom Volovje rebri je v svoj dnevnik zapisal naslednje: »Država n's je spj't pr'njesla okuli in se zdej vrghla u mono. Kod'r poghlj'dam tiste rijove pošasti, ki nuč in dan delajo škifo in klatijo tiče sz njeba, se spun'm, kaku smo prodajali zemljo pred enajs'mi leti, ki smo misl'ni, da nam elektro misli pomagat. So obljubljali ceste, delouna mesta in zlato, dobili pa neč. Ta pasan dan je šou pruoč še ta zadnji duomač člouk, anka foreštu nej več, ki se je naša zemlja spremenila u tapravo puščavo.«

Zgodba o vetrnih elektrarnah na območju Volovje rebri je v mesecu aprilu 2004 doživela kar nekaj preobratov. Delegacija strokovnjakov - predstavnikov okoljevarstvenih nevladnih organizacij - se je 8. aprila oglasila na Mini strstvu RS za okolje, prostor in energijo (MOPE), natančneje pri ministru J. Kopaču in mu predala prvih 2400 podpisov peticije proti postavitvi vetrnih elektrarn na Volovji rebri. Ministra smo s skupnimi močmi poskušali opozoriti na posebne naravne danosti in vseevropski pomen območja Volovje rebri. Minister je prepričljivo obljubil, da bo Volovja reber vključena v območja Natura 2000, ki naj bi bila določena v Uredbi o posebnih varstvenih območjih konec meseca aprila 2004. Ker pa nas njegove besede niso povsem prepričale, smo svoja prizadevanja formalno združili 14. aprila 2004 v ustanovljeni »Koaliciji za Volovjo reber«, ki jo sestavlja 25 nevladnih organizacij. Koalicija si je postavila cilj preprečiti postavitev vetrnih elektrarn na Volovji rebri. Sočasno smo v imenu koalicije ministru Kopaču poslali poziv k začasnemu zavarovanju območja Volovje rebri. Možnost, ki jo omogoča 50. člen Zakona o ohranjanju narave, ki pa je bila s strani pristojnega ministra do tedaj že večkrat ignorirana. Po nekaj preobratih na najvišji državni ravni je Vlada RS na svoji zadnji seji pred vstopom v EU, v četrtek 29. aprila 2004, sprejela uredbo o območjih Natura 2000, kjer je neupravičeno izostalo celotno območje Volovje rebri. S tem je bila investitorju Elektro

Primorska in občinskim oblastem Občine Ilirska Bistrica dana zelena luč za nadaljevanje projekta postavitve vetrnih elektrarn. Naravovarstveniki pa smo se začeli bojevati za argumente, ki smo jih pripravljali več kot 10 let.

Vprašljivi postopek usklajevanja prostorskih aktov

Vse kaže, da je zgodba o vetrnicah na Volovji rebri predmet natančno pripravljenega načrta, ki je nastal v partnerstvu med investitorjem Elektro Primorska in Občino Ilirska Bistrica z močno politično podporo najvišjih državnih funkcionarjev in tujega kapitala. Postopek usklajevanja prostorskih aktov Občine Ilirska Bistrica, ki je proces usklajevanja sprožila z vlogo na MOPE za pripravo predloga sklepa vlade RS dne 15. marca 2004 z državnimi prostorskim izhodišči, je bil strateško pripravljen. Sprejemanje sklepov na občinski ravni je bilo podprto s pravočasnimi akcijami na državni ravni in gotovo ni naključje, da je bil sklep ugotovitvi usklajenosti predloga Odloka o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin planskih aktov Občine Ilirska Bistrica z obveznimi izhodišči prostorskih sestavin planskih aktov RS izdan nekaj trenutkov pred sprejemom Uredbe o območjih Natura 2000. Bistriški župan je predlagal državi, naj izreže Volovjo reber iz predlaganega posebnega zavarovanega območja (SPA). Minister Kopač pa je kljub negativnemu mnenju, ki sta ga izdali njegovi državni strokovni službi – Zavod RS za varstvo narave (ZRSVN) in Agencija RS za okolje (ARSO) – ter nasprotovanjem nekaterih drugih državnih resorjev podprl predlog ilirskobistriškega župana. S svojo odločitvijo je tako povozil tudi dolgoletno strokovno delo DOPPS in evropsko direktivo o pticah, na osnovi katere je bilo območje Volovje rebri vključeno v predlagano posebno zavarovano območje Snežnik-Pivka.

Ključno vprašanje na tem mestu je, ali lahko minister odloča o mejah posebno zavarovanih območij ter na podlagi

Leta 2004 poteka VI. mednarodni popis bele štorclje (*Ciconia ciconia*), ki ga vodi nemški NABU. V Sloveniji je koordinator cenzusa DOPPS - BirdLife Slovenia. foto: Martin Wolfram (www.wolfram-martin-naturbuecher.de)

Program DOPPS-a oktober - december 2004

Predavanja

kraj: Pedagoška fakulteta Maribor, Koroška cesta 160, Maribor
predavalnica: 0.97
termin: vsako prvo sredo v mesecu
čas: ob 18. uri

6. oktober 2004

Luka Božič: Tunizija

Tunizija, Evropejcem bolj znana kot turistična dežela, ponuja na ornitološkem področju zanimivo kombinacijo vrst, značilnih za mediteranski biom, in prave severnoafriške endemične posebnosti. Poleg tega se lahko pohvali z velikim številom mednarodno pomembnih mokrišč, ki dopolnjujejo prevladujoče suhe habitate.

3. november 2004

Nina Aleš: Priba na Ljubljanskem barju

Ali je populacija pribe na Ljubljanskem barju res pred zlomom? Kako uspešno se je priba prilagodila intenzivnemu kmetijstvu? Na ta in podobna vprašanja nam bo odgovorila absolventka študija biologije, ki za diplomsko delo raziskuje pribo na Ljubljanskem barju.

1. december 2004

Luka Božič: Kosec - status, ogroženost in varstvo v Sloveniji

Kosec in njegovo varstvo sta osrednji temi obsežnega projekta Life, ki smo se ga lotili v letošnjem letu. Na predavanju boste izvedeli vse o koscu, njegovem statusu in virih ogrožanja. Predstavljeni bodo rezultati monitoringa ter najnovejših štetij in raziskav kosca v Sloveniji, govor pa bo tudi o ekoloških zahtevah kosca in možnostih za njegovo ohranjanje.

kraj: Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana, Rdeči salon

termin: vsak prvi četrtek v mesecu

čas: ob 19. uri

7. oktober 2004

Eva Vukelič: Tukanice Slovenije

Tukanice so dokaj skrivnostna in slabo raziskana skupina ptic. Po zaslugi raziskav, opravljenih v preteklih letih, je naše znanje o njih v Sloveniji nekoliko boljše. Spoznali bomo tako zanimivosti življenja tukalic kot tudi njihovo razširjenost pri nas.

4. november 2004

Luka Božič: Kosec - status, ogroženost in varstvo v Sloveniji

Kosce in njegovo varstvo sta osrednji temi obsežnega projekta Life, ki smo ga začeli uresničevati v letošnjem letu. Na predavanju boste izvedeli vse o koscu, njegovem statusu in virih ogrožanja. Predstavljeni bodo rezultati monitoringa ter najnovejših štetij in raziskav kosca v Sloveniji, govor pa bo tudi o ekoloških zahtevah kosca in možnostih za njegovo ohranjanje.

2. december 2004

Al Vrezec: Bioakustika ptic

Ptičje petje ima v življenju ptic mnogo funkcij, od označevanja teritorijev do privabljanja samic. Veda, ki se ukvarja z zvočno komunikacijo med živalmi, se imenuje bioakustika. Na predavanju boste izvedeli nekaj zanimivosti o ekoloških in vedenjskih značilnostih v zvočnem življenju ptic.

kraj: Zavod za zdravstveno varstvo Celje, Ipavčeva ulica 18, Celje

termin: tretji torek v mesecu

čas: 18. ura

19. oktober 2004

Vojko Havliček: Predstavitev dela Ljubljanske sekcije DOPPS

V zadnjem času je ljubljanska sekcija začela vnove delovati, predvsem s konkretnimi naravovarstvenimi projekti in izobraževanjem. Uspešno uresničenje akcije in zamisli za praktično varstvo ptic bo predstavil Vojko Havliček, ki je organiziral marsikatero izmed njih. Predstavitev dela bo priložnost za izmenjavo izkušenj in idej.

16. november 2004

Damijan Denac: Ptice kulturne krajine

Kulturna krajina Slovenije je dragulj v razširjeni Evropi. Le malo kje se lahko pohvalijo s takšno ohranjenostjo in raznolikostjo podeželja kot pri nas. Dobri kazalci te ohranjenosti so ptice. Zaradi njihove velike mobilnosti hitro nakažejo spremembe v okolju. Kaj nam pravijo ptice danes, nam bo povedal Damijan Denac.

14. december 2004

Luka Božič: Kosec - status, ogroženost in varstvo v Sloveniji

kraj: Palača Tarsia, Sedež Primorskih novic, Ulica OF 12, Koper

čas: ob 19. uri

26. oktober 2004

Urša Koče: Mali deževnik

Mali deževnik je vrsta, ki je marsikje v Sloveniji izgubila svoja gnezdišča zaradi melioracij rek. Ker pa je tudi dokaj prilagodljiv, je naselil nekatere antropogene habitate, kot so gramoznice. Več o malem pa tudi beločelem deževniku, ki gnezdi le na obali, bomo izvedeli na predavanju.

9. november 2004

Luka Božič: Kosec - status, ogroženost in varstvo v Sloveniji

14. december 2004

Borut Mozetič: Ptice slovenskih mokrišč

Mokrišča so ena najbolj ogroženih življenjskih okolij Evrope. V očeh mnogih so to še vedno ničvredna območja, ki jih je treba zasuti in pozidati. Če razširimo svoje obzorje, se nam razkrije izredno pester, neprecenljiv živalski in rastlinski svet. Borut Mozetič nam bo prikazal ptičji svet slovenskih mokrišč.

kraj: Knjižnica Tomaža Antona Linharta, Gorenjska cesta 27, Radovljica,

čas: ob 19:30. uri

9. november 2004

Tomaž Mihelič: Sove na Gorenjskem

Na poljudnem predavanju boste izvedeli zanimivosti iz življenja sov, njihove razširjenosti in številčnosti na Gorenjskem, dobili pa boste tudi napotke, kako lahko sami ugotovite, ali živi kaka sova vrst v vaši bližini.

kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica,
čas: ob 19. uri

21. oktober 2004

Nina Kržič: Rastlinske dvoživke Cerkniškega jezera

Nina nam bo predstavila rastlinski svet Cerkniškega jezera. Presihajoče jezero ima svoje posebnosti. Velika nihanja vode vplivajo tudi na rastline. Izvedeli bomo, kakšen je ta vpliv, kakšne so te rastline ter kakšen je njihov pomen.

18. november 2004

Luka Božič: Kosce - status, ogroženost in varstvo v Sloveniji

16. december 2004

Jana Kus Veenvliet: Rumena pastirica na Cerkniškem polju

Rumene pastirice so značilne gnezditke vlažnih travnikov in Cerkniško polje sodi med najpomembnejša gnezditvena območja te vrste v Sloveniji. Vrsta ima številne geografske rase, ki jih lahko v času spomladanske selitve opazujemo na Cerkniškem polju. Na predavanju se bomo seznanili z biologijo, ekologijo in statusom te vrste.

Izleti

Vse dodatne informacije o izletih dobite v pisarni DOPPS na telefonu 01 426 58 75.

2.,3. oktober 2004 - Evropski dan opazovanja ptic

Ta vikend bodo organizirani posebni izleti po vsej Sloveniji. Podroben raspored bo objavljen v septembrski številki Sveta ptic.

16. oktober 2004 Medvedce: Dejan Bordijan

Medvedce so vodni zadrževalnik na Dravskem polju, ki zadnje čase spet burijo ornitološke duhove. »Ozko grlo« za seleče se ujede, gnezditke, ki so si spletle svoja gnezda pri nas le tukaj, in mnoge presenetljive ornitološke najdbe v zadnjem času bodo brzkone zadostni razlogi, da se izleta udeležite. Če imate teleskop, ga nikar ne pozabite doma.

6. november 2004, Škocjanski zatok:

Brane Koren, Igor Brajnik

Škocjanski zatok postaja vedno bolj priljubljeno prezimovališče mnogih vrst ptic. Število in pestrost se s časom vztrajno povečujeta, kar kaže na dobro delo društva pri renaturaciji zatoka. Vodila vas bosta ornitologa, ki sta tam zaposlena in prav gotovo najbolj poznata vse skrite koticke in zanimivosti te oaze na pragu Kopra.

19. december 2004 Cerkniško jezero:

Borut Rubinič

Cerkniško jezero v vsakem letnem času presune ljubitelje narave. Malokdo ostane ravnodušen, če pa nas na izlet popelje eden izmed najbolj izkušenih poznavalcev vodnih ptic pri nas, Borut Rubinič, je doživetje še toliko lepše. Dobrodošli ljubitelji narave in pustite se presenetiti!

OKTOBER

1	pe	
2	so	Evropski dan opazovanja ptic
3	ne	Evropski dan opazovanja ptic
4	po	
5	to	
6	sr	MB Luka Božič: Tunizija
7	če	LJ Eva Vukelič: Tugalice Slovenije
8	pe	
9	so	
10	ne	
11	po	
12	to	
13	sr	
14	če	
15	pe	
16	so	Medvedce (vodi Dejan Bordijan)
17	ne	
18	po	
19	to	CE Vojko Havliček: Predstavitev dela LJ sekcije
20	sr	
21	če	CER Nina Kržič: Rastlinske dvoživke Cerkniskega jezera
22	pe	
23	so	
24	ne	
25	po	
26	to	KP Urša Koce – Mali deževnik
27	sr	
28	če	
29	pe	
30	so	
31	ne	

NOVEMBER

1	po	
2	to	
3	sr	MB Nina Aleš: Priba na Ljubljanskem barju
4	če	LJ Luka Božič: Kosec – status, ogroženost in varstvo v Sloveniji
5	pe	
6	so	Škocjanski zatok (vodita Brane Koren in Igor Brajnik)
7	ne	
8	po	
9	to	KP Luka Božič: Kosec RAD Tomaž Mihelič: Sove na Gorenjskem
10	sr	
11	če	
12	pe	
13	so	
14	ne	
15	po	
16	to	CE Damijan Denac: Ptice kulturne krajine
17	sr	
18	če	CER Luka Božič: Kosec – status, ogroženost in varstvo v Sloveniji
19	pe	
20	so	
21	ne	
22	po	
23	to	
24	sr	
25	če	
26	pe	
27	so	
28	ne	
29	po	
30	to	
31		

DECEMBER

1	sr	MB Luka Božič: Kosec – status, ogroženost in varstvo v Sloveniji
2	če	LJ Al Vrezec: Bioakustika ptic
3	pe	
4	so	
5	ne	
6	po	
7	to	
8	sr	
9	če	
10	pe	
11	so	
12	ne	
13	po	
14	to	CE Luka Božič: Kosec KP Borut Mozetič: Ptice slovenskih mokrišč
15	sr	
16	če	CER Jana Kuš Veenvliet: Rumená pastirica na Cerkniskem polju
17	pe	
18	so	
19	ne	Cerkniško jezero: Borut Rubinič
20	po	
21	to	
22	sr	
23	če	
24	pe	
25	so	
26	ne	
27	po	
28	to	
29	sr	
30	če	
31	pe	

PROGRAM DOPPS-a oktober - december 2004

PREDAVANJA

- MB:** Pedagoška fakulteta Maribor,
Koroška cesta 160, Maribor
Predavalnica: 0.97
Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu
čas: ob 18. uri
- LJ:** Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
Predavalnica: Rdeči salon
Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu
čas: ob 19. uri
- KP:** Palača Tarsia, sedež Pri-morskih novic,
Ulica OF 12, Koper
čas: ob 19. uri
- CER:** Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica
čas: ob 19. uri
- CE:** Zavod za zdravstveno varstvo Celje, Ipavčeva ulica 18, Celje
Termin: tretji torek v mesecu
čas: ob 18. uri
- RAD:** Knjižnica Tomaža Antona Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica
čas: ob 19.30 uri

IZLETI

3

ekonomskih interesov kratko malo izreže določena območja, kjer naj bi se gradile npr. vetrne elektrarne, hidroelektrarne, letališča in drugo. Kolikšno veljavo ima sploh naravovarstvena stroka v naši ohranjeni Sloveniji in ali država potrebuje strokovne službe, kot sta npr. ZRSVN in ARSO, če pa minister samovoljno odloča o tem, kaj je vredno varovati in kaj ne?

Neopravičljivo zavajanje javnosti

Na vprašanje novinarjev so na MOPE pred sprejemom Uredbe o posebnih varstvenih območjih zagotovili, da je »...območje Volovje rebrí zajeto v strokovnem predlogu območij Natura 2000 kot predlagano ekološko pomembno območje, to pa pomeni, da bo zanj treba zagotavljati ugodno stanje vrst.« Prav tako je bila dana izjava »...da se energetske objekte ne postavlja na območju naravnih vrednot« in nadalje »...gre pač za prepričanje, da tak energetski objekt na območje, ki ima status naravne dediščine in je predlagano za status naravne vrednote, ne sodi!« Iz navedenega je jasno razvidno, da je bila Volovja reber v strokovnih gradivih opredeljena kot predlog zavarovanega območja in da se vetrnih elektrarn tam ne sme graditi.

Ob nepričakovanem preobratu, do katerega je prišlo tik pred zadnjo sejo Vlade RS in na kateri je bila sprejeta Uredba o območjih Natura 2000, je MOPE na spletnih straneh dne 29. aprila 2004 objavil naslednjo informacijo, ki se v marsičem razlikuje od prejšnje: »Skladno s strokovnimi podlagami je ugotovljeno, da zaradi izgradnje in obratovanja vetrne elektrarne realno ni pričakovati bistvenega zmanjšanja števila ali obsega katere od živalskih ali rastlinskih vrst, zato so posegi z vidika vplivov na okolje, ob upoštevanju omilitvenih ukrepov, sprejemljivi.« ter »Glede na to, da območje Volovje rebrí trenutno nima nikakršnega naravovarstvenega statusa in glede na to, da se je iztekel 45-dnevni zakonski rok za izdajo soglasja, omenjena komisija formalno drugače niti ni mogla odločiti.«

Pravni vidiki

Območje Volovje rebrí je kompleks visokokraških gorskih grebenov izjemnega naravovarstvenega pomena. To je območje evropsko pomembnih habitatnih tipov, rastišče ogroženih rastlinskih vrst in življenjski prostor velikih zveri ter mnogih mednarodno varovanih ptic. Predvidevamo, da je bila zgodba o umeščanju vetrnih elektrarn na Volovjo reber predmet številnih vsebinskih in proceduralnih napak, predvsem na ravni usklajevanja občinskih in državnih prostorskih aktov. Poleg tega sta bili ob pričujoči zgodbi postavljeni na kocko celotna stroka in civilna družba, ki dejansko nista imeli nikakršne moči pri sprejemanju odločitev o prihodnosti Volovje rebrí. Ali je bilo opravljeno strokovno delo, ko je minister Kopač v sodelovanju z župani občin teden dni pred sprejemom Uredbe o območjih Natura 2000 sam odločal o mejah SPA-jev, pa bo odločilo naše ali pa evropsko sodišče.

DOPPS je skupaj z dvema lastnikoma zemljišč na Volovji rebrí dne 28.5.2004 na Ustavno sodišče Republike Slovenije že vložil »Pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti in zakonitosti« sklepa in odlokov, s katerimi Vlada RS in Občina Ilirska Bistrica omogočata postavitev vetrnih elektrarn na Volovji rebrí. ●

Popis ptic Koroške //Tomaž Mihelič

1: Tipična zemljiška ureditev hribovite Koroške so celki, katerih domačije so praviloma obdane z mogočnimi sadnimi drevesi. Praktično na vsaki smo našli naselbino mestnih lastovk (*Delichon urbica*), belo pastirico (*Motacilla alba*) in šmarnico (*Phoenicurus ochruros*). Pogorelec (*Phoenicurus phoenicurus*), sicer značilen za tak tip krajine, je nekoliko redkejši.
foto: Tomaž Mihelič

2: Veliko podatkov o malem skoviku (*Glaucidium passerinum*) in koco-nogem čuku (*Aegolius funereus*) kot dvema pogostima sovjima vrstama Koroške smo zbrali sočasno s popisi divjega petelina (*Tetrao urogallus*). Da smo našli kozačo (*Strix uralensis*), je bilo treba območje s pomočjo posnetka preiskati sistematično.
foto: Tomaž Mihelič

3: Udeleženci prvega izmed šestih popisnih vikendov Koroške.
foto: Tomaž Mihelič

Dlje ko se posvečamo popisom ptic za Novi ornitološki atlas gnezdilk Slovenije, v bolj odmaknjenih predelih jih opravljamo. Letos smo se intenzivno lotili Koroške in s tem zapolnili veliko vrzel v ornitološki obdelanosti Slovenije. In naleteli smo na kar nekaj poslastic, saj razgibani in raznoliki teren zagotavlja izredno pestro avifavno.

Razlog za največje navdušenje so bile gotovo koco-noge kure, ki v primerjavi z drugimi deli Slovenije v teh krajih dosegajo izredno velike gostote. Med njimi je treba še posebej omeniti divjega petelina in gozdnega jereba. Slednji naseljuje strukturirane gozdove od dna dolin do tik pod gozdno mejo, divji petelin pa je najštevilčnejši v pasu gozda nad 1000 metri nadmorske višine. Redkejša sta rušev-vec, ki živi v pasu drevesne meje, in belka, ki je vezana na alpske goličave in živi samo po vrhovih Koroške, kakršen je npr. Peca. Obsežni gozdovi so odlično domovanje koco-nogega čuka in malega skovika. Prvi naseljuje predvsem odrasle gozdove, medtem ko smo malega skovika našli predvsem ob gozdnem robu, pa naj je šlo za pašnik, erozijsko zajedo ali gozdno mejo. Veliko redkejša je kozača, tako da nam je v vseh dosedanjih popisih Koroške uspelo registrirati le dva teritorialna samca.

Ptica, ki je na Koroškem kar mrgoli, je tudi siva pastirica. Naseljuje praktično vse potoke in si povsod tam, kjer je vode več, deli življenjski prostor s povodnim kosom. Povodni kos je tako razširjen predvsem po dolinah, medtem ko siva pastirica naseljuje tudi stranske potoke. Sistematični popis nekaterih predelov je pokazal, da teritoriji teh vrst segajo le nekaj 100 m vzdolž potoka. Od redkih vrst smo se sistematično posvetili tudi gnezdilkam skalov-ja in tu nikakor ne moremo mimo sokola selca, ki smo ga našli v skoraj vsaki večji pečini. Množične so tudi skalne lastovke, ki na Koroškem letajo celo po naseljih.

Poleg vseh teh zanimivih in atraktivnih vrst smo veliko energije vložili v popise številčnosti, ki prav tako potekajo

v sklopu atlasa. Tako smo učinkovito popisali tudi vse pogoste vrste, med katerimi so nekatere presenetljivo pogoste. Letošnje leto je bilo očitno čizkovo, saj so bili iglasti gozdovi polni teh ptic. Vsak od udeležencev popisov je poleg njih dodobra utrdil tudi poznavanje petja krivokljuna, komatarja in sive pevke kot zelo pogostih vrst visokoležečih koroških gozdov. V kulturni krajini je veliko rumenih strnadov, zanimivo pa je, da smo po primernih senoženetih sadovnjakih pogosto zaman iskali pogorelčka, a ga našli na odročnih strminah z redkim gozdom.

Skupinski popisi pa niso samo popisi, temveč tudi prijetna priložnost za druženje. Na srečo vreme ni bilo idealno prav vsak večer, kar smo spretno izkoristili za različne družabne dogodke in predvsem izmenjavo doživljajev, za katere so v preteklosti poskrbele ptice.

In če so ti doživljaji še zapisani, dobijo povsem novo dimenzijo. Najbolj preprost zapis je vpis opazovanja vrste v obrazec Novega ornitološkega atlasa. Tukaj vas vse, ki imate podatke, pa jih še niste vpisali v obrazce za priložnostna opazovanja, vzpodbujam, da to storite. Več glav namreč več vidi, in ravno v tem je moč našega društva. Vsi tisti, ki obrazca še nimate doma na vidnem mestu in vanj ne vpisujete podatkov, ste prisrčno vabljeni. To je najmanj, s čimer se lahko oddolžite pticam za vse prijetne trenutke, ki so vam jih omogočile. Obrazec lahko dobite prek društvene spletne strani (www.ptice.org), na vašo željo pa vam ga pošljemo tudi domov.

Zahvala:

Prijetno bivanje v času popisovanja na Koroškem so nam letos omogočili Drago Golob, Bogdan Lipovšek in Marjan Lačen. V imenu več kot 30 popisovalcev, ki so se letos zvrstili na popisih, se jim iz srca zahvaljujemo! ●

Izginjanje koscev na Ljubljanskem barju //Luka Božič

Kmetijstvo najbolj ogroža ptice in biodiverzitetu v Evropi in tudi v Sloveniji. Posledice nespametne kmetijske politike se na eni strani kažejo v intenzivni proizvodnji na večini površin, namenjenih kmetijstvu, in opuščanju rabe manj donosnih zemljišč na drugi strani. Ena izmed vrst, ki jih močno ogroža intenzivno kmetijstvo, je koscec (*Crex crex*). Ta ptica je tipična travniška vrsta in dober indikator ekstenzivnih, večinoma vlažnih travnišč z razmeroma visoko vegetacijo. Najpomembnejše območje za kosca v Sloveniji je Ljubljansko barje, ki je bilo med drugim uvrščeno v mrežo varstvenih območij Natura 2000. Žal smo bili na Ljubljanskem barju kljub velikemu pomenu območja za ohranjanje številnih ogroženih vrst v zadnjih letih priče vse večjemu izgubljanju naravovarstveno najpomembnejših habitatov, predvsem ekstenzivnih travnikov. V lanskem letu nam je uspelo dobiti finančno pomoč za projekt, v okviru katerega smo ocenili spremembe v rabi zemljišč na Ljubljanskem barju v zadnjih petih letih in ovrednotili njihov vpliv na populacijo kosca. Glede na rezultate cenzusa kosca je prišlo do velikega upada številčnosti v zadnjih nekaj letih. Leta 2002 smo na Barju prešteli 160, leta 2003 pa 137 koščevih teritorialnih samcev. To pomeni, da jih je pelo za dobrih 40 % manj kot leta 1992 in 1999. Ob tem so zelo zgovorni tudi podatki o spremembah v rabi tal. Samo v zadnjih petih letih se je delež travnikov zmanjšal za 7,8 %, delež njiv pa povečal za 8,8 %. Za lažjo predstavbo – na vzorčni površini, ki je zajemala 4880 ha (35 % površine celotnega Barja) je izginilo 250 ha travnikov! Da je upadanje številčnosti kosca povezano s krčenjem vlažnih travnikov, nam lepo opisuje naslednji podatek: tam, kjer so vlažne travnike najbolj skrčili, se je število koscev najbolj zmanjšalo ali pa so bili kilometrski kvadrati zasedeni le občasno. Številčnost kosca je ostala stabilna ali je le nekoliko nihala v kvadratih, kjer je bilo zmanjšanje površine travnikov bistveno manjše. Na splošno se je veliko bolj zmanjšal delež ekstenzivnih travnikov, ki so za

kosca najpomembnejši. Natančnejša analiza podatkov, ki nedvoumno potrjujejo negativni vpliv sprememb v rabi tal na populacijo kosca na Barju, bo predstavljena v reviji *Acrocephalus*. Zahvaljujemo se organizaciji BirdLife International ter nizozemskemu Ministrstvu za kmetijstvo, naravo in ribištvo, ki sta omogočila analizo podatkov.

Na koncu je seveda treba poudariti, da teh podatkov nika kor ne bi mogli zbrati brez nesebične pomoči 40 popisovalcev, članov DOPPS, ki so žrtvovali svoje proste dni za kosca. Z njihovo pomočjo smo zbrali dragocene dokaze, ki jih bomo uporabili pri doseganju nujno potrebnih sprememb v odnosu kmetijske politike do naravovarstveno najpomembnejših območij.

Kosce so popisovali: Andrej Figelj, Andreja Dremelj, Borut Mozetič, Boštjan Grom, Boža Majstorovič, Branka Tavzes, Cvetka Marhold, Damijan Denac, Dare Fekonja, Dare Šere, Darja Hüzimec, Davorin Tome, Dejan Bordjan, Dušan Sova, Eva Vukelič, Gorazd Urbanič, Igor Kovše, Ivan Kogovšek, Ivica Kogovšek, Jošt Stergaršek, Jožef Osredkar, Katarina Aleš, Leon Kebe, Luka Korošec, Maja Cipot, Maarten De Groot, Mateja Nose, Metka Štok, Miha Podlogar, Milan Kosi, Nada Labus, Tanja Benko, Tatjana Škrabec, Tomaž Jančar, Urša Koce, Valerija Zakšek, Vojko Havliček, Željko Šalamun, Žiga Iztok Remec in Živa Pipan. ●

1: V zadnjih desetih letih se je število koscev (*Crex crex*) na Barju zmanjšalo za 40 %.
foto: Peter Buchner

2: Koščevi travniki so tudi botanično nadvse pestri. Na sliki ena izmed predstavnic orhidej.
foto: Katarina Denac

3: Kosca (*Crex crex*) ogrožajo speminjanje travnikov v njive, sledita intenzifikacija travnikov ter njihovo zaraščanje zaradi opuščanja košnje.
foto: Katarina Denac

Svetovna konferenca BirdLife Durban 2004 // Tomaž Jančar

1: Pogled na dvorano z udeleženci.
foto: Tomaž Jančar

2: Palestinska stojnica na Sejmu partnerstva.
foto: Tomaž Jančar

Vsakih 5 let se partnerstvo Birdlife, ta velika družina nevladnih organizacij za varstvo ptic z vsega sveta, zbere na Svetovni konferenci. Letos marca smo se zbrali v južnoafriškem obmorskem mestu Durban, ki premore največji konferenčni center črne celine.

Kot delegat DOPPSa sem se iz Slovenije konference udeležil le pisec teh vrstic. Sicer pa se nas je zbralo blizu 350 delegatov in sodelavcev z vseh celin sveta.

Konferenca je imela dva dela. V prvem tridnevem delu z naslovom »Svetovna varstvena konferenca« je bila predstavljena množica strokovnih referatov in predstavitev z vseh področij varstva ptic. Sledil je enodnevni odmor, ki je bil namenjen neformalnemu druženju udeležencev. Tega dne so organizatorji pripravili serijo slikovitih ornitološko-naravovarstvenih izletov v okolici Durbanu. Drugi del z naslovom »Globalna skupščina partnerstva« je bil namenjen volitvam, predstavitev delovanja partnerstva in raznih projektov, razmislekom o prihodnjem delu in sprejemanju programa dela za naslednjo petletko.

Za pridobivanje znanja je bila posebej dragocena velika množina delavnic z vseh področij delovanja partnerstva. Vedno je vzporedno teklo 6 ali 7 različnih delavnic. S tem so organizatorji dosegli primerno majhne delovne skupine za učinkovito delo in široko izbiro tem. Prav zadnji dan konference sem imel v sklopu delavnice »Podjetja, biodiverzitet in ptice« predavanje o dolgoletnem sodelovanju DOPPSa z družbo Mobitel. Predavanje je med udeleženci vzbudilo veliko zanimanje.

Med najzanimivejše dogodke konference prav gotovo sodi »Semenj partnerstva«. Gre za prireditev, ko na stojnicah partnerske organizacije predstavijo svoje delo. V veliki dvorani se je gnetlo več kot 100 stojnic, na njih pa je bila razstavljena neverjetna zbirka publikacij, zgibank, knjig in plakatov s celega sveta.

Na konferenci so predstavili tudi vrsto novih publikacij. Strokovno najpomembnejša je bila prenovljena izdaja dela »Ogrožene ptice sveta 2004«. Prejšnja izdaja, ki je izšla leta 2000 v obliki velike debele knjige, je bila verjetno zadnja v knjižni obliki. Najnovejša izdaja je izšla na zgoščenki, ki prinaša kar za 24.000 strani informacij o vseh vrstah ptic sveta, podrobneje pa o prek 1100 globalno ogroženih vrstah ptic.

Za nas je po svoje pomemben izid predstavitvene brošure partnerstva BirdLife, saj naslovnico krasi zmagovalna fotografija z lanskega fotonatečaja Svoboden kot ptica, ki ga tradicionalno organizira DOPPS skupaj z družbo Mobitel.

Gostitelji so bili posebej veseli predstavitve izida prvega priročnika za določanje ptic v zuluščini. Durban je namreč glavno mesto province KwaZulu Natal, kjer so Zuluji večinsko prebivalstvo.

Ena pomembnejših nalog konference so bile volitve organov partnerstva. Za nas so bile najzanimivejše volitve evropskih organov. Za predsednico evropskega dela BirdLife je bila izvoljena Johana Winkelman iz Nizozemske. V evropski komite (upravni odbor) pa so bili izvoljeni: Jan Ejlsted iz Danske, Alejandro Sanchez iz Španije, Thomas Tennhardt iz Nemčije, Aleksander Vinčevski iz Belorusije in Mika Asikainen s Finske.

Udeležba na takšni konferenci je izjemna izkušnja, saj gre za gigantsko prireditev v vseh pogledih. Škoda edinole, da se je zaradi precejšnjih stroškov ni moglo udeležiti več sodelavcev DOPPSa, saj so priložnosti za učenje in spoznavanje novih dragocenih stikov neizmerne. ●

VI. mednarodni popis belih štorkelj //Damijan Denac

V letih 2004/05 bo potekal šesti mednarodni popis belih štorkelj po vsem območju njihove razširjenosti. Gre za akcijo, ki poteka vsakih deset let. Doslej je bilo opravljenih pet mednarodnih popisov, in sicer v letih 1934, 1958, 1974, 1984 in 1994/95. Idejni oče in prvi njihov koordinator je bil žal že pokojni prof. dr Ernst Schüz, predani raziskovalec bele štorklje iz Nemčije. Na začetku so bili nekateri popisi nepopolni, iz nekaterih držav pa so bile na voljo le grobe ocene. Ne glede na to zbrani podatki omogočajo pregled nad dolgoročnim dogajanjem v celotni populaciji.

Slovenija je v okviru omenjenih mednarodnih popisov sodelovala leta 1984, takrat je štetje koordiniral Matjaž Jež. Pred tem sta bila v Sloveniji opravljena dva popisa. Leta 1979 ga je prav tako opravil Matjaž Jež, leta 1964 pa Mirko Šuštaršič. Vsi trije so potekali v koordinaciji Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor.

Pri petem mednarodnem štetju leta 1994 Slovenije žal ni bilo med 32 državami, ki so popisale populacije štorkelj na svojih ozemljih. A vendar smo kmalu zatem, leta 1999, med akcijo »Bela štorklja - ptica leta 1999« opravili popis po mednarodnih merilih, ki omogočajo primerljivost podatkov. Nadaljevali smo z vsakoletnim štetjem, in takšen je naš namen tudi v prihodnje. Vzpostavili smo monitoring in se s tem postavili ob bok državam, ki populacijsko dogajanje bele štorklje na nacionalni ravni spremljajo vsako leto. Letošnji mednarodni census nas tako ne spravlja v zadrego, nanj smo dobro pripravljeni in ga nestršno pričakujemo. 6. mednarodni popis sicer koordinirata NABU – Naturschutzbund Deutschland (BirdLife Nemčija) in zveza BirdLife International. Od 48 držav iz Evrope, Severne Afrike, Bliznjega vzhoda in Centralne Azije, kjer gnezdi štorklja, se jih je prijavilo že 38, kar je nedvomno tudi odsev popularnosti te ptice. Leto 2005 je dodatno namenjeno državam, kjer iz logističnih razlogov popisa ni mogoče opraviti v enem letu. Slovenija pa mednje ne sodi. Koordinatorji pripravljajo posebno spletno stran www.whitestork2004.net, kjer bodo objavljali novice o poteku štetja. Rezultati bodo kasneje objavljeni v posebnem zborniku, tudi ta bo dostopen na internetu.

V Sloveniji bomo večino populacije popisali v okviru mladinskega ornitološkega tabora »Ptuj 2004«. Predvsem zaradi odkrivanja novih, doslej še neznanih gnezd vas prijazno prosimo, da nam posredujete tudi lastne podatke o štorkljinih gnezdih. Pokličite nas na telefon 01/4265 875 ali pišite koordinatorju štetja za Slovenijo na naslov damijan.denac@dopps-drustvo.si. Podrobnosti o popisu in napotke za popisovanje boste našli na spletni strani DOPPS, www.ptice.org. Pristrčna hvala! ●

»Slovenska ornitologija med znanostjo in aplikacijo« – Kongres ornitologov Slovenije ob 25. obletnici DOPPS //Borut Rubinič

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije bo decembra letos praznovalo visok jubilej. V želji počastitve 25-letnega obstoja in uspešnega delovanja društva Vam veselo sporočamo, da ob tej priložnosti organiziramo svečanost, ki bo popestrena s Kongresom ornitologov Slovenije. Na kongresu bodo v obliki kratkih predavanj in plakatov predstavljene najpomembnejše ugotovitve slovenskih ornitologov in kolegov iz tujine. Prireditve bo obenem tudi primerna priložnost, da se vprašamo kaj smo do sedaj na področju ornitologije naredili, kaj bi radi še dosegli in kaj od obojega je pomembnejše: znanost ali varstvo narave.

Prireditve bo v Grand Hotelu Union v Ljubljani, v soboto, 4. decembra 2004.

Obenem Vas vljudno vabimo k pripravi kongresnih prispevkov.

Kongresni prispevki bodo razdeljeni na dva vsebinska sklopa: (1) Varstvo ptic in narave ter (2) Bazične raziskave v ornitologiji. Zaželeni so vsi prispevki, ki obravnavajo izvirno ornitološko delo s katerega koli področja ornitologije in varstva ptic / narave. Avtorji jih lahko predstavijo v obliki predavanja ali posterja. Prispevki bodo objavljeni v reviji *Acrocephalus* kot kratki članki. Navodila za obliko prispevkov so objavljena v Navodilih za avtorje na predzadnji strani revije *Acrocephalus*.

Predavanja bodo časovno omejena na 15 minut, ki jim bo sledilo pet minut za razpravo. Predavateljem bodo na voljo grafoskop, diaprojektor in oprema za računalniško predstavitev (npr. Power Point).

Poziv k oddaji kongresnih prispevkov bo objavljen obenem s podrobnostmi kongresa, urnikom prireditve in prijavnim formularjem za oddajo kongresnih prispevkov na domači strani DOPPS-a in v naslednji številki revije *Acrocephalus*.

Za vse dodatne informacije se obrnite na elektronski poštni naslov: borut.rubinic@dopps-drustvo.si in na telefonski številki: +386 1 426 58 75, 426 58 76, oziroma faks: +386 1 425 11 81.

1: Včasih je pri preštevanju štorkljinih mladičev potrebna tudi iznajdljivost. foto: Tilen Basle

2: Zbrani podatki imajo neposredno naravovarstveno vrednost. Popisana gnezda, ki se dotikajo električnih žic, je treba dvigniti na primerne podstavke, kakršnega vidimo na posnetku. Treba pa bi bilo tudi izolirati žice v neposredni bližini gnezd! foto: Borut Štumberger

Poleteli so

//Tatjana Koren

1: Na naravoslovnih dnevih je mlade najpomembneje navdušiti. Ob prijetnih doživetjih in občutkih bodo mimogrede sprejeli vrednote varstva narave za svoje.

foto: Tatjana Koren

2: Aleš Tomažič (levo) in Matjaž Premzl (desno) sta kot mlada ornitologa med letoma 1996 in 2001 izdelala kar pet raziskovalnih nalog in jih predstavila na Srečanjih mladih ornitologov Slovenije.

foto: Jakob Smole

V reviji o pticah bi verjetno vsak najprej pomislil na speljane ptičje mladiče. Pa ni tako. Govorila bom o svojih učencih. Moja poklicna pot je bližje koncu kot začetku, tako da sem kot biologinja sodelovala z mnogimi posamezniki in društvi: z lovci, ribiči, gozdarji, ornitologi. Prav z ornitologi me vežejo najtesnejše vezi in najlepši spomini.

Kako smo začeli

Petnajst let je že od tega, ko se je Andrej Bibič, ki je bil moj učenec in že v osnovni šoli navdušen ornitolog, kot študent vrnil na šolo v vlogi predavatelja. S svojo strokovno in prijetno predstavitvijo je navdušil tako otroke kot mene. Tedaj smo začeli... Prvič smo šli na teren na Ptujsko jezero in polja ob njem. Andrej nas je čakal s srednješolcema Damijanom Denacem in Luko Božičem, Jakob Smole pa se je pripeljal z istim avtobusom kot mi, oprtan s teleskopom in dvakrat večjim nahrbtnikom, kot je bil on sam, saj je bil tedaj šele šestošolec. Andrej je kmalu zaključil s študijem in znanje dopolnjeval v tujini, mi pa smo nadaljevali z Luko, Damijanom in Jakobom. In tako je bilo nekaj let, v vseh letnih časih. V zgodnjih jutranjih urah smo se z vlakom vozili do ormoških bazenov, z avtobusom do Ptujskega jezera, na Medvedce, Mariborski otok, Bresterniško jezero, Studenški gozd, Račke ribnike, Mursko šumo in velikokrat na akumulacijo v Melju, ki je le nekaj sto metrov oddaljena od naše osnovne šole Tone-ta Čufarja v Mariboru. Otroci so bili na terenih vsi po vrsti navdušeni, eni so z opazovanji vztrajali, drugi so se menjavali. Prav v teh letih je ponovno oživelo delovanje Štajerske sekcije DOPPS, tako da smo se poleg izletov udeleževali tudi predavanj, ki potekajo vsako prvo sredo v mesecu na Pedagoški fakulteti v Mariboru. Nikoli ne bom pozabila, kako potrpežljivo so tedaj še zelo mladi in s pedagoškim delom neizkušeni fantje prenašali svoje izjemno znanje in navdušenje na vse učence v skupini. Tudi kadar so bili otroci nemirni, preveč razigrani in glasni ali če so hoteli prepogost počitek, so jim prijateljsko svetovali in ponavljali že povedano. Pa tega, kako so prav na vsak teren prišli s

teleskopi in priročniki ter ob slikah razlagali posebnosti in odgovarjali na vprašanja.

Raziskovalne naloge

Z raziskovalnim delom smo začeli z Janjo Detiček, Zdravkom Tišmo, Majo Šenveter in Mihom Vrčkom. Kmalu sta se pridružila še Aleš Tomažič in Matjaž Premzl, kasneje pa še David Vujinovič, Tom Strojnik in Simon Komar. Popisovali smo ptice na akumulacijskem jezeru v Melju, lastovke v Zrkovcih, ptice v Brezju in kasneje v Zrkovcih, detle na Pobrežju, v Zrkovcih in na Brezju, pa ptice na akumulacijskem jezeru Komarnik pri Lenartu.

Ornitološko raziskovalno delo ima svoje posebnosti. Na teren moraš v rednih časovnih razmikih in ne kadar se ti zahoče ali pa imaš slučajno čas, na terenu je treba biti tudi ob pravi uri. Vse to pa so zmogli učenci poleg vseh učnih obveznostih s svojim navdušenjem, zagnanostjo, predvsem pa z ljubeznijo do ptic.

Nato je bilo treba podatke sistematično urediti in napisati dobro nalogo po vseh metodoloških načelih. To nikoli ni bilo lahko delo, zato sem se velikokrat zdela otrokom »tečna učiteljica«, ker zlepa nisem bila zadovoljna z izdelkom, ki je bil zanje že povsem »v redu«. Za pisanje naloge sta pri učencih velikokrat bolj kot za terensko delo potrebna napor in motivacija. Vsako pisanje katerekoli naloge zahteva določen napor, in naravoslovno pisanje ni nobena izjema. Kvečjemu obratno. Že terenski zapiski morajo biti narejeni natančno in pregledno, isto pa velja tudi za zapisovanje v ornitološki dnevnik, kamor zapišemo poleg vrst in števil še vse druge posebnosti s terena. Vse naloge smo pisali pri nas doma, ob veliki kuhinjski mizi. Mogoče bo kdo oporekal, češ razred je primernejši. Ob naši mizi res ni bilo tako togo, strogo šolsko, učinek pa je bil boljši kot v razredu. Pri vsem smo se nasmejali, otroci so se tudi strokovno skregali, pa najedli in spet trdo in nekaj ur pošteno delali. Z raziskovalnimi nalogami smo se udeležili srečanj za Mlade raziskovalce mesta Maribor, Srečanj mladih ornitologov Slovenije in državnih tekmovanj mladih raziskovalcev.

V vzgoji in izobraževanju delam že veliko let in vem, da so znanje, navade in spretnosti učencev »naložba na dolgi rok«. Z veliko gotovostjo trdim, da bodo ti mladi raziskovalci vse življenje dobri opazovalci in ljubitelji ptic. Z veseljem lahko zapišem, da smo se z vsemi nalogami tudi odlično odrezali.

Dobivali smo nagrade in dosegali prva mesta, vendar ima prav ta del tudi neprijetne strani, na primer tekmovalnost, ki je pravo nasprotje prijetnim doživetjem s terena.

Moja razmišljanja in izkušnje

Naloga mentorja ni omejena le na poznavanje problema in podatkov, v mojem primeru poznavanja ptic, marveč je širša. Prva in najpomembnejša je »pridobitev za stvar«, da ti uspe otroka navdušiti za teren, nato pa ga usmerjaš, vzpodbujaš, ga spremljaš na čimveč terenov, narediš nekaj posnetkov za vzpodbudo in razvedrilo. Priznam, ni bilo vedno lahko in lepo. Ob telesnih naporih, ki spremljajo terensko delo, ko si izpostavljen vetru, vlagi, vročini in mrazu, ledu in snegu, smo skupaj z učenci prebrodili tudi vsa običajna obdobja in dogodke v razvoju otrok od 11. do 15. leta. Od otroškega čebljanja, trme, upornosti, hahljanja, jezikanja, odkritega kritiziranja, gledanja izpod oči, pa do dolge hoje molče, spoštljivega umikanja vej, ki bi me lahko oplazile, do odobravanja in navdušenja. Ko so malo odrasli, pa so me »mučili«, saj niso hoteli po ves dan nič jesti, ker »pravi ornitologi« na terenu ne jedo, v žepih imajo le beležnice in priročnike o pticah... In kot učitelj moraš vse to znati blažiti, miriti in prenesti.

Res je, da je za vsakega človeka ob službi, tudi za učitelja, vse, kar je zunaj »opisa del in nalog«, naporno, vendar je prav ta del za učence in učitelje najlepši. Otroci se ob dodatnem delu niso samo strokovno kalili, dozorevali so tudi osebnostno. To pa je najpomembnejše od vsega. Proces pa poteka tudi v obratni smeri. Prav vsaki generaciji osmošolcev ob slovesu rečem, da sem se ogromno naučila od njih. Otroke moraš najprej imeti rad, jih razumeti, jim stati ob strani. Mislim, da ima vsak otrok, ki se odloči za terensko delo in je pripravljen zgodaj vstati ter se spopasti z vsemi težavami na terenu, veliko mero vztrajnosti in potrpežljivosti. Ne glede na starostno razliko pa se mi zdi za delo pomemben tudi skupen interes, ki zbližuje.

Dobrih sedem let je od tedaj, ko smo popisovali lastovke v Zrkovcih, ko me je Matjaž takoj po prihodu z dopusta klical, ali pridem pogledat drugi zarod. Kako toplo mi je bilo pri dušinjega, petošolca, je skrbelo, ko bi marsikdo od odraslih zamahnil z roko, češ, saj je vse isto. Takoj naslednje jutro sem bila tam, Matjaž pa me je bos in v kratkih hlačah čakal sredi Zrkovcev. Pa drug dogodek. Nedelja popoldan in obupan Tomov klic po mobitelu. Z ranjenim galebom v rokah me je klical, kaj naj naredi s ptico. Bila je zima, zato sem ga morala najprej

prepričati, naj ne teče več po kanalu ob Dravi, ker bi mu lahko zdrsnilo, šele nato sva se v miru o vsem pogovorila. Poseben dogodek zame je vsakoletno zimsko štetje ptic. Zelo težak, dolg, a zame najlepši je zimski popis od Starš do akumulacije v Melju, dolg 12 km. Ob svitu začnemo, v mraku končujemo. Vmes pa premagujemo globoki sneg in se spotikamo ob skritih vejah. Lepo je, ko se samo s pogledi razumemo in vsi vemo, da moramo biti pri dostopu previdni, da ne splašimo jate; da si moramo delo razdeliti, ko gre za čas in bi ptice odletele. Prijeten je občutek, ko je vedno nekdo v skupini, ki poskrbi za zadnjega, ki je trenutno zaostal. Prav ta povezanost, tovarištvo, nesebičnost, skupno veselje, ko nekdo odkrije redko ptico ali drugo posebnost, mi je pri ornitologih najbolj všeč. Ne poznam veliko delovnih skupin, ki bi delovale na tak način. Podoben občutek zaveje tudi vsako sredo, po vsakem predavanju v Mariboru. Nihče takoj ne vstane, loputa s stoli in beži iz predavalnice. Obsedimo in se še dolgo sproščeno pogovarjamo o predavanju ali o drugi aktualni temi.

Danes so to mladeniči, na katere bi bil ponosen vsak učitelj. Po vsem, kar vedo o pticah, jih mirno lahko postavim ob bok znanim slovenskim ornitologom. Ponosna sem nanje, čeprav vem, da njihovega znanja ne bom nikoli dosegla. Pa nič zato, saj pravijo, da vsakega dobrega učitelja učenci presežejo. Morda bi teh vrstic nikoli ne napisala, če lansko leto Damijan, ki je prevzel uredništvo Sveta ptic, v uvodniku ne bi bil zapisal, »da je prav vsak izmed nas za nekaj poklican in lahko to delo tudi dobro opravi«. Tedaj sem se nad napisanim zamislila in si rekla: Pa saj to je to, kar sama že tako dolgo počnem pri svojem delu z učenci.

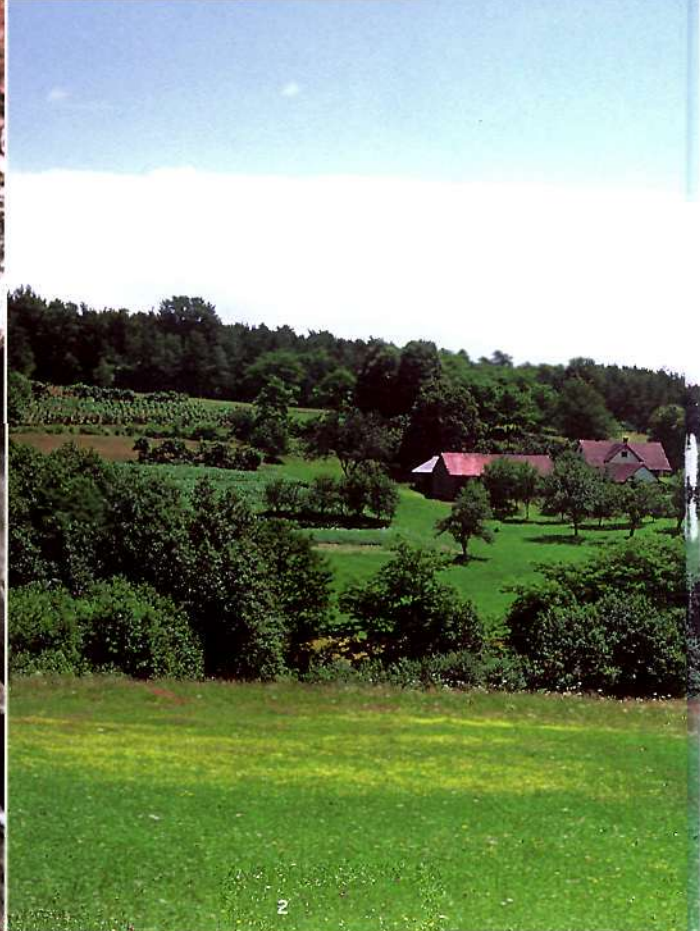
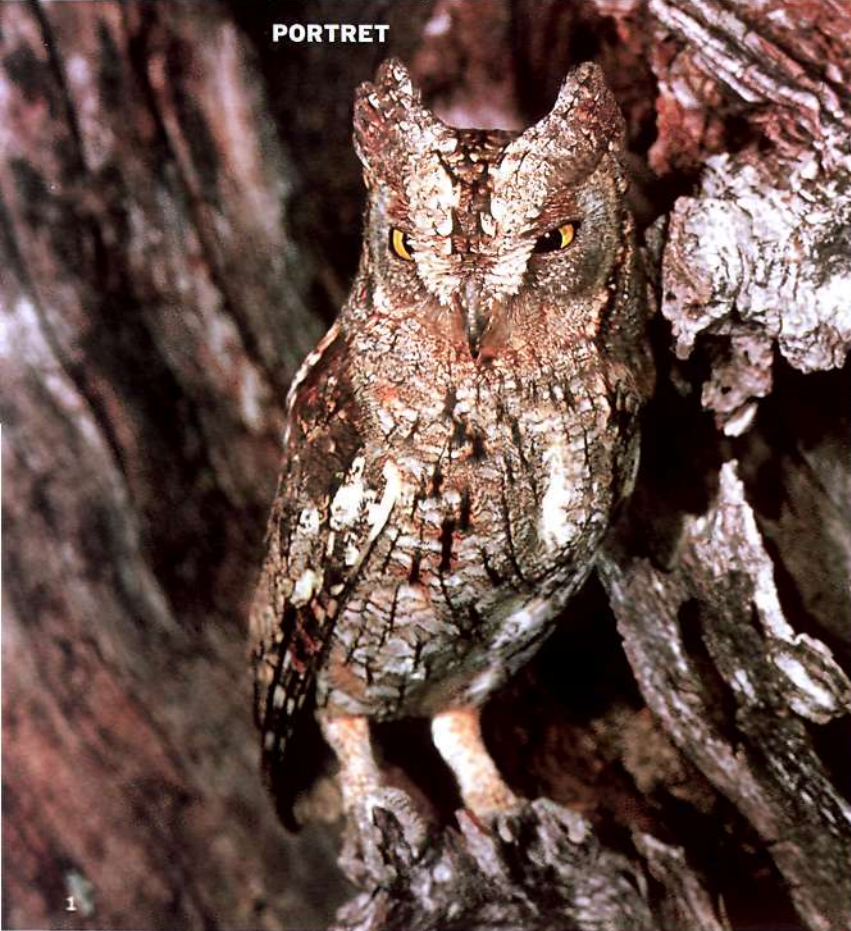
Ko bom imela več časa in poklicno ne bom več skrbela za mladino, bom še vedno redno hodila na teren, še vedno sedela v klopih Pedagoške fakultete, poslušala in se učila. Tedaj bom nadoknadila vse zamujeno in bom tudi sama po oglašanju prepoznala vse ptice. Že zato, ker bom morda nekoč navduševala tudi svoje vnuke.

Čeprav so se naše poti razšle in je polovica skupine že na odgovornih delovnih mestih na DOPPS, drugi pa nadaljujejo v srednjih šolah ali pa so pred odločitvijo o študiju, sta tu že Matjaž Kerček in Dejan Bordjan, ki spremljata nove skupine na teren, kadar le moreta.

In vse se začinja znova. ●

3: Simon Komar (levo), David Vučič (sredina) in Tom Strojnik (desno) so z raziskovalno nalogo Ptice, zimski gostje na akumulaciji Melje in stari strugi reke Drave na III. srečanju mladih raziskovalcev – osnovnošolcev Slovenije prejeli zlato priznanje. foto: Tatjana Koren

4: Na tradicionalnem zimskem štetju vodnih ptic se vsako leto učimo drug od drugega. Zares se začnemo učiti šele, ko učimo mi sami. foto: Tatjana Koren

Veliki skovik //Katarina Denac

Maj 2003. Že šesto leto zapored popisujemo velike skovike na Ljubljanskem barju. Tokrat popisujem na zahodnem delu Barja, med Sinjo Gorico in Bevkami. Skovikov je tu veliko, z ene točke slišim več samcev. Sredi Bevk pod vaško razsvetljava predvajam posnetek samčevega oglašanja. Na žico nad glavo mi v trenutku prileti razburjen skovik, se nekajkrat oglasi, si me dodobra ogleda in odleti. Na naslednji popisni točki skovik brez glasu prileti do kasetofona, lebdi nad njim in čez nekaj sekund izgine med drevesi. Srečanja s skoviki, tako kot z drugimi sovami, so zaradi svoje redkosti vedno razburljiva. Domačini ga povsod poznajo kot čuka, kar je v povezavi z njegovim oglašanjem. Ponekod ga preganjajo, ko ponoči zaslišijo njegovo skovikanje. Sove predvsem starejši ljude žal še vedno pojmujejo kot prinašalke smrti.

Veliki skovik je za malim skovikom druga najmanjša evropska sova, v dolžino meri le 19-20 cm. Obstajata dve barvni različici perja: rjasto rjava in siva, pri čemer je slednja pogostejša. Perje je po vsem telesu drobno progasto in podobne varovalne barve kot pri podhujki ali vijeglavki. Njegove oči so živo rumene. Ušesne čopke dvigne le, kadar je razburjen, sicer so spuščeni.

Veliki skovik je toploljubna vrsta, ki naseljuje zlasti tople in bolj suhe nižinske predele. V gričevnatem svetu si najraje izbere teritorij na pobočju, obrnjenem proti jugu ali zahodu. Razširjen je od Evrope prek stepskih delov Azije do Japonske in severne Kitajske ter južno do Irana in Pakistana. Gnezdi tudi v podsaharski Afriki. Severni rob razširjenosti v Evropi doseže na Slovaškem oziroma v severni Franciji. Velikost evropske populacije je ocenjena na 83.000 parov, od tega jih približno dve tretjini gnezdi v Španiji in na Hrvaškem. V Sloveniji naj bi živelo med 500 in 800 parov velikih skovikov, največ na Goriškem in Primorskem. Velika lokalna populacija, preko 200 parov, je bila leta 1997 odkrita tudi na Goričkem.

Prvotna bivališča velikega skovika so polodprte pokrajine, kjer se izmenjujejo odprte travniške površine s pasovi starega drevja in grmovja. Prve so lovišča, drugi pa jim omogočajo gnezdenje in dnevni počitek. Dandanes ga največkrat srečamo v kulturni krajini - mozaiku naselij, polj, travnikov, sadovnjakov in vinogradov. Ponekod je pogost tudi v parkih in drevoredih, saj se človekove bližine ne izogiba. Ponebšek piše o njem celo, da je »zelo zaupljiv in se ne skuja rad«. Izogiba se gosto naseljenim predelom, strnjnim gozdovom in velikim odprtim površinam (npr. velika polja). Je duplar, saj gnezdi v drevesnih duplih ali luknjah na stavbah, redkeje v starih vranjih gnezdih. Z Dolenjske je znano gnezdenje na seniku. Zasede tudi gnezdilnice. V Lipah na Ljubljanskem barju je na primer leta 1988 v

gnezdilnici najprej gnezdil škorec, za njim pa še veliki skovik.

Veliki skovik je edina izrazito migratorna evropska vrsta sove. Vendar to velja le za severne populacije (podvrste *scops*, *turanicus* in *pulchellus*), medtem ko so južne delne selivke ali prave stalnice (podvrste *cyprius*, *mallorcae* in *cycladum*). Prezimuje v severnem delu tropske Afrike, Senegal, Etiopiji, Keniji, nekateri tudi v severni Afriki in Sredozemlju.

Po vrnitvi s prezimovališč konec marca v južni oziroma v začetku aprila v preostali Sloveniji začnejo samci takoj s klicanjem vabiti samice in označevati svoje teritorije. Pri tem lahko oblikujejo večje kličoče skupine, v katerih učinkovitejše privabljajo samice. Oglašati se začnejo po sončnem zahodu z 2-3 sekunde trajajočimi »tju« ali »kju«, ki ljudem takoj zbudijo asociacijo na poletne večere ob morju. Samcu se lahko v oglašanju pridruži samica in nekaj časa pojeta v duetu. Ko je par oblikovan, začne samic razkazovati možna mesta za gnezdenje. Poje iz primernih dupel in jo vabi, naj si jih ogleda. Samica svojo izbiro potrdi tako, da čez dan sedi v duplu. Konec maja in v začetku junija leže 4-5 belih jajc, ki jih vali 24-25 dni. Samica se skorajda ne da motiti med valjenjem. Znani so celo podatki, da je človeku obsedela na dlani, ko jo je dvignil z jajc. Po izvalitvi ostanejo mladiči v gnezdu še 21-29 dni in se osamosvojijo pri 30-40 dneh. V primeru, da prvi zarod propade, lahko samica izleže nadomestnega. Nekateri samci so občasno poliginčni, imajo lahko dva zaroda z različnimi samicama hkrati. Kjer so življenjske razmere (mesta za gnezdenje, količina hrane) ugodne, lahko veliki skoviki gnezdujejo v ohlapnih kolonijah.

Hrani se z žuželkami (metulji, hrošči, kobilice, kačji pastirji, dvokrilci), pajkovci, izopodnimi raki, dvojnogami in

deževniki, le redko z manjšimi vretenčarji. Lovi skoraj izključno ponoči, podnevi le izjemoma v času hranjenja mladičev. Za plenom se poganja s preže in ga zgrabi s kremplji. Lovi lahko tudi »peš« na tleh in plen pobira s kljunom. V njegovih izbljuvkih so bili odkriti tudi ostanki rastlinske hrane.

Veliki skovik je marsikje po Evropi (npr. Švica, Avstrija, Češka, Francija) v zadnjih desetletjih številčno nazadoval. Krivdo za to nosi človek, ki je spremenil način kmetovanja in grobo pozidal nekdanje zelene površine. Oboje je skrčilo in razdrobilo primerna bivališča za skovika. Zaradi uporabe insekticidov je vedno manj velikih žuželk, s katerimi se hrani, pa še te so »zabeljene« s strupi. Zanj so usodna tudi izsekavanja drevesnih mejic, opuščanje in sekanje visokodebelnih sadovnjakov ter lip in divjih kostanjev, ki so nekoč kraljevali na kmečkih dvoriščih. S takšnimi posegi skovik izgublja mesta za gnezdenje in dnevni počitek. V prihodnosti se bomo morali za njegovo varstvo bolj potruditi, saj sodi med t.i. vrste evropske varstvene pozornosti (SPEC – Species of European Conservation Concern). Dve slovenski mednarodno pomembni območji za ptice (IBA), Goričko in Kras, sta bili kot taki opredeljeni tudi zaradi velikega števila gnezdečih skovikov.

Naj končam s Ponebškoviimi besedami: »Velikega skovika prištevamo k našim najkoristnejšim pticam, ker pokonča neizmerno število miši in mnogo drugih škodljivcev, kar vse je v prid posebno gozdarju, sadjerejcu in poljedelcu. Nesmiselno je torej zatirati to ptico, ker že njena pritlikava postava kaže, da ne more narediti znatne škode«.

1: Prav nič plašen veliki skovik (*Otus scops*) je bil zaradi svoje zapeljivosti v preteklosti lahek plen številnih preprodajalcev in ljubiteljev živali.
foto: Alfred Limbrunner

2: Mozaični preplet travnikov, visokodebelnih sadovnjakov, posameznih velikih dreves, pasov drevja, gozdičkov in manjših ekstenzivnih njiv je habitat velikega skovika (*Otus scops*) pri nas. Vzdrževanje tako strukturirane pokrajine pa ni mogoče brez tradicionalnih načinov rabe zemlje.
foto: Damijan Denac

3: Veliki skovik (*Otus scops*) je značilna ptica kulturne krajine. Na Goričkem dosega najvišje gnezditvene gostote na območjih, bogatih z visokodebelnimi sadovnjaki. Tam gnezdi v duplih.
foto: Damijan Denac

4: Zaprášeni preparirani skovik v eni od goriških gostin je dal slutiti na pogostejše bivanje te sovice pri nas, kot se je domnevalo. Temeljiti popis leta 1997 je razkril, da premore Goričko močno populacijo 200 parov.
foto: Damijan Denac

Izlet na Ljubljansko barje

//Jurij Hanžel in Peter Šolar

1: Na Barju je vedno dovolj ornitoloških priložnosti za učenje ali preprosto le za občudovanje.
foto: Eva Vukelič

2: Naš stalni spremljevalec na izletu je bil rumeni strnad (*Emberiza citrinella*), tudi sicer dokaj pogosta vrsta Barja.
foto: Tomaž Mihelič

V nedeljo, 4. 4. 2004, smo se ob osmi uri zbrali na avtobusni postaji Log pri Brezovici. Zborna mesto je nekaterim, posebno tistim s Primorske, povzročilo kar nekaj težav, saj sta v Logu dve avtobusni postaji. Na avtobusni postaji sta nas že čakali voditeljici izleta, Eva Vukelič in Nina Aleš, tako da na koncu ni bilo nobenih težav z iskanjem zbornega mesta.

Ker nas je že pošteno zeblo in smo se že naveličali opazovanja škorcev (*Sturnus vulgaris*) in belih pastiric (*Motacilla alba*) na bližnji strehi, smo sedli v avtomobile in se odpravili na barjanske travnike v bližini Bevk. Že na poti smo opazili kanjo (*Buteo buteo*), ki je jadrala nad cesto, videli pa smo tudi dva velika škurha (*Numenius arquata*), ki sta letela nad Bevkami. Takoj ko smo stopili iz avtomobilov, smo zaslišali »koncert«
ptičjega petja. Razločili smo za Barje značilnega rumenega strnada (*Emberiza citrinella*), črnoglavko (*Sylvia atricapilla*), cikovta (*Turdus philomelos*) in nezamenljivo pesem vrbjega kovačka (*Phylloscopus collybita*). Med hojo po kolovozu smo na bližnjih drevesih zagledali šojo (*Garrulus glandarius*), malo zatem pa bolj oddaljeno postovko (*Falco tinnunculus*). V krošnji vrbe smo sprva samo slišali, zatem pa tudi videli drevesno cipo (*Anthus trivialis*), medtem ko nam je na veji poziral pojoči rumeni strnad. Prav ta strnad se nam je zelo vtisnil v spomin, kajti pozneje smo ga srečevali skoraj na vsakem koraku. Srečali smo tudi kmeta, ki nam je iz prve roke povedal, kako baloni, ki nekontrolirano vzletajo in pristajajo, vznemirjajo gnezdeče ptice Barja. Samec in samica prosnika (*Saxicola torquata*) sta se nam pustila opazovati kar nekaj časa. Ozračje se je pričelo segrevati in takrat je bilo videti tudi več ujed. Našteli smo tri kanje in eno postovko.

Zaradi višjih temperatur pa je začelo ozračje pri tleh migotati, kar je precej oviralo naše opazovanje poljskih škrcanec (*Alauda arvensis*) v grmovju sredi travnika. Nenadoma

nas je presenetilo nenavadno, skorajda vesoljsko oglašanje velikega škurha. Vsi naši daljnogledi in teleskopi so bili takoj usmerjeni proti paru velikih škurhov. Zaradi varovalne barve sta se dobro zlila z ozadjem, toda to za nas ni bila ovira. Ko smo se ju nagledali, smo sklenili, da gremo opazovat pribe (*Vanellus vanellus*) ob staro strugo Ljubljanice, ki so jo preusmerili že Rimljani. Na travniku so rasli močvirski tulipani, naokrog so tekali zajci in srne, nad nami pa je letela mešana jata mlakaric (*Anas platyrhynchos*), žličaric (*Anas clypeata*) in dveh kormoranov (*Phalacrocorax carbo*). Na široki njivi so se spreletavale pribe, ki smo se jih trudili ujeti na mestu, v daljavi pa je letela siva čaplja (*Ardea cinerea*). Počasi smo se začeli vračati in ob poti našli par fazanjih peres. Ob kolovozu so ves čas peli rumeni strnadi, po polju pa je urno tekal fazan (*Phasianus colchicus*).

Po koncu uradnega dela izleta se nas je večina odpravila v Sinjo Gorico, da bi opazovali par štorkelej (*Ciconia ciconia*), ki pa ga na žalost nismo videli. Smo pa zato na bližnji požgani njivi veliko bolje opazovali pribe. Za zaključek smo obiskali še »trafognedzilnico«
- transformatorsko postajo, kjer skupaj gnezdiijo škorci, kavke (*Corvus monedula*) in postovka, družbo pa jim delajo poljski in domači vrabci. Ob vznožju transformatorja smo se za zaključek posvetili postovkinim izbljvkom. Zatem smo se počasi razšli vsak v svojo smer. ●

Na OŠ Breg Ptuj pomagamo

pticam //Klavdija Lovrenko, 5. razred,
in Klarisa Sipoš, 7. razred

Ljudje pogosto sadijo nizke, intenzivne sorte sadnega drevja, v mestih podirajo večja drevesa in žagajo žive meje. Vse to pomeni manj mest za gnezdenje ptic v mestnem okolju. Tudi v največjih stavbah se komaj najde kakšna razpoka, v kateri bi lahko gnezdile ptice, večinoma pa jih sploh ni. Učenci naravoslovnega krožka smo se zato odločili, da ne bomo sedeli križem rok in bomo pticam pomagali. Izdelali smo gnezdilnice za ptice. Vendar smo kmalu ugotovili, da je to vse prej kot preprosto. Učitelj Dominik Bombek nas je poučil o izdelavi gnezdilnic in nam povedal, da je njihovo nameščanje tudi naša odgovornost. Izdelane morajo biti namreč kakovostno in potem redno vzdrževane. V slabo narejenih gnezdilnicah lahko ptičji zarod propade.

Najprej smo si morali priskrbeti deske. Zaposlili smo podjetje Štajerles, kjer so naši prošnji prijazno ugodili, za kar se jim lepo zahvaljujemo. Na deskah smo natančno označili mere, pri rezu pa nam je pomagal učitelj Roman Prosenjak. Nato je sledilo grobo brušenje lesenih delov. Ko smo les dovolj zbrusili, smo ga pobarvali. Izbrali smo rjavo barvo, da gnezdilnice ne bi zbujale preveč pozornosti v naravnem okolju. Zaradi varovalne barve jih ljudje težje opazijo, kar pa ne velja za ptice. Pri sestavljanju nam je z nasveti pomagal hišnik g. Franc Peršoh.

Čakala nas je še namestitev gnezdilnic. Izbrali smo ptujski mestni park. Določili smo datum nameščanja - 26.3.2004. Tega dne nam vreme ni bilo preveč naklonjeno, bilo je hladno in deževno. Pri delu nam je pomagal g. Roman von Hasemali. Najprej smo morali poiskati primerno drevo, potem smo si pomagali z lestvijo. Namestili smo 10 gnezdilnic. Kljub temu da je bilo delo naporno, smo bili dobre volje, saj smo s svojim delom naredili nekaj koristnega za ptice. Upamo, da smo pri katerem bralcu vzbudili željo, da bi pticam pomagal tudi sam.

Za konec pa nekaj pomembnih napotkov, ki jih moramo upoštevati, da z gnezdilnicami ne škodujemo pticam:

Gnezdilnice naredimo iz desk debeline 2 cm; desk ne oblammo, da imajo ptice boljši oprijem. Z zunanje strani jih zaščitimo s premazom. Dno navrtamo, da ne zastaja voda in je

gnezdilnica bolj prezračena. Streho prekrijemo s strešno lepenco.

Najboljše je, da gnezdilnice na drevo obesimo ali pritrdimo z žico. Če je le mogoče, izbiramo stara drevesa, ker se počasneje odebelijo. Tako nam ni treba vsako leto popuščati žice, ki lahko zaradi debeljenja vej poškoduje drevo.

Odprtino usmerimo proti jugu ali vzhodu.

Gnezdilnice za male duplarice (velika sinica, plavček, brglez) obesimo najmanj 3 m visoko.

V mesecu novembru iz gnezdilnic odstranimo stara gnezda zaradi zajedalcev. ●

1: Še zadnji popravi, potem bomo gnezdilnico namestili.
foto: Roman von Hasemali

2: Gospod Roman nam je v veliko pomoč pri vsaki akciji.
foto: Dominik Bombek

3: Nameščena gnezdilnica za veliko sinico (*Parus major*) ali brgleza (*Sitta europaea*).
foto: Dominik Bombek

GRAND HOTEL UNION

Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana
Tel: 01 308 1270, faks: 01 308 1015
E-mail: hotel.union@gh-union.si
www.gh-union.si

GRAND HOTEL UNION
hotel in konferenčni center

ORGANIZIRAMO :
Poročne obrede in slavnostne večerje,
sprejeme, gala večerje, obletnice (30 - 300 oseb)
Zabavni in kulturni program

★ Naj najlepši trenutki ostanejo v najlepšem spominu ★

Lokvica //Jernej Figelj

1: Lokviška gmajna je eden najprvobitnejših ostankov slovenskega Krasa. foto: Tomaž Mihelič

2: Grmovnat habitat na Lokvici je kot nalašč za rjavo penico (*Sylvia communis*). Tukaj je najpogostejša. foto: Peter Buchner

Lokvica je vasica, ki leži na severozahodnem robu goriškega Krasa. Obdana je z vinogradi in travniki, skritimi v kraški gmajni. Lokviška gmajna je eden najprvobitnejših ostankov slovenskega Krasa. Poleg majhne količine padavin, poletne pripeke in ostre kraške burje je k upočasnitvi zaraščanja pripomogla tudi vojska nekdanje države, ki je imela tu svoj vadbeni poligon.

Najlažje pridemo do Lokvice, če se iz Nove Gorice odpravimo na jug proti Mirnu ob Vipavi na slovensko-italijanski meji. Od tam se peljemo kake 4km, dokler se ne dvignemo na kraško planoto. Na levi strani ceste je dokaj urejeno makadamsko parkirišče, ki je dobro izhodišče za izlet. Od tod pelje pot na 343 m visoki vrh Cerje. Pot se vije med borovci in živimi mejami, od koder je slišati petje mnogih ptic. Ni ga robidovja, iz katerega ne bi pela skrita črnoglavka (*Sylvia atricapilla*), povsod vzdolž poti je slišati tudi petje malih slavcev (*Luscinia megarhynchos*). Malega slavca je sicer težko videti, ga je pa lažje slišati, saj je njegova pesem zelo polna in glasna. Tukaj so mali slavci zelo pogosti, z enega mesta jih je moč slišati tudi do pet. Vrh Cerje je nezagrešljiv, tam stoji veličastna betonska struktura, spomenik boja za zahodno mejo iz druge svetovne vojne. Sicer se z vrha odpira lep razgled po Krasu, spodnji Vipavski dolini, Tržaškem zalivu, Sabotinu, Banjšicah in južnem robu Trnovskega gozda. Lokviško gmajno prepleta več poti, vse pa so polne zanimivosti. Poleg pogostih kanj (*Buteo buteo*) lahko vidimo tudi redkega in ogroženega kačarja (*Circaetus gallicus*), ki v Sloveniji premore vsega 10-15 gnezdečih parov. Kačar se prehranjuje s kačami in kuščarji, ki jih zagleda iz zraka. Zato mora biti njegovo lovišče odprto in pregledno. Zaraščanje tako posredno vpliva na njegovo ogroženost. Z redkim drevjem in grmovjem posejana kamnita goličava ni primerna le za kačarja, kot nalašč je ustvarjena tudi za grmovne ptice. Tu je najbolj pogosta ptica rjava penica (*Sylvia communis*). Na začetku maja so grmovja v celoti zasedena kot vzletišča za

njihove svatovske polete. Z malo sreče se da opaziti tudi redkejšo žametno penico (*Sylvia melanocephala*), ki v Sloveniji gnezdi pri obali. Tukaj je seveda še rjavi srakoper (*Lanius collurio*), ki večino časa prečepe na kakem črnem trnu, prežeč za svojim plenom. Pozornemu poslušalcu ne bo ušel kratkoperuti vrtnik (*Hippolais polyglotta*). Ta mojster skrivalnic se tu pa tam le odloči in prileti na vrh njo šibo kakega grma in »odžaga« par kitic svoje pesmi. V nasprotju z vrtnikom pa kupčar (*Oenanthe oenanthe*) raje poseda po kupih kamenja (to nam pove že njegovo ime) kot da bi se skrival v grmu. Tukajšnji osebkki so le vračajoče se selivke, ki se na poti proti gnezdiščem ustavijo za kratek čas. Podobno se tu ustavlja hribska listnica (*Phylloscopus bonelli*) le na selitvi. Hribska listnica je sorodnica vrbjega kovačka (*Phylloscopus collybita*), v Sloveniji gnezdi po meliščih v gornjem Posočju. Proti vasi se gmajna spreminja v kraško kulturno krajino s travniki in vinogradi. Tako je poleg dokaj pogostega skalnega strnada (*Emberiza cia*) moč opaziti še velikega strnada (*Miliaria calandra*) in hribskega škrjanca (*Lullula arborea*), ki si delita življenjski prostor na teh travnikih. Po vinogradih se podijo plotni strnadi (*Emberiza cirrus*) in grilčki (*Serinus serinus*). Iz okolice vasi je moč slišati značilno oglašanje smrdokavre (*Upupa epops*). Smrdokavra je v Sloveniji zelo ogrožena ptica, saj njeno število močno upada. Ogroža jo pomanjkanje dupel ter pretirana raba pesticidov, zaradi katerih umirajo velike žuželke, ki so njen glavni vir hrane. Teh tu ne manjka, o čemer posredno priča tudi zanimiv dogodek iz leta 2002, ko je bil v bližnjem Dornberku organiziran mladinski ornitološki tabor. Skupini mladih ornitologov z vodjo Andrejem Figljem je med nočnim popisom na posnetek velikega skovika (*Otus scops*) odgovorilo kar sedem osebkov te ljubke sovice. Poleg velikega skovika gnezdi tu še čuk (*Athene noctua*), ki je postal v Sloveniji zelo redek. Seveda so tukajšnje kraške noči nepredstavljive brez brnenja in ploskanja podhujk (*Caprimulgus europaeus*). ●

Ribniki v dolini Drage pri Igu

//Žiga Iztok Remec

Bloke //Eva Vukelič

Blizu vasi Ig na Ljubljanskem barju leži dolina potoka Draga. Tu so v preteklosti izkopali več ribnikov. V dolino Drage najlaže pridemo, če južno Ljubljansko obvoznicu zapustimo pri izvozu za Ig in sledimo smerokazom za to mesto. Pot nas vodi po Ižanski cesti čez enega lepših delov Ljubljanskega barja do Iga. V vasi zavijemo levo s prednostne ceste in se peljemo naravnost, dokler je ne zapustimo. Peljemo se skozi vas Kremenica. Ko se pripeljemo na konec vasi, zavijemo desno na drugem odcepu, tik preden cesta izgine v gozd. Sledimo ozki cesti in kmalu na križišču zagledamo tablo, ki označuje naravni spomenik. Ribniki v dolini Drage imajo status naravnega spomenika. Malce naprej že zagledamo prvi ribnik. Avto je najbolje pustiti na parkirišču nasproti lovskega doma. Od tod se odpravimo peš po makadamski cesti ob ribnikih.

Na ribnikih gnezdi čopasti ponirki (*Podiceps cristatus*), mali ponirki (*Tachybaptus ruficollis*), liske (*Fulica atra*) in mlakarice (*Anas platyrhynchos*). Ustreza jim ekstenzivna raba ribnikov in z rogozom zarasli bregovi. Iz trstišča nas nase opozori glasni rakar (*Acrocephalus arundinaceus*), čapljica (*Ixobrychus minutus*) pa se zlepa ne bo izdala, čeprav navadno tam gnezdi nekaj parov. S še več sreče lahko uzrete tudi malo tukulico (*Porzana parva*). Na selitvi se tukaj priložnostno ustavi tudi dokaj nevsakdanje vodne ptice, kot so rjavovrati ponirek (*Podiceps grisegena*), kostanjevka (*Aythya nyroca*), kvakač (*Nycticorax nycticorax*) in ribji orel (*Pandion haliaetus*), redno pa bomo srečali reglje (*Anas querquedula*), žličarice (*Anas clypeata*) in velike bele čaplje (*Egretta alba*).

Od drugih živali moramo omeniti krastače (*Bufo bufo*), katerih množično selitev v ribnike lahko opazujemo spomladi. Žal jih na stotine za vselej vedno konča tudi na cesti. Močvirska sklednica (*Emys orbicularis*), naša avtohtona, a zelo redka želva, je spričo vse pogostejše prinesene rdečevratke (*Trachemys scripta*) v Dragi postala izjemno redka. Ne smemo pa pozabiti, da smo pri ribnikih že na območju rjavega medveda (*Ursus arctos*). ●

Daleč od večjih cestnih povezav leži Bloška planota, 750 metrov visoko. Nanjo se lahko povzpnejo iz dveh smeri. Zahodna nas pripelje iz Cerknice, vzdolž Cerkniškega jezera do Grahovega, kjer se cesta dvigne in prek Bloške Police pridemo v Novo vas, največje naselje na Blokah. Druga pot se odcepi z glavne ceste, ki povezuje Ljubljano in Kočevje. V Žlebiču zavijemo proti Sodražici, nato pa sledimo smerokazom za Novo vas.

Najboljše je, da avto pustimo ob glavni cesti in se peš odpravimo po enem izmed številnih kolovozov, ki preprečajo planoto. Zemljevid ne bo odveč. Marsikateri kolovoz se konča v Bloščici, tako da moramo za prehod prebresti na drugo stran. Potok ni globok. Od enega do drugega roba doline vijuga v velikih okljukih in ob straneh pušča mrtve rokave. Številni so manjši pritoki in izviri, voda meži od vsepovsod. Bloke so med naravoslovci znane po največjih ohranjenih površinah nizkih barj pri nas. Če se po naključju srečamo s parom pikastih martincev (*Tringa ochropus*), kar pozabimo na to, da sta se tu najverjetneje le ustavila na selitvi.

Barja in močvirja postopoma prehajajo v ekstenzivno obdelane travnike, tam, kjer košnja preneha, pa prevladujejo brin, rdeči bor in breza. V taki mozaični pokrajini najdemo drevesno cipo (*Anthus trivialis*), repaljščico (*Saxicola rubetra*), rjavega srakoperja (*Lanius collurio*) in rumenega strnada (*Emberiza citrinella*). V bolj "suhem" in odprtem delu Blok repaljščico zamenja prosnik (*Saxicola torquata*), nad nami pa se dvigajo pojoči poljski škrijanci (*Alauda arvensis*).

K zvočni kulisi borovih gozdičkov zagotovo spada nežno oglašanje čopaste sinice (*Parus cristatus*). Med brinovimi grmi, ki ponekod zaraščajo travnike, lahko poslušamo klopotanje mlinarčka (*Sylvia curruca*). K nekoliko gorskemu ozračju prispevajo krivokljun (*Loxia curvirostra*), kalin (*Pyrrhula pyrrhula*), krokar (*Corvus corax*), črna žolna (*Dryocopus martius*) in čizek (*Carduelis spinus*).

Ob vaseh, kjer so še senožetni sadovnjaki in stare vaške lipe, bomo pogosto slišali vijuglavko (*Jynx torquilla*), od drozgov pa lahko opazimo brinovke (*Turdus pilaris*), ki tu tudi gnezdi.

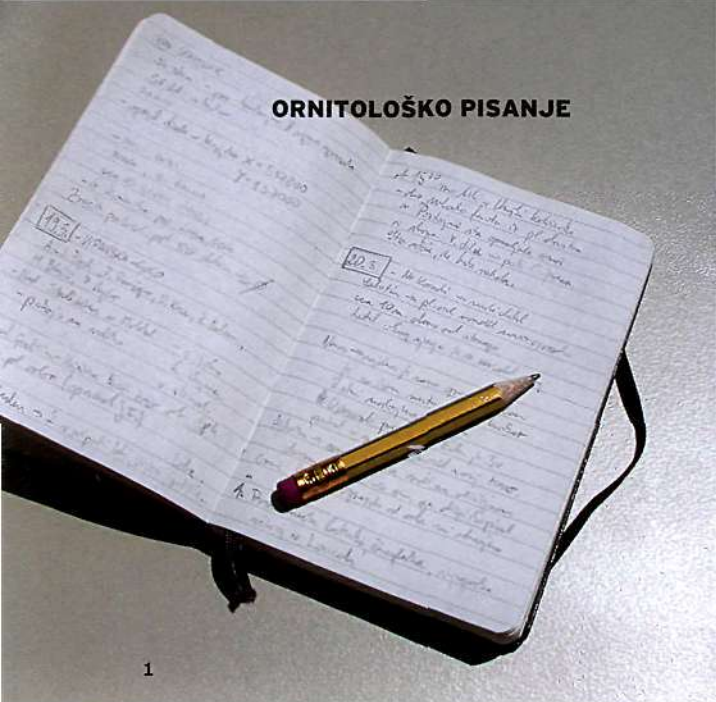
Idealen čas za obisk Blok je od maja do julija, ko lahko poleg ptic opazujemo tudi druge živali (kačje pastirje, metulje) in mnoge zanimive rastline. Med njimi so še posebej opazne različne vrste kumkavičevk (orhidej). ●

1: Zaradi ekstenzivnega načina gospodarjenja so ribniki v Iški Dragi pomembno gnezdišče vodnih ptic.
foto: Damijan Denac

2: Če želimo uzreti na ribniku mladega malega ponirka (*Tachybaptus ruficollis*), se moramo pošteno potruditi. Odlično se namreč skrivajo v rogozu, ko so še čisto majhni pa jih eden od staršev nosi kar na hrbtu.
foto: Dušan Klenovšek

3: Vijugajoča Bloščica daje Bloški planoti prav posebno, edinstveno podobo.
foto: Eva Vukelič

ORNITOLOŠKO PISANJE

Kaj pisati? // Al Vrezec

1: Ena izmed pomembnih nalog vsakega ornitologa je, da si svoja opazovanja vestno beleži v terensko beležnico. foto: Tomaž Mihelič

2: Pegasta sova (*Tyto alba guttata*). foto: Franc Bračko

Terenska beležnica je poleg daljnogleda, teleskopa in določevalnega priročnika osnovna oprema vsakega ornitologa. Poleg iskanja in določevanja ptic na terenu sodi v ornitološko delo tudi vestno zapisovanje opažanj v terensko beležnico. Zapisi so največkrat seznami vrst s števili prešteti osebkov, ki smo jih določenega dne opazili na določenem območju. Poleg tega k seznamu sodijo še zapisi o zanimivejših opažanjih in risbe težje določljivih ptic, ob katerih se bomo s priročnikom v roki pozabavali doma. V beležnicah se tako sčasoma nabere cel kup ornitoloških podatkov, ki so lahko zanimivi tako s favnističnega, ekološkega, vedenjskega kot varstvenega vidika in s tem zanimivi tudi za širšo ornitološko javnost. Takšni podatki so v obliki krajših prispevkov o posameznih vrstah ptic objavljeni denimo v reviji *Acrocephalus* v rubriki Iz ornitološke beležnice. Predmet tokratne obravnave bo torej kratek strokovni ornitološki prispevek.

Prvi vtis na vsakega opazovalca ptic, ki se je zadovoljen vrnil z uspešnega terena, naredijo gotovo redkejše vrste, torej tiste, ki jih z območja opazovanja ni vajen ali pa so zanj še povsem nove. To je tudi prva točka, ki nam pove, ali je vredno naše opazovanje obelodaniti širše ali ne. Seveda je redkost opazovane vrste lahko le naša predstava, zato se je treba pred odločitvijo, ali je naše opazovanje širše zanimivo ali ne, prepričati v že objavljenih delih, torej knjigah, člankih in drugih nam dostopnih virih. Oglejmo si pripravo in zapis krajšega ornitološkega prispevka na primeru opazovanja pegaste sove v Savinjski dolini (prispevek je bil objavljen v reviji *Acrocephalus* 24 (119): 149-150). V terenski beležnici je v zvezi s tem opazovanjem nastal sledeči zapis:

1.11.2002 - Slovenija, Savinjska dolina, avtocesta v bližini Latkove vasi pri Polzeli, 280 m n.v., UTM WM02
Tyto alba guttata - 1 kadaver, drugoletna samica.

Osebnost se mi je zdel podatek zanimiv, saj sem se s pegasto sovo v Sloveniji le malokrat srečal, še manjkrat pa sem jo videl povoženo ob cesti, čeprav to žal resnici na ljubo ni več

tako redek pojav. Svoje opazovanje oziroma najdbo bi podoživel nekako takole:

Proste dni okoli prvega novembra 2002 sem preživel na našem vikendu v Dravinjski dolini. Dobro spočit sem se 1.11.2002, ko se je sicer mrakobni dan že dobro prevesil v drugo polovico, odločil, da se poslovim od domačih, ki so še vztrajali na vikendu, in napotim nazaj proti Ljubljani. Pot me je vodila po tkrat še razmeroma novi avtocesti mimo Celja, kjer sem opazoval le tu in tam kakšno kanjo *Buteo buteo* in sivo vrano *Corvus corone cornix*, povsem običajni vrsti tamkajšnje občestne avifavne. Presenečenje me je čakalo, ko sem se peljal skozi Savinjsko dolino. Nekje v bližini Latkove vasi pri Polzeli sem sredi avtoceste zagledal nekaj, kar je spominjalo na štruco kruha, a sem se takoj spomnil dogodivščine, ko sva s kolegom Borutom Rubiničem pred leti iskala povožene sove za njegovo raziskavo. Pomislil sem, da bi lahko bila štruca pravzaprav mrtva pegasta sova. Nemudoma sem zavrl in ustavil ob robu avtoceste, po kateri so se podili številni avtomobili. Na vrsti je bilo torej precej težavno prečkanje avtoceste. Po nekaj minutnem čakanju sem se le prebil do sredine in res našel povsem svež kadaver pegaste sove. Bila je drugoletna samica temnejše podvrste *Tyto alba guttata*.

Zgornji zapis, napisan v nekoliko doživljajsko in literarno navdahnjenem slogu, je seveda povsem resničen in korekten, a je za vsakogar, ki išče v njem konkretne podatke in vsebino, povezano s pegasto sovo, povsem neuporaben. Težava je v kupu odvečnih informacij (v zgornjem tekstu označenih z rdečo), ki so s stališča doživljajskega spisa povsem dobrodošel dodatek, s stališča strokovnega teksta pa velika napota, ki zgolj zamegljuje našo osnovno informacijo, ki smo jo želeli z zapisom povedati, torej najdbo kadavra pegaste sove. Tehtne informacije so dobesedno skrite v kupu nepomembnih podatkov. Za potrebe strokovnega in jasno napisanega teksta je zato treba besedilo nekoliko prečistiti in preurediti ter izluščiti bistvo sporočila. Tako dobimo sledeči zapis:

Dne 1.11.2002 sem se skozi Savinjsko dolino peljal po razmeroma novi avtocesti. V bližini Latkove vasi pri Polzeli (280 m n.v., UTM WM02) sem sredi avtoceste našel povsem svež kadaver pegaste sove. Bila je drugoletna samica temnejše podvrste *Tyto alba guttata*.

Seveda pa je to sedaj le gol podatek. Bralec tako ne ve, ali je najdba pomembna ali ne oziroma kaj lahko to opazovanje pomeni. Podatek je zato potrebno ovrednotiti, kar bo naše opazovanje uvrstilo v okvir že znanih dejstev o pegasti sovi v Sloveniji. Tu moramo poseči po ornitološki literaturi, ki nam je na voljo. Za Slovenijo sta vsaj pri začetnem vrednotenju podatkov zelo primerna oba ornitološka atlasa, torej Geistrov Ornitološki atlas Slovenije iz leta 1995 za gnezdilce in Sovincev Zimski ornitološki atlas Slovenije iz leta 1994 za prezimovalce. Iz obeh knjig tako za pegasto sovo izvemo, da podatkov o njenem pojavljanju v Savinjski dolini vsaj do izida obeh atlasov ni bilo. To pa da pričujočemu podatku že povsem drugačno vrednost. Atlas pa obravnavata le obdobji gnezdenja in prezimovanja, ne pa tudi selitve, zato je treba pobrskati še po kakšni objavi, v kateri bi bilo pojavljanje pegaste sove v Savinjski dolini morda že omenjeno. Večina novodobnih strokovnih ornitoloških prispevkov iz Slovenije je zbranih v revijah *Acrocephalus*, *Annales*, *Falco*, *Scopolia* in *Biota*, nekaj pa tudi v drugih revijah. Najbolj priročno je torej, da se s svojo raziskovalno žilico zaženemo še v te prispevke. In res je o sovah spodnje Savinjske doline v reviji *Acrocephalus* leta 2000 pisal že M. Vogrin, ki pa v svojem delu omenja le lesno sovo *Strix aluco* in malo uharico *Asio otus*, pegaste sove pa ne. Naša ugotovitev je torej, da gre pri novembrski najdbi res za prvo pojavljanje pegaste sove v Savinjski dolini, vsaj kar se novejšega obdobja tiče, saj starejše literature tokrat nismo vzeli v poštev. Zato v strokovnem besedilu ne smemo pozabiti in ustrezno citirati literature, s pomočjo katere smo ovrednotili svoj podatek. Za vsako trditvijo, ki ni naša in smo si jo sposodili od drugod, moramo navesti vir, od koder smo trditev dobili. S temi ugotovitvami dopolnjeni prispevek bi tako bil videti nekako takole:

Resnična meja oziroma potek hibridne cone obeh podvrst pegaste sove v Sloveniji še danes ni jasna. Med obema subpopulacijama tako v SV kot v JZ delu države ni jasne povezave, saj med njima zeva veliko nezasedeno območje, kakršno je na primer Savinjska dolina, in to tako v gnezditvenem kot zimskem času [Sovinc, A. (1994): Zimski ornitološki atlas Slovenije. – Tehniška založba Slovenije, Ljubljana; Geister, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. – DZS, Ljubljana]. Celo podrobnejša raziskava sov Savinjske doline pojavljanja pegaste sove v njej ni potrdila [Vogrin, M. (2000): Sove spodnje Savinjske doline. – *Acrocephalus* 21 (98–99): 43–45]. Dne 1.11.2002 sem se skozi Savinjsko dolino peljal po razmeroma novi avtocesti. V bližini Latkove vasi pri Polzeli (280 m n.v., UTM WM02) sem sredi avtoceste našel povsem svež kadaver pegaste sove. Bila je drugoletna samica temnejše podvrste *Tyto alba guttata*. Čeprav gre za podatek iz negnezditvenega obdobja, potrjuje pojavljanje pegaste sove v Savinjski dolini, ki glede na njeno zgolj klateško lastnost ne izključuje tudi njenega gnezdenja. Pregled bližnjih starih ostrešij bi morda dal jasnejši odgovor na to vprašanje.

Podatek je tako ovrednoten in prispevek je dobil že skoraj končno podobo v obliki strokovnega besedila, ki obravnava favniščno zanimivost. Še vedno pa lahko pomislimo, ali nam lahko podatek postrže tudi s kako drugo vsebino. Dejstvo je, da so sove velikokrat žrtev prometa, kar je za primer italijanskih avtocest prikazal B. Rubinič v članku, objavljenem v reviji *Acrocephalus* leta 2000. Zato lahko na primeru naše pegaste sove izpostavimo tudi ta varstveni vidik. Za končno podobo je treba prispevku dodati še naslov, kratek

povzetek v angleškem jeziku in avtorjev naslov. Prispevek, pripravljen za objavo, je tako videti nekako takole:

Pegasta sova *Tyto alba*

Barn Owl - first record for the Savinja valley (NE Slovenia). On 1 Nov 2002, a fresh cadaver of 2nd winter female of *T. a. guttata* subspecies was found on the motorway in the vicinity of Latkova vas near Polzela (UTM WM02). A detailed inspection of the old attics nearby would give us an answer whether this owl breeds in the Savinja valley as well.

Resnična meja oziroma potek hibridne cone obeh podvrst pegaste sove v Sloveniji še danes ni jasna. Med obema subpopulacijama tako v SV kot v JZ delu države ni jasne povezave, saj med njima zeva veliko nezasedeno območje, kakršno je na primer Savinjska dolina, in to tako v gnezditvenem kot zimskem času [Sovinc, A. (1994): Zimski ornitološki atlas Slovenije. – Tehniška založba Slovenije, Ljubljana; Geister, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. – DZS, Ljubljana]. Celo podrobnejša raziskava sov Savinjske doline pojavljanja pegaste sove v njej ni potrdila [Vogrin, M. (2000): Sove spodnje Savinjske doline. – *Acrocephalus* 21 (98–99): 43–45]. Dne 1.11.2002 sem se peljal skozi Savinjsko dolino po razmeroma novi avtocesti. V bližini Latkove vasi pri Polzeli (280 m n.v., UTM WM02) sem sredi avtoceste našel povsem svež kadaver pegaste sove. Bila je drugoletna samica temnejše podvrste *Tyto alba guttata*. Čeprav gre za podatek iz negnezditvenega obdobja, potrjuje pojavljanje pegaste sove v Savinjski dolini, ki glede na njeno zgolj klateško lastnost ne izključuje tudi njenega gnezdenja. Pregled bližnjih starih ostrešij bi morda dal jasnejši odgovor na to vprašanje. Na savinjski avtocesti sem pred časom našel tudi kadaver male uharice *Asio otus*, kar kaže na problem smrtnosti sov na nižinskih avtocesteh, ki je bil podrobno predstavljen za italijanske avtoceste, kjer sta bili glavni žrtvi prometa prav pegasta sova in mala uharica [Rubinič, B. (2000): Smrtnost sov Strigiformes na avtocestah med Bologno in Trbižem (Italija) pozimi 1998–99. – *Acrocephalus* 21 (98–99): 67–70].

Al Vrezec, Pražakova 11, SI-1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: al.vrezec@nib.si

Na koncu naj povzamem osnovna pravila, ki se jih moramo držati, če želimo napisati dober strokovni prispevek:

- pri pisanju izhajajmo iz osnovne ideje ali dejstva, ki ga želimo sporočiti in mora biti jasno izpostavljen;
- ne pišimo nepomembnih, doživljajskih podatkov, ki delajo naš prispevek manj pregleden in jasen;
- osnovni podatek ovrednotimo s pomočjo že objavljenih del, ki jih ustrezno citiramo;
- podatek je dejstvo, iščimo vsebino oziroma, kaj nam podatek lahko pove.

Še to. Ob pripravi končne podobe prispevka se zgledujmo po pravih pisanja in po že objavljenih prispevkih v reviji, kjer bi želeli svoj prispevek objaviti. Bolj se bomo oddaljevali od pravil, kasneje bo naš prispevek objavljen, poleg tega pa obstaja večja verjetnost napak, ki jih lahko nehote vneso urednik, ki mora slabše pripravljene prispevke popraviti in uskladiti s pravili pisanja, preden so ti objavljeni. Sami seveda najbolj vemo, kaj smo na terenu res opazili in kaj smo s svojim prispevkom res želeli sporočiti, zato naj nam ga ne bo težko ustrezno oblikovati. Navsezadnje smo za vsebino, ki je objavljena, podpisani sami in ne urednik, zato za morebitne napake seveda odgovarjamo sami kot avtorji. ●

avtorji:

Nada Bele

Luka Božič

Damijan Denac

Andrej Figelj

Andrej Medved

Tomaž Mihelič

Borut Mozetič

Mateja Nose

Matjaž Premzl

Žiga Iztok Remec

Jakob Smole

1

2

4

fotografi:

1, 6, 7: Tomaž Mihelič

2: Maaria Semm

4: Andrej Medved

8: Tomaž Jančar

10: Matjaž Premzl

11: Dietmar Nill

12: Borut Mozetič

13: Matjaž Kerček

14: Borut Rubinič

1//Tiskovna konferenca projekta »Kosec«

Ob začetku projekta »Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji« smo 17. marca pripravili tiskovno konferenco, in sicer v Centru Evropa, neke vrste medijskem središču Delegacije Evropske komisije v Sloveniji, kar je po svoje logično, saj kar tri četrtine sredstev za uresničitev projekta prispeva Evropska komisija iz sredstev finančnega instrumenta LIFE.

Zgodovino in načrtovane akcije projekta sta predstavila dr. Peter Trontelj in vodja projekta Nada Bele. Naši gostje na konferenci so bili minister Janez Kopač, vodja delegacije Evropske komisije v Sloveniji, gospod Erwan Fouere in Anton Majzelj, direktor družbe Mobitel, ki je glavni pokrovitelj DOPPS. Gospod Majzelj je izpostavil podporo društvu in sodelovanje, ki se kaže tudi pri izdaji mobi kartic, saj najbolj prodajana kartica nosi podobo kosca. Nadvse pozitiven in spodbuden je bil govor gospoda Fouereja, ki je poudaril ohranjanje bogate naravne dediščine v Sloveniji, ter spodbudil naravovarstvene (vladne in nevladne) organizacije k nadaljevanju dela za ohranitev tega bogastva. O začetku projekta so poročali številni mediji. MN

2//Izobraževanje na temo »kmetijstvo in okolje« pri RSPB (Velika Britanija)

V vlogi naravovarstvenega agronoma sem se na posebno povabilo RSPB udeležil 2-tedenskega izobraževanja v Angliji in na Škotskem, skupaj s še dvema predstavnicama pristopnih držav EU, in sicer Tano Sutiakovo (SOVS BirdLife Slovaška) in Maario Semm (EOS BirdLife Estonija). Izobraževanje je bilo namenjeno krepitvi znanja na področju svetovalnih tehnik oziroma kako pomagati in svetovati kmetom pri pticam prijaznem upravljanju s kmetijskimi zemljišči. Poleg številnih neposrednih srečanj s kmeti, med katerimi so vsi imeli s seboj Collinsov ptičji priločnik, smo opravili številne intervjuje z usluž-

benci RSPB v Sandyju – The Lodge in RSPB v Edinburgu na Škotskem, si ogledali štiri naravne rezervate ter se seznanili z upravljaljskimi ukrepi na kmetijskih zemljiščih za posamezne vrste ptic v okviru novega koncepta angleškega kmetijsko – okoljskega programa.

Izobraževanje se je začelo 22. marca 2004, ko smo v Lodgeu v Sandyju opravili intervjuje s predstavniki posameznih oddelkov – znanstveno raziskovalni odd., kmetijsko svetovalni odd., evropski mednarodni odd., itd. Naslednjega dne smo blizu Peterborougha obiskali kmeta, ki na svoji kmetiji prodaja ptičjo hrano. V sredo 24. marca nas je pot vodila na RSPB-jevo poskusno polje »Grange Farm«, kjer opravljajo kmetijske poskuse v podporo poljskemu škranjancu, in naprej v Banbury, kjer smo si naslednjega dne ogledali naravni rezervat Otmoor. Še istega dne smo se z vlakom pripeljali v Leeds na seminar RSPB-jeve kmetijsko svetovalne službe ter v petek že spali v Edinburgu. V nedeljo 28. marca smo iz Tarberta na Škotskem s trajektom pripluli na otok Islay, kjer smo prebili dvoje nepozabnih dni ter svoje veselje delili z beloličnimi gosmi (*Branta leucopsis*), planinskimi vranami (*Pyrhocorax pyrrhocorax*), gagamai (*Somateria mollissima*), lednimi viharniki (*Fulmarus glacialis*), školjkaricami (*Haematopus ostralegus*), beločelimi gosmi (*Anser albifrons*) in drugimi. Ogledali smo si naravni rezervat Grunard in Oa. V torek 30. marca smo bili v Dumfriusu in naslednjega dne v naravnem rezervatu Marsehead, kjer nas je skupaj z upravljalci rezervata presenetila bela štorclja (*Ciconia ciconia*), ki je menda prvič zajadrala v te kraje. V četrtek 1. aprila smo obiskali kmeta v Anstrutherju, katerega kmetija je pod upravljaljsko pogodbo z RSPB-jem, ter svojo zgodbo zaključili v petek 2. aprila 2004 v centralni pisarni škotskega RSPB v Edinburgu.

Izobraževanje je bilo kakovostno izpeljano s strani celotnega RSPB in še posebej Catherine Z. Larman in Marcusa Gillearda (oba RSPB Lodge), ki sta bila naša vodnika.

Vzpostavljeni so bili stiki s številnimi strokovnjaki, veliko slikovnega in drugega materiala pa je na voljo na moji mizi na Tržaški 2, pač za tiste, ki bi radi izvedeli več o angleškem kmetijskem modelu in o pticam prijaznih načinih upravljanja kmetijskih zemljišč. Izobraževanje je vtilo novega zagona pri modeliranju kmetijskih praks v korist kosca (*Crex crex*) na Ljubljanskem barju, kar je predmet projekta LIFE Narava III »Vzpostavitev dolgoročnega varovanja kosca v Sloveniji«. Še enkrat vse pohvale RSPB. AM

3//Sestavljanje gnezdilnic (akcija Ljubljanske sekcije)

Že pomladi lanskega leta se nam je na Ljubljanski sekciji porodila ideja o sestavljanju gnezdilnic za eno izmed naših akcij. Zamisel je bila vsem tako všeč, da smo jo potrdili brez kakršnih koli jasnejših idej o tem, kako naj bi akcijo sploh izpeljali. Jeseni smo se načrtovanja akcije lotili zares. Vsak je dal svoje ideje in skupaj smo se odločili, da k sodelovanju povabimo vse člane DOPPS, dve osnovni ter eno srednjo šolo. Vojko Havliček je vodil začetni del akcije, pripravil načrte, pridobil les in ga zrezal na osnovne dele. V februarju, ravno med šolskimi počitnicami, je začel v Ljubljani potekati drugi del naše akcije. Gnezdilnice je bilo treba sestaviti in prebarvati. Pod vodstvom Ivana Kogovška smo tri dni sestavljali in barvali, vedno v različni zasedbi. Vsakič se je tako začelo s spoznavanjem in prebijanjem ledu, ko pa smo se spoznali, so gnezdilnice nastajale kot po tekočem traku. Veliko članov je prišlo, da bi sestavili svojo gnezdilnico, nato pa je večina sestavila vsaj še eno za šole. Razveseljivo je bilo videti veliko mlajših udeležencev, ki so pod vodstvom svojih staršev sestavljali gnezdilnice. Sprva malo zadržano, kasneje pa kot pravi mizarjski mojstri.

Tretji del akcije je potekal približno mesec kasneje, ko je ob kratki predstavitvi vsaka od šol dobila svoje štiri gnezdilnice. Te smo namestili člani Ljubljanske sekcije in otro-

6

ci nam že sporočajo vesti o njihovih prvih obiskovalcih. Veseli nas, da so se pticam dela rok naših članov zdela primerna za rojstvo in vzgojo njihovega naraščaja. ŽIR

4//Poročilo o delu v okviru projekta »Kosec«

V začetnih mesecih dela na projektu LIFE »Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji« smo bili uspešni pri prijavi na ponudbo Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije za zakup 95 parcel v skupni velikosti 35 ha na območju Ljubljanskega barja. DOPPS bo tako te parcele dobil v zakup za dobo desetih let.

Na projektnem območju Cerknškega jezera se je pričel nakupni postopek za 88 ha od načrtovanih 100 ha zemljišč, ki ga pod varstvom občine Cerknica uresničuje Notranjski regijski park.

Izdelali smo načrt za letošnji vseslovenski popis kosca, ki se bo opravljal maja in junija. Projekt Life smo promovirali tako na nacionalni kot na lokalni ravni. Marca smo organizirali tiskovno konferenco, kjer smo predstavili projekt Life Kosec. Izšli so članki o koscu in projektu v dnevniških Delo in Večer, v Notranjskih novicah ter v glasilu Mestne občine Ljubljana. Predstavitve kosca in projekta smo imeli tudi na Radiu glas Ljubljane, ter daljšo oddajo na Radiu Slovenija intelekta, kjer je bil projekt predstavljen kot vzorčni projekt, ki črpa sredstva iz EU. V časopisih Kmečki glas, Mostiščar in Biodar je izšel članek z naslovom Kmetje kot varuhi ogroženih ptic, kjer smo kmete na projektnih območjih seznanili s primeri upadanja številčnosti populacij ptic v zahodnoevropskih državah kot posledico ukrepov skupne kmetijske politike (CAP) in jih spodbudili k pticam bolj prijaznemu kmetovanju. NB

5//Delavnica Natura 2000 in Slovenski kmetijsko-okoljski program v Murski Soboti

Dne 26. 3. je bila v Splošni kmetijski zadrugi v Murski Soboti organizirana delavnica

na temo Natura 2000 in ukrepov Slovenskega kmetijsko-okoljskega programa. Delavnice so se udeležili zaposleni v zadrugi, predstavnica Zavoda RS za varstvo narave in nekaj kmetov z Goričkega, predvsem tistih, ki so zainteresirani za omenjene ukrepe. Na delavnici sem kot predstavnik DOPPS spregovoril o Posebnih območjih varstva ter njihovem opredeljevanju, pomenu in varstvu. Poudarek je bil na Goričkem ter ekoloških zahtevah in varstvenih ukrepih za ohranjanje varstveno pomembnih vrst ptic s tega območja, zlasti velikega skovika in hrbiškega škranjca. Poleg samega programa je delavnica dala vpogled v določene probleme na tem področju. Pokazalo se je, da v okviru Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano trenutno ni prave volje za uresničevanje in promocijo pticam prijaznih ukrepov v kmetijsko-okoljskem programu, četudi so nekateri med njimi takšni na papirju. Brez ustrezne promocije in svetovanja je težko verjeti, da bodo ti ukrepi zaživeli v praksi. Lep primer je prav Goričko, ki ima vse potencialne za pticam prijazno ekološko kmetovanje, interesentov za kmetijsko-okoljski program pa ni. Drugi problem so sami ukrepi, ki so načeloma sicer dobri, vendar premalo specifični za doseganje ciljev, ki jih zahteva Natura 2000. V primeru Goričkega uresničevanje ukrepov otežujejo tudi nekateri nepotrebni in neživljenjski dodatni pogoji, kot je na primer predpisana minimalna površina visokodebelnega sadovnjaka, ki jo mora sadovnjak dosegati, da lahko kandidira za pridobitev plačil. Skratka, področje, kjer nas čaka še veliko dela. LB

7//Popis velike uharice na Krasu

V začetku marca smo šli na popis velike uharice. Na prvem skupinskem popisu Kraškega roba se nas je zbralo kar 35 popisovalcev. Tako smo lahko že v enem večeru pregledali večino območja. Kljub vetru in mrazu so bile tri skupine uspešne, saj so potrdile pojavljanje že iz prejšnjih let znanih teritorialnih samcev. Par uharic se je kot kaže

6//Predavanje za domačine izpod Breginjskega stola

Februarja smo za domačine Breginja in okoliških vasi skupaj z Zavodom za varstvo narave (OE Nova Gorica) pripravili predstavitve ptic Breginjskega stola in strokovnih podlag, ki so botrovali, da se je območje uvrstilo med predlagana območja mreže Natura 2000.

Beseda je tekla predvsem o koscu, ki v prav neverjetnem številu naseljuje ta alpska travnišča, seveda pa nismo šli mimo kotorn in slegurjev, ki naseljujejo predvsem zgornje predele travnišč, kot tudi planinskih orlov in beloglavih jastrebcev, ki območje redno preletavajo.

Odziv domačinov je bil zelo različen. Na eni strani so se nekateri bali, da jim zavarovanje Breginjskega stola prinaša nepotrebne omejitve v sicer že sedaj zakotnem in zapostavljenem predelu Slovenije, spet drugi so ravno v ohranjeni naravi videli priložnost doline. Vsi pa so se strinjali, da so narava Breginjskega stola in predvsem tamkajšnje ptice nekaj enkratnega in čudovitega in vsekakor potrebnega varstva. Pri tem se je ponovno pokazala pomembnost informiranja lokalnega prebivalstva o načrtovanih zavarovanjih in seveda vseh prednostih, ki jih takšna odločitev potegne za sabo. TM

premaknil na novo lokacijo, kjer je že gnezdil pred dobrimi desetimi leti, zama pa smo iskali dva pojoča samca, registrirana v preteklosti. K slednjemu je lahko prispevala tudi burja, ki je motila popis predvsem na najvišjih predelih Kraškega roba. Večerni popis smo zaključili ob žerjavici in prijetnih debatah. Tisti najbolj zagnani smo noč prespali kar na prostem in se zjutraj posvetili sinicam. Z željo, da bi uzrli žalobno sinico, smo preiskovali okolico Zanigrada, a žal brezuspešno.

Popise uharic smo v marcu nadaljevali tudi na matičnem Krasu. Usmerjeni predvsem v iskanje morebitnih novih ali spregledanih gnezdišč smo sistematično preiskali še celo garnituro vrtač in udornic. Novih uharic ni bilo, v veliko primerih pa so bili opaženi raznovrstni moteči dejavniki. Od strelišča glinastih golobov do kurišč, plezališč in novih gozdnih cest, speljanih po robu udornice. Popisi so potrdili, da je uharica tudi na svojih najboljših območjih v državi izredno redka, naš pregled nad aktivnostjo gnezdišč pa zelo dober. TM

8//Poročilo s Skupščine DOPPS

V soboto 27. aprila 2004 je v srebrnem salonu Grand hotela Union potekala že 25. redna letna skupščina DOPPS. Kar veliko število udeležencev je bilo najprej navzočih pri uradnem delu skupščine. Poročilo o delu društva in finančno poročilo je podal direktor Tomaž Jančar. Sledilo je poročilo nadzornega odbora, ki ga je podal njegov predsednik, Slavko Polak. Nadzorni odbor pri pregledu delovanju društva ni našel nepravilnosti. Predsednik dr. Peter Trontelj je predstavil program dela DOPPS za leto 2004, ki ga je sprejel Upravni odbor v pripravi poslovnega načrta za društvo za prihodnjih pet let. Sprejet je bil Aneks k statutu, ki spreminja sedež društva, ki bo odslej na Tržaški 2 v Ljubljani, kjer so novi društveni prostori.

Tokratna skupščina je bila tudi volilna, zato so sledile volitve v temeljne organe društva. Novi predsednik je postal Slavko Polak, novi podpredsednik pa Bogdan Lipovšek.

Naslednji dve leti bodo upravni odbor DOPPS sestavljali Katarina Aleš, Marjan Gobec, Vojko Havliček, Dušan Klenovšek, Urša Koce, Luka Korošec, Borut Mozetič, Željko Šalamun, Simon Širca, Dušan Sova, Boštjan Surina in Eva Vukelič. Novi so tudi člani nadzornega odbora: Tatjana Čelik, Peter Legiša in Bojan Marčeta, predsedoval pa mu bo Andrej Hudoklin.

Po kratkem odmoru smo nadaljevali z drugim, bolj sproščenim delom skupščine. Podelili smo nagrado Aviana, ki jo je za svoje večletno prostovoljno delo pri varovanju ptic in vsestransko pomoč pri upravljanju v naravnem rezervatu Škocjanski zatok prejel gospod Gian Franco Vincoletto. Sledile so predstavitve iz dela naših članov. Predstavljeno je bilo delo Ljubljanske sekcije, seznanili smo se z novostmi v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok in spoznali začetne aktivnosti na projektu LIFE za dolgoročno ohranitev kosca v Sloveniji. Uradni del smo sklenili s predavanjem Boruta Rubiniča o sredozemskem galebu, novo ugotovljeni gnezdiški na Jadranskem morju. MN

9//Ornitofon

Pomlad je obdobje, ko prejemamo še posebej veliko telefonskih klicev. Spomladanska selitev ptic nam z malo sreče omogoča opazovanja, ki za posamezne kraje niso običajna. Veliko ljubiteljev je poklicalo z vprašanjem, katero vrsto so videli na krmilnici ali drugje. Po opisih sodeč poskušamo ugotoviti, za katero vrsto gre, kar pa ni vedno mogoče. Najlaže bi bilo vrsto ptice določiti po fotografiji, ker pa to

večinoma ni mogoče, je priporočljivo, da ptico vsaj skicirate. Skica vam bo olajšala določitev vrste po priručniku, laže pa vam bomo tudi svetovali.

Vsakdanjo temo o krmilnicah so spomladi zamenjale gnezdilnice. Kako jih izdelamo, kam jih obesimo in kako skrbimo zanje, so bila najpogostejša vprašanja. Pogovarjali smo se tudi o trkih ptic v okna, uničenih gnezdih in zapuščenih mladičih. Vse to priča, da je v Sloveniji veliko ljubiteljev ptic, ki jim ni vseeno, kaj se dogaja z našo naravo. AF

10//Gnezdilnice za pegasto sovo (akcija Štajerske sekcije)

Na sestanku Štajerske sekcije DOPPS, 27. 12. 2003, o katerem sem pisal že v prejšnji številki, smo se dogovorili o akciji postavitve gnezdilnic za pegasto sovo, ki naj bi jo koordiniral. Hitro sem spoznal, da bo navidez preprosta akcija vse prej kot enostavna. Najprej smo potrebovali material, in k sreči je lahko moj oče s tovarnjakom pripehljal 4 m dolge deske h g. Miru Vambergerju, kjer smo gnezdilnice izdelali. Ta del je šel kar hitro in brez večjih nesreč. Upočasnilo se je pri postavitvi gnezdilnic. Pri tem smo si pomagali s podatki, zbranimi na ornitološkem taboru v Trnovski vasi. Luka Božič je napisal in poslal posebne dopise s prošnjo za dovoljenje postavitve gnezdilnic na izbrane lokacije, kar je zelo pomagalo pri kasnejšem dogovarjanju. Eno smo namestili v gradu v Račah. Ta dan pa bi z akcijo neslavno lahko končali že na samem začetku, kajti gnezdilnica je le za las šla v prtljažnik AX-a z zloženo zadnjo klopjo. Pri drugi pa se je zapletlo pri grajskih stopnicah, ki niso več to, kar so bile, kot je preizkusil eden od pomagačev. Skupaj smo namestili tri gnezdilnice, načrtujemo pa postavitev še petih. Pri tem bi se zahvalil vsem, ki so kakorkoli pripomogli pri postavitvi gnezdilnic, z malo šale, »socialnih domov« za pegasto sovo. MP

11//Odlične mlade ornitologinje

Na letošnjem 21. srečanju Mladi za napredek Maribora se je zvrstilo čez 200 raziskovalnih nalog, ki jih je opravilo skoraj 400 osnovnošolcev in srednješolcev. Mladi za napredek Maribora je projekt Mestne občine Maribor za vzpodbujanje mladih k raziskovalnemu delu. Vsako od 27 srednješolskih raziskovalnih področij ima svojo komisijo, ki oceni prispele naloge in zagovore dijakov ter jih oceni.

Eno izmed področij je tudi varstvo okolja. Sem se je uvrstila naloga z naslovom »Poznavanje zlatovranke (*Coracias garrulus*) v Slovenskih goricah«, ki sta jo izdelali Barbara Zakšek in Maja Garbajs, dijakinji II. gimnazije v Mariboru. Z nalogo sta s pomočjo ankete med prebivalci na območju Slovenskih goric ugotovili, kako ljudje poznajo zlatovranko in kako so pripravljene pomagati pri njenem ohranjanju. Zbrali sta zgodovinske podatke gnezditvene razširjenosti in popisali tod še vedno živeča ljudska imena za zlatovranko. Ker sta v raziskovano območje vključili SPA »Doli Slovenskih goric«, bodo rezultati uporabni tudi pri prihodnjih akcijah varovanja zlatovranke, ki bo možno le ob aktivni udeležbi domačinov.

S kakovostno pripravljeno nalogo in suverenim zagovorom sta v tej kategoriji zmagali in dosegli 1. mesto. Za odlični uspeh in aktualno vsebino naloge jima na DOPPSu iskreno čestitamo. DD

12//Zaposlili smo Igorja Brajnika

Kot smo že večkrat poročali, se bodo leto v naravnem rezervatu Škocjanski zatok začela težko pričakovana sanacijska in renaturacijska dela, ki bodo vsaj delno povrnili nekdanjo podobo in trajno zagotovila ohranitev ter razvoj naravnega bogastva na tem koščku slovenske obale. Skratka, čaka nas veliko dela.

Poleg velikega obsega predvidenih ukrepov bo za prihodnje vzpostavljane ugodnih ekoloških razmer, ki jih za svoj razvoj

potrebujejo ciljne rastlinske in živalske vrste, potrebna izredna natančnost izvedbe del. Izkušnje kažejo, da je končni rezultat v veliki meri odvisen od stalnega naravovarstvenega nadzora, usmerjanja in sodelovanja z izvajalcem del. Tudi zato smo v letošnjem letu nadgradili profesionalno nadzorno službo z zaposlitvijo naravovarstvenega nadzornika za polovični delovni čas. Ekipi naravnega rezervata Skocjanski zatok se je v začetku marca pridružil Igor Brajnik, izvrsten poznavalec ptic in ljubitelj narave. Igor je že od leta 1987 stalni zunanji sodelavec Prirodoslovnega muzeja Slovenije pri projektu spremljanja selitve ptic in dolgoletni član ornitološkega društva Ixobrychus iz Kopra.

Skupaj z Branetom Korenom skrbita za stalno spremljanje stanja naravnih vrednot v rezervatu ter dnevno neposredno nadzirata opravljanje varstvenega režima na območju rezervata in njegovem zaledju. Na terenu sodelujeta z lokalnimi prebivalci in sprejemata ter usmerjata obiskovalce. Med njune naloge sodi tudi urejanje parkovne infrastrukture, od postavljanja do vzdrževanja opreme, označb in druge infrastrukture. BM

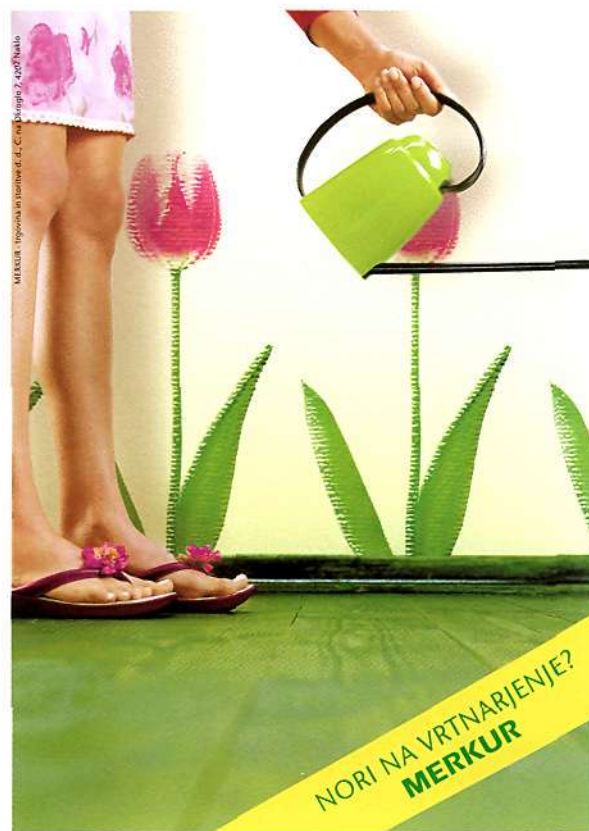
13//Škrjančar

Konec aprila je bil v bližini Maribora najden škrjančar s poškodovano perutjo. Ker v Sloveniji nimamo azila za prostoživeče živali, smo se tudi tokrat znašli pred neprijetnim vprašanjem, kam s ptico, ki potrebuje veterinarsko oskrbo. Iz zadrege sta nas rešila zakonca Nabergoj, ki sta nam že v preteklosti mnogokrat priskočila na pomoč v podobnih primerih. Sokol je sedaj že na prostosti, saj je pretrpel le udarec, verjetno v prometni nesreči. Veterinarstvu Nabergoj in najditelju sokola, ki je obvestil DOPPS, se najlepše zahvaljujemo. Brez njihove pomoči, ki poteka samoiniciativno brez državne podpore, bi imele zgodbe, kot je ta, žalosten konec. JS

14//Kje letajo beloglavi jastrebi?

Natančno vedenje o tem, kje Slovenijo preletavajo beloglavi jastrebi, se je izkazalo za izjemno pomembno pri prizadevanjih za njihovo varstvo. V ta namen smo na DOPPSu začeli s sistematičnim zbiranjem podatkov o pojavljanju beloglavih jastreb pri nas in že prišli do zanimivih rezultatov. V želji, da zbirko podatkov še dopolnimo in izključimo možnosti, da bi posamezne preletne koridorje spregledali, vas prosimo, da nam sporočite svoja opazovanja te vrste v Sloveniji. Več ko nas bo sodelovalo, natančnejša bo slika, ki jo bomo izdelali. Rezultate bomo objavili v društveni reviji Acrocephalus.

Podatke pošljite na društveni naslov (lahko tudi po e-pošti na naslov: tomaz.mihelic@dopps-drustvo.si). Pri posredovanju podatkov zapišite kraj opazovanja (lahko opisno ali s pomočjo koordinat), datum, število ptic, višino njihovega leta nad tlemi (pod ali nad 100m), smer leta in lastne podatke, da vas v primeru nejasnosti lahko pokličemo. Naj vas ne skrbi, če so podatki nepopolni. Iz beležnic ali spomina preprosto izbrskajte tisto, kar se izbrskati da. Naredimo to skupaj ZA beloglave jastrebe. TM ●

→ Postani član DOPPS, pridruži se nam!

Želite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave?

Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejeli revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas zanima strokovno delo in se boste odločili še za Acrocephalus.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Tega uresničujemo s skupnimi moči, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige, v kateri lahko pripomore k varstvu narave.

Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: DOPPS, p.p. 2990, 1000 Ljubljana, e-mail:

dopps@dopps-drustvo.si ali nas pokličite na 01 426 58 75. Poslali vam bomo pristopni paket. Postali boste del organizacije, ki deluje v javnem interesu varstva narave in in je partner svetovne zveze za varstvo ptic. S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

Nomadi neba

Mobitel
in Društvo za
opazovanje in
proučevanje
ptic
Slovenije

8.)

**fotografski natečaj
Svoboden kot ptica.
5. z mednarodno udeležbo.**

Razpisujemo osmi fotografski natečaj Svoboden kot ptica, ki je po udeležbi že petič mednarodni. Letošnja tema je »**Ogrožene ptice Evrope**«.

Natečaja se lahko udeležijo amaterski in profesionalni fotografi z vsega sveta, ki bodo do zaključka predpisanega roka in v skladu z razpisnimi pogoji poslali svoja dela. Število poslanih fotografij (digitalnih ali diapozitivov) enega avtorja je omejeno na deset. Natečaj je anonimen, prispela dela bo ocenila in nagradila mednarodna strokovna komisija.

Do septembrskega roka za oddajo fotografij je še daleč.
Vendar, kot sami dobro veste, **šteje trenutek, ne čas.**

Podrobnejše informacije:
DOPPS, vsak delavnik 10.00-14.00, tel: 01 426 58 75,
www.ptice.org in www.pinkponk.com.

ŽIVLJENJE NISO LE BESEDE

WWW.MOBITEL.SI